

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU VĒSTURES
KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Elīna Peremeža

Stud.apl.Nr. ep11054

**LATVIJAS KULTŪRAS UN MĀKSLAS SAKARI
AR SOMIJU NO 1918. LĪDZ 1940. GADAM
BAKALAURA DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. habil. hist., profesors

Aivars Stranga

RĪGA 2014

SATURS

Anotācija	2
Annotation	3
Ievads	4
Avotu un literatūras apskats	7
1. Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju no 1918. līdz 1926. gadam	14
1.1. Latviešu kultūras un mākslas sakari ar somiem līdz 1918. gadam	14
1.2. Latvijas un Somijas politiskās attiecības līdz 1926. gadam.....	19
1.3. Kultūras un mākslas sakari līdz 1926. gadam.....	24
2. Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju no 1926. līdz 1934. gadam	35
2.1. Latvijas un Somijas politiskās attiecības līdz 1934. gadam.....	35
2.2. Latviešu-somu biedrības izveide un darbība.....	36
2.3. Latvju mākslas amatniecības un etnogrāfijas izstāde Helsinkos.....	41
3. Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju līdz 1940. gadam.....	45
3.1. Latvijas un Somijas politiskās attiecības pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma Latvijā	45
3.2. Kultūras un mākslas sakari ar Somiju pēc apvērsuma Latvijā.....	49
3.3. Mākslas izstādes Rīgā un Helsinkos.....	53
3.4. Latviešu-somu biedrības darbības pārorganizēšana un likvidācija	60
Secinājumi	63
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	66

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā „Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju no 1918. līdz 1940. gadam” pētīta Latvijas un Somijas sadarbība dažādās kultūras un mākslas jomās laika posmā no Latvijas Republikas proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī līdz tās okupācijai 1940. gada jūnijā. Apskatīta galvenokārt abu valstu sadarbība mūzikā, tēlotāja mākslā un izglītībā, pievēršot uzmanību kultūras sakaru nozīmei abu valstu politisko attiecību veicināšanā.

Darba gaitā secināts, ka kultūras un mākslas sakaru nozīme mūsdienās nav līdz galam izvērtēta. Laika posmā no 1918. līdz 1940. gadam Latvijas un Somijas starpā pastāvēja daudzpusīgi un kopumā intensīvi kultūras sakari, kuriem bija nozīme ne tikai politisko attiecību veicināšanā, bet arī kopējā abu valstu attiecību tēla veidošanā abu valstu sabiedrībā un presē.

ANNOTATION

The bachelor' paper „Culture and art connection between Latvia and Finland from 1918 to 1940” has been worked out in order to research mutual cooperation in various cultural and art spheres between Latvia and Finland in the period from November 18, 1918 when the Republic of Latvia was proclaimed until its occupation in June, 1940. Mostly mutual cooperation in music, fine arts and education has been surveyed, focusing on the significance of these relations in political processes of both countries.

In the process of the research it is concluded that the significance of culture and art relations nowadays has not been assessed properly. In the period from 1918 till 1940 multilateral and intensive culture relations existed with importance for political relations as well as for the image in the society and media of both countries.

IEVADS

Latvijas Republikas iekšējā un ārējā politika starpkaru periodā ir visai plaši pētīta un joprojām ir aktuāls un interesants pētījuma temats, pievēršoties mazāk pētītiem, bet tāpēc ne mazāk būtiskiem jautājumiem. Latvijas attiecībās ar ārvalstīm joprojām ir liels skaits maz pētītu aspektu, kā viens no būtiskākajiem ir Latvijas kultūras sakari ar ārvalstīm. Šajā laika posmā īpaša loma Latvijas ārpolitikā bija tālajam ziemeļu kaimiņam – Somijai, ar kuru divdesmito gadu pirmajā pusē tika aktīvi vestas sarunas jautājumā par Baltijas valstu savienību. Politiskās sarunas diemžēl nebija rezultatīvas, bet to nevar teikt par abu valstu kultūras sakariem, kas tika attīstīti un veicināti gandrīz visu apskatīto laika periodu.

Temata **izvēle** skaidrojama ar darba autorei interesi par starpkaru perioda Latvijas kultūras dzīvi un tās saistību ar politiskajām norisēm, kā arī Latvijas ārpolitiku, īpaši attiecībām ar Ziemeļvalstīm. Latviešu kultūras sakariem ar somiem pirmsākumi meklējami jau agrāk, 19. un 20. gadsimtu mijā, tāpēc ir interesanti pētīt, kā tie transformējās, attīstījās un visbeidzot pārtrūka līdz ar Latvijas valstiskuma iznīcināšanu 1940. gada jūnijā.

Temata **aktualitāte** galvenokārt balstāma tā zinātniskajā aktualitātē. Latvijas un Somijas ārpolitiskajām attiecībām ir veltīti vairāki zinātniski pētījumi, tomēr abu valstu savstarpējiem kultūras sakariem ir pievērsts maz uzmanības un tiem veltīta atsevišķa zinātniska pētījuma nav. Kultūras sakari ne tikai veicināja abu tautu kultūras un mākslas attīstību un abu tautu savstarpējo draudzību, bet arī, īpaši divdesmito gadu pirmajā pusē, bija cieši saistīti ar abu valstu savstarpējās politikas aktualitātēm, tāpēc ir svarīgi pievērst tiem uzmanību arī kā politisko attiecību veicinošam faktoram. Tieši kultūras sakaru saistība ar politiskajām aktualitātēm ir viena no galvenajām pētāmajām problēmām, kam darba gaitā tiks pievērsta īpaša uzmanība, mēģinot vilkt paralēles starp aktuāliem politiskiem un kultūras jautājumiem.

Skaidrojot darba tematu, nepieciešams pievērst uzmanību arī nosaukumā ietvertajiem terminiem un izskaidrot, kas tiek saprasts ar terminiem „kultūra” un „māksla”. „Kultūra” ir ārkārtīgi plašs un grūti definējams jēdziens, bet darbā apskatāmo jautājumu loks ir ierobežots, tāpēc ar to tiek saprastas atsevišķas sfēras – glezniecība, mūzika, teātris, literatūra, tēlniecība, arhitektūra un izglītība – tās, kuras visvairāk raksturoja abu valstu savstarpējo ar kultūru saistīto sadarbību apskatītajā laika periodā. Ar „mākslu” tiek saprastas tādas jomas kā tēlotāja māksla un mūzika, uz kurām darba gaitā arī likts vislielākais uzsvars, tāpēc arī nosaukumā ietverts vārds „māksla”, lai gan šajā gadījumā abi termini pārklājas. Tā kā uzsvars likts tieši uz mākslu, nav apskatīta tāda sadarbības joma kā sports, kas varētu būt atsevišķs, bet šaurāks pētījuma temats.

Darbs **hronoloģiski ierobežots** no 1918. gada līdz 1940. gadam – no Latvijas valsts proklamēšanas līdz tās iznīcināšanai, kas, kā zināms ir vesels periods Latvijas vēsturē, kas arī raksturojams kā īpaši ražīgs valsts kultūras dzīvē. Darbs netiek ierobežots ar konkrētiem datumiem, jo tiek apskatīti gan kultūras sakari pirms valsts izveidošanas, gan kā tie tika pārtraukti.

Darba mērķis ir izpētīt Latvijas kultūras un mākslas sakarus ar Somiju starpkaru periodā, to izpausmi, intensitāti un daudzveidību, kā arī nozīmi abu valstu savstarpējās draudzības un politisko attiecību veicināšanā.

Darba mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši **darba uzdevumi**:

1. Noskaidrot, kādi kultūras sakari pastāvēja starp latviešiem un somiem vēl pirms abu valstu dibināšanas un vai un kā tie palīdzēja izveidot kultūras sakarus starp abām valstīm;
2. Izpētīt, kā attīstījās kultūras un mākslas sakari starp Latviju un Somiju laika posmā no 1918. līdz 1934. gadam, pievēršot uzmanību kultūras un sakaru nozīmei politisko attiecību veicināšanā;
3. Apskatīt kultūras sakarus starp Latviju un Somiju no 1934. gada apvērsuma līdz Latvijas okupācijai 1940. gada jūnijā un noskaidrot, vai un kā autoritārais režīms Latvijā tos ietekmēja;
4. Veidot vispārīgu priekšstatu par kultūras sakariem starp Latviju un Somiju starpkaru periodā, to nozīmi un vērtējumiem, un veikt apkopojošus secinājumus.

Darba gaitā tiks pievērsta uzmanība arī 1931. gada decembrī izveidotās Latviešu un somu biedrības nozīmei abu valstu kultūras un mākslas sakaru veicināšanā, kā arī kultūras sakaru izvērtējumam izmantotajos avotos un Latvijas presē.

Darba struktūra veidota pēc tradicionālajiem zinātniski pētniecisko darbu principiem: darbs sastāv no ievada, avotu un literatūras apskata un trim pamatnodaļām, noslēgumā veikti secinājumi un sniegts pilns izmantoto avotu un literatūras saraksts. Darba pamatnodaļas kārtotas hronoloģiskā secībā un sadalītas trīs posmos: no 1918. gada novembra līdz 1926. jūlijam; no 1926. gada jūlija līdz 1934. maijam; no 1934. maija līdz 1940. gada jūnijam. Visām trim nodaļām ir vairākas apakšnodaļas, apskatot gan politiskās aktualitātes abu valstu attiecībās, gan, protams, pievēršoties tieši kultūras un māksla sakariem, akcentējot īpaši svarīgus notikumus.

Avotu un literatūras apskatā apskatīti darbā izmantotie arhīva materiāli un preses izdevumi, kā arī sniegts ieskats izmantotajā literatūrā, pievēršot uzmanību darba tapšanā vērtīgākajiem un informatīvi bagātākajiem materiāliem.

Darba pirmajā nodaļā apskatīti abu valstu savstarpējie sakari no 1928. līdz 1926. gadam. Tradicionāli par „lūzuma punktu” tiek uzskatīts 1925. gads, kad kļuva skaidri zināms, ka Baltijas savienības plāni netiks realizēti un valstu politiskās attiecības kļuva rezervētas. Tā kā šajā darbā tiek pētīti abu valstu kultūras sakari, par robežšķirtni izmantots 1926. gads, kurā notika Latvijas un Somijas prezidentu savstarpējā vizīte, kas bija ievērojams notikums gan abu valstu politiskajā, gan kultūras dzīvē. Nodaļa sadalīta trīs apakšnodaļās: pirmajā apskatīti latviešu un somu kultūras sakari līdz Latvijas valsts proklamēšanai, otrajā apskatītas abu valstu politiskās attiecības līdz 1926. gadam, savukārt trešajā pētīti abu valstu kultūras sakari, pievēršot uzmanību sadarbībai mūzikā, tēlotāja mākslā, teātrī un izglītībā.

Otrajā nodaļā apskatītas abu valstu attiecības un kultūras sakari līdz 1934. gada 15. maijam – K. Ulmaņa realizētajam apvērsumam Latvijā. Arī šī nodaļa sāka ar ieskatu abu valstu politiskajās attiecībās, kam arī seko kultūras sakaru apskats un analīze. Abu valstu politiskās attiecības bija salīdzinoši vēsas un bez ievērojamiem notikumiem, turpretī kultūras sakaros notika būtiskas pārmaiņas – 1931. gada decembrī tika dibināta Latviešu-somu kultūras sakaru veicināšanas biedrība, kura kultūras sakarus pārņēma savā pārraudzībā, tādēļ tās izveidei un darbības raksturojumam veltīta vesela apakšnodaļa. Otrās nodaļas trešā apakšnodaļa veltīta būtiskam notikumam abu valstu kultūras sakaros – Latvju mākslas amatniecības un etnogrāfijas izstādei Helsinkos.

Bakalaura darba trešā nodaļa sadalīta četrās apakšnodaļās. Pirmajā un otrajā apakšnodaļā pievērsta uzmanība pārmaiņām pēc apvērsuma Latvijā – gan politiskajās attiecībās, gan kultūras sakaros. Trešajā nodaļā pētīti divi nozīmīgi notikumi abu tautu mākslas sakaros – somu gleznu izstāde Rīgā 1935. gadā un latviešu modernās mākslas izstāde Helsinkos 1936. gadā. Ceturtajā apakšnodaļā apskatītas pārmaiņas Latviešu-somu biedrības darbībā trīdesmito gadu otrajā pusē, kā arī biedrības likvidācija 1940. gada nogalē.

Darba noslēgumā veikti galvenie secinājumi, raksturots darba ieguldījums tēmas izpētē, kā arī norādīti iespējamie tālākie pētniecības virzieni.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Bakalaura darba tapšanā izmantotas gan vairākas avotu grupas, gan literatūra.

Pirmkārt, darbā izmantoti **nepublicētie avoti**: Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā (turpmāk: LVVA) pieejamie materiāli un dokumenti. Darba tapšanas laikā apskatītas dažādu arhīvā pieejamo fondu lietas, tomēr izmantoti Latvijas Ārlietu ministrijas, Izglītības ministrijas, Latviešu un somu biedrības, Sabiedrisko lietu ministrijas kā arī atsevišķu personu (sūtņa Kārļa Zariņa un prezidenta Kārļa Ulmaņa) personīgie fondi.

Vispirms ir nepieciešams iepazīties ar Ārlietu ministrijas fondu saturu, lai gūtu priekšstatu par abu valstu politiskajām attiecībām. Galvenie avoti, protams, ir Latvijas Ārlietu ministrijas sarakstes ar sūtniecību Somijā – sūtņiem Kārli Zariņu, Oļģertu Grosvaldu, Antonu Balodi, Vili Šūmani un Jāni Tepferu. Sūtņi ne tikai risināja politiskos jautājumus, bet arī veicināja abu valstu kultūras sakarus, organizējot tikšanās, ekskursijas un dažādus pasākumus. No Ārlietu ministrijas fondiem izmantoti 1313. fonds (Ārlietu ministrija) – skatītas Vilhelma Muntera sarakstes ar sūtniecību Somijā un ziņojumi prezidentam, 2570. fonds (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments) – skatītas sūtņu personīgās lietas, 2574. fonds (Ārlietu ministrijas Politiskais departaments) – skatītas Ārlietu ministrijas sarakstes ar sūtniecību Somijā, un lietas par Latvijas un Somijas kultūras sakaru biedrību un Somijas valsts vadītāju vizīti Latvijā.

Gan par Latvijas kultūras dzīvi, gan kultūras sakariem ar Somiju būtiska informācija rodama LVVA 1632. (Izglītības ministrijas) fondā: šā fonda 2. aprakstā (Vispārīgā daļa 1918-1944) pieejams liels skaits tieši ar kultūras sakariem skaitīto lietu – gan par pašu ministriju un tās darbiniekiem, gan par skolām un augstskolām, kultūras un mākslas iestādēm, pasākumiem, biedrībām, kā arī sarakstes par kultūras sakariem ar ārzemēm. Tomēr ne visās skatītajās lietās pieejamā informācija bija darbam noderīga un būtiska, tomēr tās palīdzēja veidot priekšstatu par situāciju starpkaru perioda Latvijas kultūras dzīvē un Izglītības ministrijas daudzpusīgo darbu. Izmantotās lietas galvenokārt sniedz informāciju par Latvijas un Somijas sadarbību izglītībā. Tomēr 1125. lieta sniedz detalizētu informāciju par Latvijas mākslas izstādi Helsinkos 1936. gadā – sākot ar izstādes plānošanu un organizēšanu, beidzot ar atsauksmēm par tās panākumiem.¹

Pētot Latvijas kultūras un mākslas sakarus ar Somiju, īpaši nozīmīgs ir 2252. (Latviešu un somu biedrība) fonds. Fondā ir vien četras lietas: biedrības statūti, protokolu grāmata, korespondences materiāli un kases grāmata. Visbūtiskākā informācija pieejama biedrības protokolu grāmatā, jo tajā visu biedrības darbības laiku tika pierakstīts valdes sēdēs darītais

¹ LVVA, 1632. f. (Izglītības ministrija), 2. apr., 1125. l. (Sarakste ar Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļu, sūtniecību Somijā un Tallinā par latviešu mākslas izstādes organizēšanu Somijā un Igaunijā 1935. – 1937.g.), 203. lp.

un pārrunātais, kas sniedz gan hronoloģisku priekšstatu par biedrības darbību, gan informāciju par tās biedriem un to darbības daudzpusību.² Biedrības korespondences materiālos atrodamas gan biedrības sarakstes ar dažādām iestādēm, gan materiāli par biedrības rīkotajiem pasākumiem.³ Abās lietās pieejamie materiāli visai skaidru priekšstatu par biedrības darbību no 1931. gada 6. decembra (biedrības dibināšanas) līdz pat 1940. gada vasarai, kad korespondences materiālos lasāmi biedrības biedru paziņojumi par izstāšanos no biedrības – pēc Latvijas okupācijas biedrība tika likvidēta. Nozīmīgs avots ir arī biedrības statūti, kas sniedz teorētisko informāciju par biedrības mērķiem, uzdevumiem, pienākumiem, tiesībām un darba kārtību.⁴ Biedrības kases grāmatā aprakstīti visi biedrības ienākumi un izdevumi – gan biedrībai nepieciešamo lietu iegādei, gan pasākumu un izstāžu sarīkošanai iegūtie un izdotie līdzekļi.⁵

Darba tapšanā nepieciešams ieskatīties arī Sabiedrisko lietu ministrijas dokumentos, kuros pieejamas arī lietas par Latviešu un somu biedrību. Piemēram, nozīmīgs dokuments ir Latviešu un somu biedrības likvidācijas akts, kurā apskatāmi ar biedrības likvidāciju saistītie dokumenti.⁶

Tāpat darba gaitā skatīts diplomāta Kārļa Reinholda Zariņa fonds, kurā pieejama informācija par viņa kā sūtņa darbības laiku Somijā, kā arī prezidenta Kārļa Ulmaņa personīgais fonds, kurā lasāma, piemēram, nozīmīga informācija par Latvijas un Somijas prezidentu savstarpējām vizītēm 1926. gadā.

Darba tapšanā skatītas arī **atmiņas** – šajā gadījumā gan tikai mākslinieka Ugas Skulmes atmiņas, kas darbā gan nav citētas, tomēr jāņem vērā, ka Uga Skulme bija redzams mākslinieks, kurš gan rakstīja recenzijas par somu mākslinieku izstādēm, gan viņa darbi tika izstādīti latviešu mākslas izstādē Helsinkos, tāpēc viņa darbu ir svarīgi palasīt kaut lai gūtu priekšstatu par tālaika mākslas dzīvi un nozīmi Latvijā.

Ļoti nozīmīgs avots ir apskatītā laika perioda Latvijas **prese**. Prese būtībā ir darba pamatā, jo palīdz, pirmkārt, veidot hronoloģisku priekšstatu par tālaika notikumiem, otrkārt, tā sniedz daudzpusīgu svarīgāko notikumu izvērtējumu, palīdzot analizēt un objektīvāk izvērtēt to nozīmi. Darba tapšanā skatīti vairāki desmiti starpkaru perioda Latvijas preses izdevumu.

² LVVA, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 2. l. (Latviešu un somu biedrība: protokolu grāmata 1931. – 1940. g.), 42. lp.

³ LVVA, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 3. l. (Latviešu un somu biedrības korespondences materiāli), 212. lp.

⁴ LVVA, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 1. l. (Latviešu un somu biedrības statūti), 6. lp.

⁵ LVVA, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 4. l. (Latviešu un somu biedrības kases grāmata 1932-1940), 21. lp.

⁶ LVVA, 3724. f. (Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departaments), 1. apr., 6375. l., (Latviešu un somu biedrība. Likvidācijas akts), 22. lp.

Par Latvijas un Somijas kultūras un mākslas sakariem diezgan daudz rakstīja Latviešu zemnieku savienības laikraksts „Brīvā Zeme”, kurš iznāca no 1919. līdz 1940. gadam. Laikrakstam šajā laika periodā bija vairāki redaktori: J. Vārsbergs, E. Freivalds, A. Briedis, A. Kalniņš, J. Druva, R. Vilde, H. Zariņš. „Brīvā Zeme” iznāca katru dienu un bija viens no populārākajiem Latvijas laikrakstiem, kurš saturā pārsvarā koncentrējās uz politiku un saimniecību. Kā norādījis vēsturnieks un publicists Ādolfs Šilde, „tā kā Zemnieku savienība deva vairāk nekā jebkura partija valdības galvu un tai visā parlamentārajā laikā bija liela nozīme politikas galveno stīgu nospraušanā, tad „Brīvā Zeme” ieguva lielu politisku svaru un izvērtās par valdības domu paudēju”.⁷ Tomēr kā partijas laikraksts tas ne vienmēr sniedza objektīvu informāciju, turklāt pēc 1934. gada pavērsma „Brīvā Zeme” bija viena no lielākajiem Ulmaņa autoritārā režīma slavinātājiem. Tomēr pozitīvi, kā savā Latvijas preses apskatā norāda vēsturnieks Rihards Treijs, bija tas, ka ar katru gadu laikraksts publicēja arvien plašāku un daudzpusīgāku informāciju par ārzemēm, kā arī allaž atrada vietu rakstiem par literatūru, mākslas izstādēm un citiem kultūras pasākumiem.⁸ „Brīvajā Zemē” šajā laika periodā bija diezgan daudz rakstu gan par Latvijas un Somijas politiskajām attiecībām, gan par nozīmīgākajiem abu valstu kultūras pasākumiem, piemēram, mākslas izstādēm.

Protams, skatīts arī lielākais Latvijas laikraksts „Jaunākās Ziņas”, kurš iznāca no 1911. līdz 1940. gadam. Laikraksta galvenais redaktors bija Antons Benjamiņš, tomēr laikrakstam bija liela redaktoru kolēģija, kurā darbojās arī E. Benjamiņa, J. Kārkliņš, E. Elka, N. Šiliņš, E. Runcis-Arnis, P. Blaus, P. Aigars un H. Lūkins. Kā redakcijas locekļi laikrakstā darbojās arī daudzas sabiedrībā zināmas personas – J. Akuraters, K. Skalbe, I. Zeberiņš un citi.⁹ „Jaunākās Ziņas” savu popularitāti ieguva kā bezpartejisks laikraksts, kurš centās sniegt pēc iespējas vairāk un pēc iespējas objektīvāku informāciju ar bagātu ilustratīvo daļu, kas interesētu pēc iespējas plašāku sabiedrību. Pēc autoritārā režīma nostiprināšanās laikraksts tika stingri ierobežots, tomēr slēgts netika. „Jaunākās Ziņas” Latvijas politiskajām attiecībām un kultūras sakariem ar Somiju pievērsa uzmanību galvenokārt tad, kad notika kas ievērības cienīgs – Somijas valdības pārstāvju viesošānās vai vērienīga mākslas izstāde. Citi laikraksti par attiecībām ar Somiju rakstīja vairāk, sniedzot detalizētāku informāciju, tāpēc darbā „Jaunāko Ziņu” raksti nav bieži izmantoti un citēti.

Daudz un detalizētu informāciju par Latvijas kultūras un mākslas sakariem ar Somiju sniedza laikraksts „Latvijas Kareivis”. Laikraksts iznāca no 1920. līdz 1940. gadam kā Armijas virspavēlnieka štāba (no 1921. gada 9. aprīļa), Apsardzības ministrijas (no 1923.

⁷ Šilde, Ā. *Latvijas vēsture 1914-1940: Valsts tapšana un suverēnā valsts*. Stokholma: Daugava, 1976. 513. lpp.

⁸ Treijs, R. *Latvijas Republikas prese 1918-1940*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 173. lpp.

⁹ Kokts, J. (Atb. red.) *Latviešu Periodika: 1920-1940: bibliogrāfiskais rādītājs, 3. sēj. 1. daļa*. Rīga: Zinātne, 1988. 215. – 217. lpp.

gada 31. jūlija), Kara ministrijas (no 1924. gada 1. aprīļa) izdots laikraksts.¹⁰ Laikraksta redaktori bija A. Plensners, E. Mednis, J. Ošs, E. Grapmanis, Ā. Kontrovskis un A. Rudzis.¹¹ Saprotais, „Latvijas Kareivis” visvairāk rakstīja par Latvijas armiju un tai interesējošiem jautājumiem, tomēr tas pēc būtības izglītojošs laikraksts, kurā tika publicēti arī liels skaits recenziju par literatūras darbiem un kultūras pasākumiem. Arī „Latvijas Kareivis” pēc apvērsuma atbalstīja Ulmaņa režīmu un, kā norādījis R. Treijs, pakāpeniski zaudēja savu profesionālo seju un 30. gadu beigās no militāra preses izdevuma bija pārvērties par vispārpolitisku avīzi.¹² Tomēr kopumā „Latvijas Kareivis” salīdzinoši daudz rakstīja gan par Latvijas politiskajām attiecībām ar Somiju, gan par abu valstu kultūras sakariem, sniedzot detalizētus rakstus gan par izstāžu rīkošanu, gan atklāšanu, gan panākumiem, kā arī sniedza ieskatu Somijas presē par svarīgajiem notikumiem, tāpēc „Latvijas Kareivis” šajā darbā ir visvairāk izmantotais un citētais laikraksts.

Diezgan daudz gan par Latvijas un Somijas politiskajām attiecībām, gan kultūras sakariem tika rakstīts laikrakstā „Latvijas Sargs”. Laikraksts iznāca no 1919. līdz 1934. gadam, sākumā kā dienas, no 1927. gada – kā nedēļas laikraksts. Tā redaktori A. Kroders, E. Blanks, H. Asars. Darbā vairāk izmantoti „Latvijas Sarga” 20. gadu pirmajā pusē publicētie raksti par Latvijas attiecībām ar Somiju.

Vairākkārt izmantots un citēts arī laikraksts „Latvijas Vēstnesis”. Tas bija politisks un literārs laikraksts, kurš diemžēl iznāca tikai divdesmito gadu sākumā - no 1920. līdz 1925. gadam. Laikraksta redaktori bija K. Skalbe, J. Akmens A. Kārklīšs un A. Grasis.¹³ Laikrakstā diezgan daudz tika rakstīts gan par Latvijas politiskajām attiecībām, gan kultūras sakariem ar Somiju, vairāk tomēr koncentrējoties tieši uz politiskajām attiecībām.

Darbam noderīgi bijuši arī laikraksta „Latvis” raksti. Laikraksts vairāk koncentrējās uz politiku un, lai gan 1934. gadā apsveica Ulmaņa apvērsumu, tas it kā par valdības diskreditēšanu tika slēgts.¹⁴ Laikraksta oficiālie redaktori bija A. Bergs, A. Avots un F. Krusa, bet faktiskie – H. Asars, A. Grīns, A. Dauge.¹⁵ Darbā pārsvarā izmantoti laikrakstā publicētie raksti par Latvijas politiskajām attiecībām ar Somiju.

Par Latvijas kultūras un mākslas sakariem ar Somiju diezgan daudz tika rakstīts arī laikrakstā „Rīts”. „Rīts” iznāca no 1934. līdz 1940. gadam un ir zināms kā viens no laikrakstiem, kas, kopā ar „Brīvo Zemi” un „Sējēju” visvairāk slavēja Ulmaņa režīmu, tomēr „Rīta” rakstos par somu mākslas izstādi Rīgā vai latviešu mākslas izstādi Helsinkos režīma

¹⁰ Kokts, J. (Atb. red.) *Latviešu Periodika: 1920-1940*. 342. lpp.

¹¹ Turpat.

¹² Treijs, R. *Latvijas Republikas prese 1918-1940*. 383. lpp.

¹³ Kokts, J. (Atb. red.) *Latviešu Periodika: 1920-1940*. 366. lpp.

¹⁴ Treijs, R. *Latvijas Republikas prese 1918-1940*. 201. lpp.

¹⁵ Kokts, J. (Atb. red.) *Latviešu Periodika: 1920-1940*. 370. lpp.

nostāja nav tik izteikti redzama un, objektīvi izvērtējot sniegto informāciju, laikraksta rakstus var izmantot kā labus informācijas avotus.

Tāpat vairākkārt citēti arī tādi laikraksti kā „Valdības Vēstnesis” un „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”, mazāk – laikraksti „Daugava”, „Jaunais Vārds”, „Laikmets”, „Latvijas Vēstnesis”, „Latvju-Igaunijas Biedrības Mēnešraksts”, „Latvju Mūzika”, „Līdums”, „Mūzikas Nedēļa”, „Pēdējā Brīdī”, „Ritums”, „Sējējs”, „Students” un „Vērotājs”. Vairāki izdevumi, piemēram, „Sociāldemokrāts” ir apskatīti, bet darbā tieši nav izmantoti.

Darba tapšanā izmantota arī **literatūra**, pārsvarā zinātniskā literatūra gan par Latvijas vēsturi kopumā, gan par ārpolitiku, gan mākslas vēsturi.

Nozīmīgs izmantotais darbs ir vēsturnieka Edgara Andersona „Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika, 1. sējums”, kurā autors ir rakstījis gan par Latvijas ārpolitiskajām, gan kultūras attiecībām ar Skandināvijas valstīm un Somiju.¹⁶ Tomēr jāņem vērā gan darba izdošanas laiks un vieta – autoram nebija pieejami daudzi svarīgi arhīvu dokumenti un materiāli -, gan darba apjoms – darbs ir visaptverošs un atsevišķi notikumi apskatīti tikai virspusēji. Tāpat darbā redzamas atsevišķas faktu kļūdas un nepilnības, tomēr kopumā Andersons sniedzis labu ieskatu Latvijas attiecībās ar Somiju apskatītajā laika periodā.

Interesants un darba tapšanā nozīmīgs darbs ir mākslas zinātnieces Irēnas Bužinskas sastādītais Jaņa Rozentāla mākslas izstādes Helsinkos 2006. gadā par godu mākslinieka 140. dzimšanas dienai sastādītais izstādes katalogs „Sapnis no laimības: Janis Rozentāls”¹⁷. Darbā, protams, uzmanība pievērsta Rozentāla daiļradei, tomēr, ņemot vērā, ka izstāde notika Helsinkos, pievērsta uzmanība Rozentāla saistībai ar Somiju un arī mākslinieka ieguldījumam latviešu kultūras un mākslas sakaru attīstībā ar somiem. Par Jani Rozentālu rakstījusi pati Irēna Bužinska, bet par Jaņa iepazīšanos un dzīvi kopā ar sievu Eliju – mākslas vēsturniece Edvarda Šmite.

Ņemot vērā, ka darbā iekļauts arī laika periods no 1934. gada maijam līdz 1940. gadam, nepieciešams apskatīt arī literatūru par Kārļa Ulmaņa autoritāro režīmu, piemēram, Edgara Dunsdorfa „Kārļa Ulmaņa dzīve”¹⁸. Arī šajā darbā ir daudz nepilnību, tomēr tas joprojām ir viens no ievērojamākajiem Kārļa Ulmaņa dzīves un darbības apskatiem. Rakstot par apvērsuma cēloņiem un nozīmi apskatīts arī vēsturnieku Ērika Jēkabsona un Valtera Ščerbinska avotu krājums „Apvērsums: 1934. gada 15. maija notikumi avotos un pētījumos”,

¹⁶ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. sēj. Stokholma: Daugava, 1982. 703. lpp.

¹⁷ Bužinska, I. (sast.) *Sapnis no laimības: Janis Rozentāls 1866-1916: Izstādes katalogs*. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2006. 25. lpp.

¹⁸ Dunsdorfs, E. *Kārļa Ulmaņa dzīve: Ceļinieks. Politikāis. Diktators. Moceklis*. Stokholma: Daugava, 1978. 613. lpp.

kurā sniegts ieskats gan apvērsuma cēloņos, norisē un sekās, gan ārvalstu reakcijās uz apvērsumu Latvijā.¹⁹

Darba gaitā ir apskatīti vairāki mākslas zinātnieces Daces Lambergas darbi un raksti. Dace Lamberga sarakstījusi gan vairākas monogrāfijas par ievērojamiem latviešu māksliniekiem, piemēram, darbā arī izmantoto darbu „Jēkabs Kazaks”, kā arī rakstus par latviešu mākslu. Darbā nozīmīgs bija mākslas zinātnieces raksts krājumā „Doma” par Latviešu glezniecības izstādēm ārzemēs 20. gadsimta 20. - 30. gados un to nozīmi, kas labāk palīdz izprast arī latviešu modernās mākslas izstādes Helsinkos nozīmi un vispār mākslas izstāžu nozīmi Latvijas un Somijas savstarpējos kultūras sakaros.²⁰

Darba tapšanā, ņemot vērā kultūras sakaru saistību ar ārpolitiku, apskatīti arī darbi par Latvijas Republikas ārlietu dienestu un tā darbiniekiem, piemēram, vēsturnieku Ē. Jēkabsona un V. Ščerbinska sastādītais biogrāfiskais rādītājs, vēsturnieka Aināra Lerha „Latvijas Republikas Ārlietu dienests” kā arī Riharda Treija „Latvijas diplomātija un diplomāti”.

Ļoti būtiski, pētot Latvijas kultūras sakarus ar Somiju, ir apskatīt vēsturnieka Valtera Ščerbinska darbus, ņemot vērā, ka Ščerbinskis ir viens no ievērojamākajiem Latvijas un Somijas ārpolitisko attiecību pētniekiem. Pirmkārt, tika izskatīts Ščerbinska promocijas darbs „Somija Latvijas ārpolitikā 1918-1940”.²¹ Darbā Ščerbinskis apskatījis gan abu tautu vēsturiskos kontaktus līdz Latvijas neatkarības proklamēšanai, gan abu valstu ārpolitiskās attiecības pa periodiem līdz 1940. gadam, kā arī vienu nodaļu veltījis militārajam, saimnieciskajam un kultūras aspektam Latvijas un Somijas attiecībās. Ščerbinska promocijas darbs izmantots, galvenokārt, lai labāk izskaidrotu norises abu valstu ārpolitikā un to saistību ar kultūras sakariem. Kultūras aspektu abu valstu attiecībās Ščerbinskis skaidrojis ļoti vispārīgi, un darbā atrodamas arī nelielas faktu kļūdas, piemēram, ka par Jana Sibēliusa plaģiātu tika uzskatīts Emīla Dārziņa slavenākais darbs „Melanholiskais valsis”, lai gan patiesībā par plaģiātu tika uzskatīts Dārziņa darbs „Vientuļā priede”.²² Tomēr kopumā Ščerbinska promocijas darbs uzskatāms par lielāko un vērtīgāko Latvijas un Somijas ārpolitiskajām attiecībām starpkaru periodā veltīto pētījumu.

Tāpat apskatīti arī vairāki Ščerbinska raksti žurnālā „Latvijas Arhīvi” par atsevišķām epizodēm Latvijas un Somijas attiecībās, piemēram, „Latvija un Austrumkarēlijas sacelšanās

¹⁹ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Apvērsums: 1934. gada maija notikumi avotos un pētījumos*. Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs; Latvijas arhīvistu biedrība 2012. 575. lpp.

²⁰ Lamberga, D. *Latviešu glezniecības izstādes ārzemēs XX gadsimta 20.-30. gados*. Grām.: Konstants, Z. (sast. un red.) *Doma: rakstu krājums*, 2. laid. Rīga: Latvijas mākslas muzeju apvienība, 1994. 38. - 50. lpp.

²¹ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940: promocijas darbs Dr. hist. grāda iegūšanai*. Rīga: 2002. 222. lpp.

²² Turpat, 38. lpp.

1921. – 1922. gadā”, „Latvijas un Somijas politiskās attiecības 1918-1925”, kā arī „Ziemas karš un Latvija 1939-1940”.

Svarīgi ir apskatīt arī mākslas vēsturnieka Jāņa Siliņa „Latvijas mākslas” sējumus, kuros Siliņš ir vismaz nedaudz apskatījis latviešu un somu sadarbību tēlotāja mākslā (latviešu mākslas izstāžu kontekstā) un arhitektūrā (apskatot somu nacionālā romantisma iespaidu latviešu arhitektūrā).

Darba tapšanas gaitā tika apskatīta arī literatūra par Somijas vēsturi, lai, zinot procesus Somijas iekšpolitikā, labāk izskaidrotu un objektīvāk izvērtētu tās ārpolitiku. Darbā vairākkārt citēts latviski tulkotais un 1999. gadā izdotsis Sepo Zeteberga darbs „Somija neatkarības gados”²³. Ņemot vērā, ka par Somijas vēsturi latviešu valodā nav daudz grāmatu, konkrētais darbs, kurā apskatīta Somijas vēsture no pirmsākumiem līdz pat mūsdienām, neraugoties uz nelielo apjomu, ir diezgan vērtīgs un palīdz veidot priekšstatu par norisēm Somijā gan iekšpolitikā, gan ārpolitikā, gan saimniecībā un kultūrā. Tāpat apskatīts arī 2013. gadā izdotsis Henrika Meinandera 2013. gadā latviešu valodā izdotsis darbs „Somijas vēsture”.²⁴

Tāpat noderīga informācija pieejama gan vispārīgajos darbos par Latvijas vēsturi, Latvijas kultūras, mākslas un mūzikas vēsturi, gan monogrāfijās par latviešu māksliniekiem un citos darbos. Jāņem vērā, ka visus darbus nav iespējams citēt vai iesaistīt tekstā, tomēr visām avotu un literatūras sarakstā iekļautajām vienībām ir nozīme darba izstrādē.

²³ Zeterbergs, S. *Somija neatkarības gados*. Tulk. I. Strazdiņš. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 181. lpp.

²⁴ Meinanders, H. *Somijas vēsture: līnijas, struktūras, pavērsienpunkti*. Tulk. R. Lediņa. Rīga: Jumava, 2013. 213.lpp.

1. LATVIJAS KULTŪRAS UN MĀKSLAS SAKARI AR SOMIJU NO 1918. LĪDZ 1926. GADAM

Laika posms līdz divdesmito gadu vidum Latvijas un Somijas attiecībās bija ļoti ražīgs – abas valstis cieši sadarbojās gan politikas, gan saimniecības, gan kultūras jomās. Kultūras sakari abu valstu sadarbībā bija nozīmīgs faktors, kas redzams gan abu valstu presē, gan amatpersonu savstarpējās vizītēs un runās gan politiskos, gan kultūras pasākumos, kuros allaž tika uzsvērti abu tautu senā draudzība un savstarpējie sakari, līdzīgā vēsture un kultūra. Tāpēc, pievēršoties abu valstu kultūras sakariem, ir nepieciešams gūt priekšstatu arī par abu tautu attiecībām vēl pirms Somijas un Latvijas valstu izveides.

1.1. Latviešu kultūras un mākslas sakari ar somiem līdz 1918. gadam

Vēsturnieks Edgars Andersons rakstīja, ka latviešiem jau no 19. gadsimta konstatējama īpaša apbrīna un sirsnība pret somiem - latviešu prese apjūsmojusi somu sīkstumu un izturību, ārkārtīgo godīgumu, dziļo dzimtenes mīlestību un varonību.²⁵ Šim daiļrunīgajam apgalvojumam var piekrist, tomēr par ciešākiem abu tautu politiskiem un kultūras sakariem var runāt tikai ar 19. un 20. gadsimtu miju. Valters Ščerbinskis savā promocijas darbā uzsver, ka tikai 20. gadsimtā, pēc 1905. gada revolūcijas, kā rezultātā Somijas teritorijā nonāca ievērojams skaits latviešu, kontakti starp latviešiem un somiem kļuva ciešāki.²⁶ Līdz tam vērojami tikai atsevišķi, epizodiski kontakti, kurus nevajadzētu pārspīlēt vai pārlietu romantizēt. Protams, somu autonomijas statuss izraisīja apbrīnu un vēlmi līdzināties tālajiem ziemeļu kaimiņiem. Latviešu presē somi tika slavēti arī ar savu prasmīgo saimniekošanu, skaisto zemi un augstvērtīgo kultūru, kurā bija gan līdzības, gan atšķirības ar latviešu kultūru, kas tobrīd vēl tika veidota un attīstīta. Tika norādīts, ka no somiem, ņemot vērā līdzības, var daudz mācīties, un tas arī tika darīts, veidojot pamatu latviešu un somu kultūras un mākslas sakariem. Līdz neatkarīgās Somijas un Latvijas izveidei īpaši jāuzsver somu un latviešu savstarpējie sakari glezniecībā, arhitektūrā un mūzikā.

Kā pirmais un zināmākais latviešu mākslinieks, kurš veicināja somu un latviešu kultūras sakarus, bija Janis Rozentāls. Rozentāls bieži tiek minēts kā viens no izcilākajiem latviešu gleznotājiem un latviešu kultūras un mākslas dzīves un attīstības veicinātājiem, tomēr ne mazāk svarīgs ir fakts, ka viņš 20. gadsimta pirmajos gados izveidoja pastāvīgus kontaktus ar somu māksliniekiem.

²⁵ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 190. lpp.

²⁶ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 31. lpp.

Kad 1902. gada 3. novembrī Rīgā koncertēja somu mūziķes, māsas Elija un Anna Forseles, koncertu apmeklēja vairāki ievērojami latviešu kultūras darbinieki un mākslinieki, tai skaitā Janis Rozentāls. Koncertā Rozentāls iemīlējies vecākajā māsā Elijā un jau pēc pāris dienām rakstīja viņas tēvam Teodoram Forselam uz Somiju bildinājuma vēstuli. Vēstulē viņš iepazīstinājis ar sevi, īsi raksturojis latviešu mākslu un izteicis savu cerību izveidot kultūras sakarus ar somiem: „Mēs esam daži jauni mākslinieki, kas vēlas to labāko, tomēr samērā maz ko jaudājam. Tomēr ceram, ka vēl spēsim ko paveikt, bez tam mani aizvien vēl sajūsmina doma – varbūt izdosies iepazīties tuvāk ar somiem, kurus mēs visi cienām un apbrīnojam, un varbūt kaut ko mantot no jūsu gara un drosmes, nodibinot ciešu kontaktu.”²⁷ Edvarda Šmite Jaņa Rozentāla izstādes katalogā uzsver, ka jau 1903. gada 5. martā Somijā notikušās Jaņa Rozentāla un Elijas Forseles kāzas kļuva par īpašu notikumu latviešu un somu kultūras dzīvē, ko apliecina vairāki desmiti saglabājušos apsveikuma telegrammu, kuras parakstījuši tādi Rīgā zināmi cilvēki kā rakstniece Anna Brigadere, dziedātāja Malvīne Vīgnere, gleznotājs Vilhelms Purvītis, komponisti Jāzeps Vītols un Emīls Dārziņš, mākslinieks Jūlijs Madernieks un vairākas pazīstamas Rīgas ģimenes, kā arī daudzi zināmi somi, no kuriem pazīstamākais bijis gleznotājs Aksels Gallens-Kallela.²⁸ Kā zināms, Rozentāli aktīvi darbojās vietējā latviešu kultūras dzīvē un viņu dzīvoklis Rīgā, Alberta ielā 12, kļuva par vietu, kur bieži apgrozījās sabiedrībā zināmi latviešu kultūras darbinieki.

Saprotams, ka laulības ar somieti, kura nāk no somu kultūras aprindām, pavēra arī Rozentālam plašas iespējas iepazīties ar somu māksliniekiem, ko viņš ļoti vēlējies. Vēstulē Elijas tēvam viņš rakstījis: „Esmu bijis Somijā un Helsingforsā tikai dažas dienas un esmu Jūsu zemi un ļaudis lielākoties apbrīnojis un iemīlojis. Visa Jūsu kultūra, galvenokārt mākslinieciskā, ir man tāds kā paraugs, un, būdams gleznotājs, es cienu galvenokārt tādus jūsu lielos meistaros kā Gallens, Jernefelts, Hallonens, Sārinens u.c., un manas slēptākās ilgas ir kļūt par kaut ko līdzīgu šeit, ja vien mansniecīgais talants un mūsu ārējie apstākļi dotu iespējas.”²⁹ Rozentālu ģimene pēc iespējas bieži viesojās Somijā, kur Rozentāls ne tikai iepazīnās ar dažādiem cilvēkiem no somu kultūras aprindām, bet arī daudz gleznoja gan Somijas dabas skatus, gan cilvēkus, sabiedrībā zināmu cilvēku portretus, piemēram, Rozentāls vairākkārt gleznojis somu rakstnieci Mailu Talvio, kurai arī vēlāk bija nozīmīga loma kultūras sakaru veicināšanā starp Latviju un Somiju. Tāpat Rozentālus Somijā apciemoja arī vairāki latviešu mākslinieki, kuri interesējās par somu kultūru un mākslu.

²⁷ Šmite, E. Leģenda: Elija un Janis. Grām.: Bužinska, I. (sast.) *Sapnis no laimības: Janis Rozentāls 1866-1916: Izstādes katalogs*. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2006. 19. lpp.

²⁸ Turpat.

²⁹ Bužinska, I. *Sapnis no laimības. Janis Rozentāls*. Grām.: Bužinska, I. (sast.) *Sapnis no laimības: Janis Rozentāls 1866-1916: Izstādes katalogs*. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2006. 11. lpp.

1905. gadā laikrakstā „Vērotājs” tika publicēta Rozentāla rakstu sērija „Par Somijas mākslu” - kopā pieci raksti, kuros viņš latviešu lasītājiem centās pastāstīt svarīgāko par Somijas mākslu un tai raksturīgo. Rozentāls, runājot par somu paviljonu Parīzes izstādē 1900. gadā, norādīja, ka „viņu būvmāksla, glezniecība, skulptūra, amatnieciskie ražojumi un mājrupniecība taisni savā oriģinālā skarbumā un patiesīgās, nopietnās vienkāršības dēļ atrada lielu apbrīnošanu pie māksliniekiem un izglītotās publikas.”³⁰ Saprotams, ka, tā kā Rozentālam somu māksla bija labi pazīstama, somu mākslas darbi un tajā laikā aktuālais somu nacionālais romantisms ietekmēja arī viņa paša daiļradi. Eduards Kļaviņš rakstījis, ka „somu skola ar tās panākumiem mākslā un arhitektūrā bija viņam paraugmodelis, pēc kura būtu jāveido latviešu nacionālā māksla. [...] Rozentāls augstu vērtēja gan somu impresionistisko reālismu, gan neoromantiskās parādības; zīmīgs liekas pozitīvais somu mākslinieku (Jernfelta, Gallena) vienkāršības un skarbuma akcentējums.”³¹ Vairākos Rozentāla darbos saskatāmas līdzības ar somu mākslinieku darbiem, tomēr mākslas vēsturnieki visbiežāk uzsver Rozentāla ietekmi tieši no Aksela Gallena-Kallelas. Tā, piemēram, Irēna Bužinska raksta, ka Rozentāls pārņēmis no Gallena-Kallelas viņam raksturīgo formu dekoratīvismu, figūru konstruējumu, kas bijuši noteicošie, Rozentālam izmantojot folkloras motīvus fresku gleznojumos Rīgas Latviešu biedrības ēkai.”³²

Rozentāls 1916. gadā Somijā slimības dēļ mira un turpat arī tika apglabāts, tomēr 1920. gadā viņš tika pārapbedīts dzimtenē, un arī Ellija atgriezās Latvijā, uzsverot, ka vēlas Rozentāla bērnus audzināt Latvijā, turklāt viņa negribējusi saraut sakarus ar latviešu tautu.³³ Latvijā mākslinieka atgriešanās dzimtenē tika augstu vērtēta un par to daudz tika rakstīts arī presē. Kopumā Rozentāls sniedza būtisku ieguldījumu latviešu un somu kultūras un mākslas sakaru veicināšanā un attīstībā, ne tikai iepazīstinot latviešus ar somu kultūru un otrādi, bet arī reāli palīdzot veidot sakarus starp latviešu un somu māksliniekiem, kā arī gluži vienkārši veicinot vienas tautas interesi par otras dzīvi, zemi un mākslu.

20. gadsimta pirmajā desmitgadē varēja vērot visai būtisku somu nacionālā romantisma iespaidu arī latviešu arhitektūrā, kas atsevišķās Rīgas ēkās saglabājies un redzams arī mūsdienās. Vairāki latviešu arhitekti, piemēram, Eižens Laube un Aleksandrs Vanags, devās pie saviem ziemeļu kaimiņiem iepazīties ar aktuālo arhitektūras stilu un arī sadarbojās ar somu arhitektiem, kuri arī apmeklēja Rīgu un piedalījās vairāku ēku būvniecībā. Jāmin trīs

³⁰ R. Par Somijas mākslu. Grām.: Veissmanis, J. (izd. un red.) *Vērotājs. Mēnešraksts sirds un prāta izglītošanai*. 2. gads. Jelgava: J. F. Steffenhāgens un dēls, 1905. 242. lpp.

³¹ Kļaviņš, E. *Latviešu tēlotājas mākslas sakari ar citām mākslas skolām XIX. gs. otrajā pusē, XX. gs. sākumā*. Rīga: Mācību iestāžu metodiskais kabinets, 1988.

³² Bužinska, I. *Sapnis no laimības. Janis Rozentāls*. 13. lpp.

³³ Šmite, E. *Leģenda: Elija un Janis*. 23. lpp.

redzamākie somu arhitekti, ar kuriem sadarbojās latvieši: Knuts Edgars Vasašerna, Armass Lindgrēns un Gustavs Lindbergs.

20. gadsimta pirmajā desmitgadē somu celtniecība sev pievērsa pasaules uzmanību – 1900. gadā mākslas izstādē Parīzē cilvēkus parsteidzis somu paviljons, kuru bija cēlušī arhitekti Geselliuss, Armass Lindgrēns un Eliels Sārinens ar gleznotāja Aksela Gallena-Kallelas freskām.³⁴ Līdz ar šo izstādi Gallena-Kallelas ierosinātais somu nacionālais romantisms ieguva starptautisku atpazīstamību un kļuva par paraugu citu tautu mākslinieku daiļradei. Kā norāda Jānis Siliņš, somu nacionālā romantisma devīze bija cīņa ar agrāko paaudžu eklektismu, jauna skaistuma un nacionālo īpatnību meklējumi.³⁵ Kustības galvenie pārstāvji bijuši Lars Sonks, Armass Lindgrēns, Eliels Sārinens un Bertels Jungš, kuri iedvesmojušies tautas celtniecībā un viduslaiku pilsētās, par būvmateriālu lietojot granītu un raupju cementu apmetumam.³⁶ Nacionālā romantisma būvēm bija raksturīgs masu grupējums, silueta dzīvums, ko panāca ar torņiem, erkeriem, dzegām un neregulāriem logu atvērumiem, kā arī ornamentāli un dekoratīvi elementi.³⁷

Somu arhitekti piedalījās ēku būvniecībā gan Igaunijā, gan Latvijā. Tā, piemēram, Rīgā tirgotāja Ņesterova grezno namu Andreja Pumpura un Jura Alunāna ielas stūrī cēla pēc Helsinku arhitektu Vasašernas un Lindgrēna plāna. Jānis Siliņš uzsver, ka Somijas nacionāli romantiskie paraugi ierosināja Rīgas un latviešu celtniekus, kas meklēja ceļu savu nacionālo īpatnību izteiksmei, par spilgtākajiem piemēriem minot Aleksandru Vanagu un Eiženu Laubi, kuri abi sākumā strādājuši arhitekta Konstantīna Pēkšēna birojā un 1905. gadā devušies iepazīties ar modernajiem somu arhitektūras centieniem Helsinkos, kur studējuši Sārinena, Lindgrēna un citu arhitektu celtnes, kā arī apmeklējuši Jani Rozentālu.³⁸ Aleksandrs Vanags Somiju apmeklējis vairākkārt un somu nacionālā romantisma iespaidā visnoteiktāk pievērsies latviešu nacionālās celtniecības jautājumiem. Meklējot tautiski izjustu monumentalitāti, Vanags studējis senās lauku celtnes, latvju rakstus un ar dekoratīviem elementiem centies savās būvēs izteikt latviešu tautai tuvās formas.³⁹ Eižens Laube pēc nacionālā romantisma paraugiem cēlis vairākus namus, piemēram, kopā ar Konstantīnu Pēkšēnu namu Alberta ielā 12, kurā dzīvoja Janis Rozentāls, namus Brīvības ielā 23, kā arī Tērbatas ielā 15/17.⁴⁰ Kopumā latviešu nacionālā romantisma pārstāvji aicināja pievērsties pagātnei un etnogrāfiskajam mantojumam, lai jaunajā stilā celtās ēkas būtu izteikti latviskas, pievēršot

³⁴ Siliņš, J. *Latvijas māksla 1899-1914*, 2. sēj. Stokholma: Daugava, 1980. 366. lpp.

³⁵ Turpat, 367. lpp.

³⁶ Turpat.

³⁷ Turpat.

³⁸ Turpat, 368. lpp.

³⁹ Turpat, 369. – 371. lpp.

⁴⁰ Turpat, 373. lpp.

uzmanību siluetai, jumta izvietojumam, kopējam būvmasu kārtojumam un ornamentālajam dekoram.⁴¹ Diemžēl līdz ar Pirmo pasaules karu arhitektu darbība tika pārtraukta.

Līdzīgi kā glezniecībā un arhitektūrā, tā arī mūzikā latviešu mākslinieki sadarbojās un ietekmējās no saviem ziemeļu kaimiņiem, un atsevišķi somu mūziķi ierakstījuši savus vārdus arī latviešu mūzikas vēsturē. Divi zināmākie ir somu komponists Jans Sibēliuss un diriģents Georgs Lenarts Šnēfogts.

Jans Sibēliuss literatūrā nereti tiek minēts kā viens no nozīmīgākajiem somu nacionālajiem komponistiem un ar savām kompozīcijām atpazīstamību ieguvis ne tikai dzimtenē Somijā, bet arī izraisījis interesi par somu mūziku visā pasaulē.⁴² Sepo Zetebergs norāda, ka nacionālais romantisms, kuru pārstāvēja arī Sibēliuss, bija vadošais virziens Somijas mūzikā vēl arī 20. gadsimta 20. un 30. gados. Sibēliuss arī viesojās Rīgā, 1911. gadā notika trīs Sibēliusa skaņdarbu vakari, kuros pats komponists arī diriģēja.⁴³ Arī māsas Forseles savā koncertā, kurā Rozentāls pirmo reizi ieraudzīja Eliju, izpildīja Sibēliusa skaņdarbu „Melnās rozes”.⁴⁴ Tomēr latviešu mūzikas vēsturē Sibēliusa vārdam nereti ir negatīva pieskaņa, jo tas tiek saistīts ar traģiski bojāgājušā latviešu komponista Emīla Dārziņa daiļradi. Ir zināms, ka Dārziņš uzrakstījis četras simfoniskās miniatūras, no kurām diemžēl saglabājusies tikai viena – „Melanholiskais valsis”. Viena no četrām, „Vientuļā priede”, kas bijis viens no interesantākajiem Emīla Dārziņa darbiem, uzskatāma par lielu zaudējumu latviešu mūzikai – komponists pats to iznīcinājis, jo presē parādījušās runas, ka „Vientuļā priede” esot plaģiāts, Jana Sibēliusa „Tuonelas gulbja” atdarinājums, kam piekritis arī pats Sibēliuss.⁴⁵ Dārziņš bijis ļoti aizvainots un darbu iznīcinājis.

Otrs izcilais tālaika somu mūziķis, diriģents Georgs Šnēfogts, kurš literatūrā par latviešu mūziku minēts nepelnīti maz, atstājis pozitīvu iespaidu uz latviešu simfonisko mūziku un tās attīstību. Diriģents sevi pieteica latviešu mūzikas vidē gadsimta sākumā kā izcils mākslinieks, vadot vācu teātra orķestri, ar kuru vasarās uzstājās Rīgas jūrmalā, gūstot lielus panākumus.⁴⁶ 1910. gadā Šnēfogts nodibināja Rīgā pastāvīgu simfonisko orķestri.⁴⁷ Tas arī bija aizsākums latviešu simfoniskajiem koncertiem. Šnēfogts vēlāk bijis arī Latvijas Nacionālās operas diriģents.

Īsumā var secināt, ka kultūras sakari starp latviešiem un somiem vēl pirms neatkarīgās Somijas un Latvijas izveides bija daudzpusīgi, ražīgi un ārkārtīgi nozīmīgi – gan ar

⁴¹ Krastiņš, J. (atb. red.) Latvijas PSRS Zinātņu akadēmija. Vēstures institūts. *Rīga 1860-1917*. Rīga: Zinātne, 1978. 443. – 447. lpp.

⁴² Grinfelds, N. u.c. *Vispārējā mūzikas vēsture*, 2. Rīga: Zvaigzne, 1985. 40. – 41. lpp.

⁴³ Krastiņš, J. (atb. red.) *Rīga 1860-1917*. 393. lpp.

⁴⁴ Bužinska, I. *Sapnis no laimības. Janis Rozentāls*. 11. lpp.

⁴⁵ Vītoliņš, J. Krasinska, L. *Latviešu mūzikas vēsture*. Rīga: Liesma, 1972. 361.- 361. lpp.

⁴⁶ Krastiņš, J. (atb. red.) *Rīga 1860-1917*. 392. lpp.

⁴⁷ Vītoliņš, J. Krasinska, L. *Latviešu mūzikas vēsture*. 375. lpp.

personiskiem kontaktiem, gan profesionālu sadarbību tika izveidots stingrs pamats plašākai vēlākajai kultūras sadarbībai starp abām valstīm.

1.2. Latvijas un Somijas politiskās attiecības no 1918. līdz 1926. gadam

Jau 1917. gada otrajā pusē un 1918. gadā, vēl pirms Latvijas Republikas proklamēšanas, nepieredzējušie latviešu diplomāti aktīvi darbojās, lai nodrošinātu jaunās valsts izveidi. Īpaši saspringts bija Latvijas Neatkarības cīņu laiks, kad arī Latvijas diplomātiem bija jācīnās par valsts pastāvēšanu - 1919. gada nogalē ārlietu resora nozīme bija īpaši liela, jo bija jāmeklē palīdzība un pārstāvniecības ārzemēs palīdzēja iegūt militāru, politisku un finansiālu atbalstu Latvijas valdībai.⁴⁸ Pirmais Latvijas ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics priekšzīmīgi veica savu darbu un atbilstoši tālaika situācijai un finansiālajiem apstākļiem centās izveidot pēc iespējas darbaspējīgāku ārlietu dienestu.

Bija būtiski izvērtēt, kādās valstīs veidot Latvijas pārstāvniecības, ņemot vērā gan ārpolitiski stratēģiskos mērķus, gan finansiālo situāciju. Jaunajai valdībai bija svarīgi izveidot labas diplomātiskās attiecības, pirmkārt, ar kaimiņu valstīm un, otrkārt, ar Eiropas un Rietumu valstīm, tai skaitā arī Skandināvijas valstīm un Somiju. Somiju, kura savu neatkarību pasludināja 1917. gada 6. decembrī, 20. gadu pirmajā pusē vairāk uzskatīja par piederīgu Baltijas nekā Skandināvijas valstīm, tāpēc bija svarīgs arī Somijas atbalsts jaunajai Latvijas valstij. Turklāt bija svarīga arī abu tautu attiecību vēsture un kultūras sakaru attīstība – abu valstu sadarbībai bija gana nozīmīga kopīgās vēstures un kultūras sakaru bāze, lai uzsāktu arī stabilas diplomātiskās attiecības.

Valters Ščerbinskis savā promocijas darbā atzīmē, ka abu valstu ārpolitisko attiecību izveidošanos un attīstību būtiski ietekmēja dažādi apstākļi: ģeogrāfiskie, vēsturiskie un psiholoģiskie.⁴⁹ Ščerbinskis uzsver, ka ģeogrāfiskie apstākļi noteica to, ka abas valstis, neraugoties uz to, ka tām nav kopīgu robežu, uzskatīja viena otru par kaimiņiem, kā arī satiksmes intensitāti.⁵⁰ Abu valstu vēsturē, neraugoties uz daudzām nozīmīgām atšķirībām, var vilkt vairākas būtiskas paralēles, kā arī abas saista virkne psiholoģisko aspektu.⁵¹

Somija kopumā bija labvēlīga pret jaunajām Baltijas valstīm un arī Latviju tās saspringtajos pirmajos gados pēc proklamēšanas iespēju robežās centās atbalstīt. Vēstures literatūrā visvairāk tiek uzsvērtas somu karavīru līdzdalība atbrīvošanas cīņās Ziemeļlatvijā. Somija arī bija viena no pirmajām valstīm, kur Latvijas ārlietu dienests izveidoja savu

⁴⁸ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Latvijas Ārlietu dienesta darbinieki 1918-1991: Biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2003. 15. lpp.

⁴⁹ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918. – 1940.* 24. lpp.

⁵⁰ Turpat.

⁵¹ Turpat, 26.-30. lpp.

pārstāvniecību - par pirmo diplomātisko pārstāvi Somijā tika izvēlēts Kārlis Zariņš, kurš Somijas galvaspilsētā Helsingforsā (Helsinkos) ieradās jau 1919. gada 10. oktobrī. Sākumā Somijas Ārlietu ministrija pārstāvniecību formāli uzskatīja par „diplomātisko delegāciju”, taču, kā uzsver vēsturnieks Ainārs Lerhis, praksē tai bija pilntiesīgas sūtniecības tiesības.⁵²

Pats Zariņš bijis atjautīgs vīrs, kurš ļoti prasmīgi veicis savus pienākumus ārzemēs. Edgars Andersons par Zariņa darbu Somijā izsakās ļoti atzinīgi, ka viņš bijis „īstais vīrs īstā vietā”⁵³. Kā sūtnis viņš centies izveidot ciešu somu un latviešu sadarbību, organizējot ekskursijas, mākslinieku un zinātnieku apmaiņu un parlamentāriešu viesošanās.⁵⁴ Arī viņa personībai un plašajiem sakariem, tai skaitā personiskajai draudzībai ar vairākām augstām Somijas amatpersonām, piemēram, ārlietu ministru Rūdolfu Holsti, bija nozīmīga loma gan politisko attiecību, gan kultūras sakaru veidošanā un attīstībā. 1921. gadā Kārlis Zariņš tika iecelts par ārkartejo sūtni un pilnvaroto ministru, kļūstot par pirmo latviešu diplomātu šajā amatā, bet vēlāk, Zariņam kļūstot par sūtni Skandināvijas valstīs un dodoties uz Stokholmu, viņa vietu Helsinkos 1925. gadā ieņēma Oļģerts Grosvalds.⁵⁵ Arī somi izveidoja savu pārstāvniecību Latvijā un pirmais Somijas diplomātiskais pārstāvis Latvijā bija Reino Silvanders, kurš šos pienākumus pildīja no 1920. līdz 1922. gadam.⁵⁶ Pēc tam Somijas sūtņa amatu Latvijā ieņēma Erko Rejonens, 1923. gadā Baltijas valstīm draudzīgais Rūdolf Holsti, bet 1926. gadā atkal Reino Silvanders.⁵⁷

Tikpat nozīmīgi kā izveidot diplomātiskās pārstāvniecības bija arī apmainīties ar amatpersonu vizītēm – tā divdesmito gadu pirmajā pusē Latvijas pārstāvji vairākkārt viesojās Somijā un somu viesi – Latvijā. Piemēram, jau 1920. gada oktobrī Rīgu apmeklēja Baltijas valstīm draudzīgais Somijas ārlietu ministrs Rūdolf Holsti. Šī vizīte bija īpaši nozīmīga, jo tobrīd Latvijas ārpolitikas svarīgākais mērķis bija panākt valsts atzīšanu *de iure*, un 17. oktobrī Rīgā sirsnīgā uzrunā Holsti apbrīnojis, cik daudz latvieši jau sasnieguši, un sacījis, ka Latvijas atzīšana no Somijas ir tikai laika jautājums, jo „somu tauta savā sirdī savu atzīšanu jau devusi”.⁵⁸ 19. oktobra rītā atvadoties, somu viesi vienbalsīgi atzinuši, ka neesot gaidījuši tik sirsnīgu uzņemšanu, un pauduši pārliecību, ka šī viesošanās reize nostiprinājusi Somijas un Latvijas draudzību uz visiem laikiem un tās nozīme esot ne mazāka kā kādai oficiālai konferencei.⁵⁹

⁵² Lerhis, A. *Latvijas Republikas Ārlietu dienests 1918-1941*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 89. lpp.

⁵³ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 192. lpp.

⁵⁴ Turpat.

⁵⁵ Lerhis, A. *Latvijas Republikas Ārlietu dienests 1918-1941*, 133. lpp.

⁵⁶ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 193. lpp.

⁵⁷ Turpat, 197. lpp.

⁵⁸ Somu viesu godināšana Rīgā. *Latvijas Sargs*. 1920, 19. oktobris, 1. lpp.

⁵⁹ Asars, H. Somu viesu aizbraukšana. *Latvis*, 1921, 20. oktobris, 1. lpp.

Nākamajā gadā Somijā viesojās Latvijas Satversmes Sapulces delegācija un pēc dažiem mēnešiem Rīgā tika uzņemti arī Somijas parlamenta pārstāvji. Laikrakstā „Latvis” pausta pārlicība, „ka šī viņu ciemošanās nav vis vienkārša pieklājības vizīte vien, bet ka Somijas valsts darbinieki un prese tiešām dzīvi interesējas par mums un mūsu jauno valsti un sajūt vajadzību nākt ar mums tuvākos sakaros.”⁶⁰ Arī Kārlis Zariņš, jau 1921. gada februārī sniedzot interviju laikrakstam „Jaunais Vārds”, sacījis, ka, somu interese par Latviju ir pieaugusi, Somijas presē Latvijas jautājumam esot ievērojama vieta un nebūšot pārspīlēts, ja teiktu, ka somu interese par latviešiem ir lielāka, nekā latviešu interese par somiem, kas skaidrojams ar to, ka somi par latviešiem beidzot gūst patiesu informāciju.⁶¹

Ap 1922. gadu Latvijas un Somijas politiskajās attiecībās dominēja divi jautājumi. Pirmais – somu un krievu konflikts par Austrumkarēliju un kā Latvija var somiem palīdzēt; otrais – Baltijas valstu savienības jautājums. Kārlis Zariņš savos ziņojumos Ārlietu ministrijai sniedza detalizētu aprakstu gan par to, kā tiek risināts somu krievu konflikts, gan kā virzās sarunas par Baltijas valstu savienību, un Latvijas interesēs šie jautājumi bija cieši saistīti. Tā 1922. gada 21. janvārī Zariņš vēstulē Meierovicam rakstīja, ka „somu valdība ir skaidri pārlicināta, ka lielinieki iziet uz mūsu skaldīšanu un grib Baltijas valstis katru atsevišķi pieņemt tādus noteikumus, kuri runā pretim mūsu valsts interesēm. [...] Tamdēļ beidzamais laiks lai mēs noslēgtu Baltijas valstu savienību.”⁶² Tomēr viņš arī uzsvēra, ka „visā visumā kā Karēlijas, tā arī Baltijas valstu apvienības jautājumos valda liela nezināšana un nenoteiktība.”⁶³ Austrumkarēlijas krīze norima 1922. gada vasarā, kad Somija un Padomju Krievija noslēdza robežas līgumu.⁶⁴ Tomēr tā atstāja nopietnas sekas Somijas iekšpolitikā, kas, saprotams, ietekmēja arī ārpolitiku, tai skaitā arī attiecības ar Latviju. Sākās ministru kabineta krīze, mainījās valdība un pēc neveiksmīgā Varšavas akorda parakstīšanas, kas tā arī netika ratificēts, arī ārlietu ministrs Rūdolfs Holsti zaudēja amatu. Kārlis Zariņš rakstīja Meierovicam: „Ministrs Holsti krīt, 20. maijā nodod sava resora vadību ministru prezidentam Vennola un tā pēc vairāk kā trīs gadu darbības atstāj Ārlietu ministrijas telpas.”⁶⁵ Zariņš bija noraizējies par gaidāmajām pārmaiņām, tomēr Holsti viņam kā labam draugam atklājis, ka politiku atstāt negrasās, bet pēc atpūtas centīsies iekļūt parlamentā vai pieņems sūtņa posteni.⁶⁶

⁶⁰ Skujenieks, M. Somu viesošanās Rīgā. *Latvis*, 1921, 18. oktobris, 1. lpp.

⁶¹ Zariņš, K. Latvija un Somija. *Jaunais Vārds*, 1921, 20. februāris, 2. lpp.

⁶² LVVA, 2574. f. (Ārlietu ministrijas Politiskais departaments), 1. apr., 99. l. (Latvijas Republikas sūtniecības Somijā politiskie ziņojumi), 99. lpp.

⁶³ Turpat, 102. lpp.

⁶⁴ Zeterbergs, Z. *Somija neatkarības gados*. 35. lpp.

⁶⁵ LVVA, 2574. f., 1. apr., 99. l., 188. lpp.

⁶⁶ LVVA, 2574. f. 1. apr., 99. l., 208. – 209. lpp.

Par Somijas ārlietu ministru Aimo Kajandera valdībā jūnijā līdz tā paša gada novembrim kļuva Karls Enkels, kurš esot uzticīgs prezidentam Latvijai labvēlīgajam Karlo Juho Stolbergam, tāpēc Zariņš izteica cerību, ka arī Somijas ārpolitika būs Latvijai labvēlīga.⁶⁷ Novembrī kabinets atkal mainījās, pie varas nākot Kjesti Kallio, un ārlietu resora vadību pārņēma Juho Vennola. 1923. gada februārī Rūdolf Holsti tika apstiprināts par ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Latvijā un Igaunijā, kas tika uztverts kā labvēlīga zīme draudzības stiprināšanai ar Baltijas valstīm.⁶⁸ Tomēr tā paša gada pavasarī kļuva skaidrs, ka Somija tomēr nav ieinteresēta savienībā. Zariņš Meierovicam 6. aprīlī rakstīja: „[...] somu stratēģi ar ģenerāli Enkeli priekšgalā saka, ka alianse tikai ar Igauniju un Latviju Somijai neko nedodot, jo šāda alianse esot par švaku, lai turētos tikai trijātā pretim lielajam austrumu kaimiņam.”⁶⁹ Sarunām par Baltijas savienību tagad neesot jēgas, tāpēc jāpanāk ekonomiska līguma noslēgšana ar Somiju. Turpmākās sarunas par Baltijas savienību arī bija nesekmīgas un Somija vairāk interesējās par saimnieciskiem sakariem ar saviem dienvidu kaimiņiem.⁷⁰ Šeit jāņem vērā, ka Baltijas savienībai šķēršļus lika pārāk daudz faktoru, ko ne Latvijas, ne Somijas valdības vien nevarēja ietekmēt, piemēram, Polijas un Lietuvas konflikts. Tomēr arī divpusējas alianses noslēgšanai, kādu Latvijai izdevās noslēgt ar Igauniju, allaž atradās pretestība.

1923. gada jūlijā Somijas „ziemeļu dēliem” tika izdalīts Lāčplēša Kara ordenis, kas, kā 10. jūlijā Zariņš rakstīja Meierovicam, atstāja ļoti labu iespaidu somu sabiedrībā un visu virzienu pilsoniskā prese ceremoniju aprakstījusi krāšņāku, nekā tā patiesībā bijusi.⁷¹ Lāčplēša Kara ordeņi tika izdalīti tiem somu kareivjiem, kuri piedalījās Latvijas atbrīvošanas cīņās pie Valkas un Alūksnes.⁷² Svinīgajā pasākumā savu misiju spīdoši izpildījis arī pulkvedis Krišjānis Berķis, iepriecinot somus, nodemonstrējot savas lieliskās somu valodas zināšanas.⁷³ Lai gan pasākumā piedalījās arī Somijas amatpersonas, notikumam nebija tik liela politiskā nozīme kā nozīme draudzīgo attiecību stiprināšanā.

1924. gada janvārī Somijā atkal mainījās valdība, pie varas atkal nākot Aimo Kajanderam, bet arī tā neturējās ilgi un divu gadu laikā valdība Somijā mainījās trīs reizes. Kad par ministru prezidentu kļuva Lauri Ingmans, valdības politika ieguva jūtami labējāku ievirzi.⁷⁴ Somijas iekšējās problēmas neļāva veidot noteiktu, stingru ārpolitiku, ar ko Latvija

⁶⁷ Turpat, 229. lp.

⁶⁸ Turpat, 30. lp.

⁶⁹ Turpat, 69. lp.

⁷⁰ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 196. lpp.

⁷¹ LVVA, 2574. f. (Latvijas Ārlietu ministrija), 1. apr., 125. l. (Latvijas Republikas sūtniecības Somijā politiskie ziņojumi), 106. lp.

⁷² LTA. Lāčplēša kara ordeņa izsniegšana somu varoņiem. *Latvijas Kareivis*, 1923, 8. jūlijs, 1. lpp.

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Zeterbergs, Z. *Somija neatkarības gados*. 45. lpp.

varētu rēķināties un piemērot savām interesēm. Latvijā, salīdzinot ar Somiju, šajā laikā situācija bija stabilāka un valdības mainījās retāk, pie varas pārsvarā esot Latviešu zemnieku savienībai. Šajā gadā abām valstīm vismaz izdevās noslēgt tirdzniecības un kuģniecības līgumu, kas gan Somijā, gan Latvijā tika vērtēts atzinīgi.⁷⁵

Būtiska pārmaiņa bija 1925. gada Kārļa Zariņa parcelšana uz Stokholmu, un sūtņa posteni Somijā pārņēma Oļģerts Grosvalds. Par savu Somijā pavadīto laiku Zariņš rakstīja, ka pa šiem sešiem gadiem viņa taktika visumā bijusi nodibināt ciešākus sakarus ar somu aprindām.⁷⁶ Viņš uzsver, ka, protams, somu aprindās ir tādi, kas nav Baltijas valstīm draudzīgi noskaņoti, bet jāsaprot, ka ne visi domā vienādi.⁷⁷ Latvijas un Somijas attiecības bija diezgan rezervētas, līdz 1925. gada nogalē Oļģerts Grosvalds rakstīja Latvijas prezidentam Jānim Čakstem, ka Somija vēlas prezidentu savstarpējo viesošanos. Grosvalds uzsvēra, ka Somija patiešām vēlas uzlabot attiecības ar Latviju un, lai gan tobrīd nebija iespējas parakstīt savienības līgumu, tā vēlējās ar savstarpējo vizīšu apmaiņu izrādīt draudzības apliecinājumu.⁷⁸

Jautāts pēc padoma, toreizējo situāciju vēstulē Čakstem raksturoja arī Kārlis Zariņš: „Valsts Prezidents Relanders mums ir ļoti draudzīgi noskaņots. Ja viņš savā draudzībā pret mums neizrāda tik lielu aktivitāti, tad še jāņem vērā tas apstāklis, ka Prezidents Relanders negrib aizsteigties priekšā somu sabiedriskai domai, kura vēl nav nokristalizējusies.”⁷⁹ Arī par tābrīža ministru prezidentu Kallio Zariņš rakstīja, ka tas esot „liels Baltijas valstu draugs un šo draudzību ne tikai viņš vien, bet visa viņa partija pastāvīgi uzsvērusi.”⁸⁰ Turpretī Somijas ārlietu ministrs Setele un izglītības ministrs Ingmans esot vēsāki un ne vienmēr Latvijai draudzīgi noskaņoti.⁸¹ Kopumā tābrīža situācija bija labvēlīga abu prezidentu apmaiņas vizītēm, tāpēc maijā Latvijas prezidents Jānis Čakste devās uz Somiju un jūnijā Somijas prezidents Lauri Relanders ieradās atbildes vizītē Rīgā.

Rezumējot var secināt, ka, lai gan Latvijai neizdevās noslēgt politiskas savienības līgumu ar Somiju, abu valstu politiskās attiecības kopumā bija labas un šāda situācija bija labvēlīga arī abu tautu savstarpējo kultūras sakaru attīstībai, it īpaši divdesmito gadu pirmajā pusē, kad abas tautas apzinājās savu līdzīgo vēsturi, raksturu un kultūru. Būtiska loma kultūras sakaru veicināšanā bija arī abu valstu Ārlietu ministrijām, jo abu valstu diplomātiskās

⁷⁵ Treijs, R. *Latvijas diplomātija un diplomāti (1918-1940)*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. 221. lpp.

⁷⁶ LVVA, 5969. f. (Kārlis Ulmanis, Latvijas Valsts prezidents), 1. apr., 120. l. (Latvijas sūtņu ārzemēs (Somijā, Zviedrijā, PSRS u.c.) konfidenciālie ziņojumi; Latvijas un Somijas valsts prezidentu savstarpējo vizīšu sagatavošanas dokumenti – telegrammas, vizītu programmas, priekšlikumi apbalvošanai u.c.; dažādu organizāciju iesniegumi un priekšlikumi u.tml. (oriģināli un noraksti)), 65. lp.

⁷⁷ Turpat, 66. lp.

⁷⁸ Turpat, 49. lp.

⁷⁹ Turpat, 60. lp.

⁸⁰ Turpat, 61. lp.

⁸¹ Turpat.

pārstāvniecības bija svarīgs priekšnoteikums kultūras sakaru veidošanai, kas bija svarīga Ārlietu ministrijai tik svarīgā informācijas apmaiņas procesa sastāvdaļa. Arī diplomāti veica savu ieguldījumu kultūras sakaru veicināšanā. Tā žurnālists Edmunds Freivalds 1921. gada oktobrī somu viesošanās kontekstā „Brīvajai Zemei” rakstīja: „Somijas priekšstāvis Reino Silvanders kopš savas ierašanās Rīgā 1920. gadā, tāpat kā mūsu priekšstāvis Kārlis Zariņš Helsingforsā ir ne tikai uzturējuši kārtīgus sakarus starp valdībām, bet sagatavojuši zemi kulturālai tuvināšanai starp abām tautām, informējuši presi un nodibinājuši sakarus ar politiskām aprindām un sabiedrību.”⁸² Tas, savukārt, ir vēl viens apliecinājums tam, ka politika un kultūra abu valstu attiecībās ir cieši saistītas un panākumi vienā frontē veicina panākumus otrā.

Tomēr pēc Baltijas savienības plānu izjukšanas nozīmīga politiska tuvināšanās abu valstu starpā vairs nenotika un attiecības kļuva vēsākas. Līdzīgus secinājumus savā promocijas darbā veicis arī V. Ščerbinskis, norādot, ka šis Latvijas un Somijas politisko attiecību posms bija arī visražīgākais, bet diemžēl Latvijā somu ārpolitika tika jūsmīgi pārprasta un vēlamais parasti tika uzdots par esošo.⁸³ Līdz ar Baltijas savienības idejas izjukšanu beidzies arī tas laika posms, kad vismaz formāli starp abām valstīm pastāvēja ciešas attiecības.⁸⁴

1.3. Kultūras un mākslas sakari līdz 1926. gadam

Divdesmito gadu pirmajā pusē Latvijas un Somijas kultūras sadarbība bija īpaši ražīga. Abu valstu pārstāvniecības mazināja informācijas trūkumu par otras valsts zemi un tautu, un ar prieku tika uzņemts un uzsvērts viss kopīgais un līdzīgais. Protams, propagandas nolūkos tika meklēta arī abu tautu kultūras sakaru vēsturiskā kontinuitāte, kas ne vienmēr bija korekti, toties emocionālās tikšanās reizēs ļoti efektīvi. Tā jau minētajā 1921. gada somu valstsvīru viesošanās reizē Satversmes Sapulces priekšsēdētājs Jānis Čakste savā runā sacīja, ka svešas tautas bija pārrāvušas latviešu un somu savstarpējos sakarus, bet „tiklīdz mūsu tautas ieguva neatkarību, atmodās viņās arī atmiņas par savstarpējiem sakariem. [...] Atjaunojot pārrautos sakarus, mūsu tautas sāks tuvāk atkal iepazīties viena ar otras dzīvi un centieniem, sāks atkal no jauna izmainīt savas vērtības, gan kulturālās, gan materiālās un šie atjaunotie sakari novedīs arī pie tās politiskās tuvināšanās un draudzības, kura mūsu jaunajām valstīm tik vajadzīga.”⁸⁵

⁸² Freijvalds, E. Somija-Latvija. Pie Somijas-Latvijas politiskām attiecībām. *Brīvā Zeme*, 1921, 15. oktobris, 3. lpp.

⁸³ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 75. lpp.

⁸⁴ Turpat, 76. lpp.

⁸⁵ LTA. Somu viesu godināšana. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. oktobris, 1. lpp.

Tuvākajos gados kultūras sakari attīstījās tiešām veiksmīgi, ko Kārlis Zariņš arī uzsvēra 1923. gada 6. aprīlī vēstulē Zigfrīdam Meierovicam: „Tāpat arī nevar ignorēt kulturālo tuvināšanos. Šinī laikā mums ir vislielākie panākumi. Kā tas Jums itin labi zināms, tad līdz šim jau notikušās tikšanās ir atstājušas ļoti dziļu un labu iespaidu uz somiem. Šovasar ir sagaidāma lielākā skaitā mūsu jaunatnes viesošanās Somijā, pie kuras saņemšanas Helsingforsā tiek jau nopietni strādāts; arī kāda lielāka somu grupa ir nolēmusi organizēt ekskursiju uz Latviju. Visam tam ir nozīme priekš mūsu mērķa sasniegšanas.”⁸⁶

Svarīgi ir arī tas, ka gan presē, gan diplomātiskajās sarakstēs tika uzsvērts, ka abām tautām vienai no otras jāmācās. Varētu šķist, ka Latvija visu laiku centās līdzināties lielajiem ziemeļu kaimiņiem, bet tā nebūt nebija: 1925. gada 18. maijā vēstulē Kārlis Zariņš rakstīja, ka Latvju igauņu svētkos Rīgā bija piedalījies Somijā plaši pazīstamais sabiedrības darbinieks un žurnālists Lahdensu, kurš vienā no lielākajiem somu laikrakstiem „Uusi Suomi” velta Latvijai ļoti atzinīgus un sajūsmas pilnus rakstus, uzsvērdams, ka Somijai vēl daudz kas esot no Latvijas jāmācās, jo Latvijas valdība daudz vairāk gādājot par savas kultūras un mākslas attīstību nekā Somija.⁸⁷

Pievēršoties konkrētiem kultūras un mākslas sakariem laika periodā no 1918. līdz 1926. gadam, var izdalīt atsevišķas jomas, kur abu valstu savstarpējā sadarbība bija visaktīvākā: mūzika, glezniecība, teātris un izglītība.

Mūzikai bija īpaša loma kultūras sakaros starp abām valstīm visu apskatīto laika posmu, līdz pat 1940. gadam. Var diezgan droši apgalvot, ka tieši šajā jomā sadarbība bija visaktīvākā, jo koncerti un muzikāli priekšnesumi pavadīja gandrīz visus latviešu un somu kopīgos kultūras pasākumus – amatpersonu viesošanās, mākslas istādes un citus sarīkojumus. Šādos gadījumos parasti tika aicināti otrā valstī jau zināmi mākslinieki, kuru vidū arī bija atsevišķi cilvēki, kuri arī aktīvi piedalījās kultūras sakaru veicināšanā un savstarpējās draudzības stiprināšanā. Laikā līdz 1926. gadam vislielākie panākumi bija abu valstu koru braucieniem uz otru valsti, kas izvērtās īpaši sirsnīgi un tika plaši atspoguļoti arī presē.

Jau 1920. gadā, kad 16. oktobrī Rīgā svinīgi tika uzņemti somu viesi, uzņemšanā piedalījās arī latviešu mākslinieki - dziedātāji, lai iepazīstinātu somus ar latviešu mūziku.⁸⁸ Nākamajā, 1921. gadā, Latviju sajūsmināja somu kora „Viipurin Lauluveikot” koncerti 14. un 15. maijā Latvijas Nacionālajā operā. Šie koncerti tika plaši aprakstīti latviešu presē un recenzenti tiem veltīja ļoti atzinīgus vārdus, saprotams, piedēvējot arī nozīmi abu valstu savstarpējā draudzībā.

⁸⁶ LVVA, 2574. f., 1. apr., 125. l., 69. lp.

⁸⁷ LVVA, 5480. f. (Kārlis Reinholds Zariņš, diplomāts), 1. apr., 117. l. (Latvijas avīžu ziņas un raksti par Skandināvijas valstīm), 7. lp.

⁸⁸ Somu viesu godināšana Rīgā. *Latvijas Sargs*. 1920, 19. oktobris, 1. lpp.

Vēl pirms koncerta „Latvijas Vēstnesim” par somu mūziku rakstīja pazīstamais latviešu komponists Jēkabs Mediņš, norādot, ka Latvijas un Somijas draudzīgo attiecību iespaidā arī latviešu mūzikas dzīvē no somiem ieviešas jaunas parādības un ierosinājumi.⁸⁹ Mediņš savā rakstā sniedza ieskatu somu mūzikā un tās vēsturē, kurā vērojamas līdzības arī ar latviešu mūziku, un uzsvēra ir „mūsu pienākums ar sirsnību apsveikt mums draudzīgās tautas dēlus un viņu mākslu.”⁹⁰ Arī „Latvijas Sargā” koncerta dienā tika veltīts raksts par somu nacionālo mūziku, kurā tā tika salīdzināta ar latviešu nacionālo mūziku, un tika uzsvērts, ka somi šajā ziņā latviešiem ir priekšā: „par viņu mūziku zin visa Vakareirope, turpretim mēs šajā virzienā vēl maz darījuši, izņemot profesoru Vītoli.”⁹¹ Rakstā uzsvērts, ka latviešiem no somiem jāmacās, lai gūtu plašāku atpazīstamību pasaulē.

Jēkabs Mediņš atkārtoti rakstījis „Latvijas Vēstnesim” pēc koncerta: „Ja mūsu sirsnība un mīlestība bija vērsta pret somu tautu, tad „Viipurin Lauluveikot” viesošanās vēl pavairoja mūsu cienību, stiprināja mūsu saites ar ziemeļu dziedātāju tautu. [...] Somijas dziesma palikusi mums mīļa ar savu sirsnību, ar savu izteiksmes brīvību.”⁹² Pēc Jēkaba Mediņa atsauksmēm „Latvijas Vēstnesī” uzsvērts, ka „neraugoties uz svētku vakaru, somu viesi bija pulcinājuši pilnu namu ar ministru prezidentu un ministru kabineta un Satversmes Sapulces locekļiem, sabiedriskiem un atklātības darbiniekiem un visiem mūsu mūzikas pasaules darbiniekiem priekšgalā. Tāpat ieradušies bija Somijas sūtnis Dr. Silvanders ar sūtniecības locekļiem, vietējā somu sabiedrība un diplomāti. Zāle pušķota Latvijas un Somijas karogiem.”⁹³

Vērienīgais kora koncerts tika organizēts ar valdības atbalstu un abu valstu draudzības stiprināšanā tam bija liela nozīme – to var secināt no jau minētā lielā valstsvīru skaita, kas koncertu apmeklēja, kā arī no tā, cik plaši pasākums tika atspoguļots latviešu presē. Jāatzīmē, ka gandrīz visos rakstos īpaši tika uzsvērts, ka koris izpildījis Latvijas un Somijas himnas. Daudzviet presē, piemēram, „Latvijas Sargā” somu kora viesošanās Rīgā tika uzsvērtā kā Latvijas un Somijas tuvināšanās.⁹⁴ „Viipurin Lauluveikot” Latvijas Nacionālajā operā viesojās arī nākamā, 1922. gada jūnijā, un arī tad savas atsauksmes „Latvijas Vēstnesim” rakstīja Jēkabs Mediņš: „Ja pirmo reizi somu viesus sagaidījām ar zināmu ziņkārību, tad šoreiz „Viipurin Lauluveikot” dalībniekus uzskatījām kā labākos draugus, kuri mums nes savu dziesmu, savu sirdi.”⁹⁵

⁸⁹ Mediņš, J. Somu mūzika. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 12. maijs, 1. lpp.

⁹⁰ Turpat.

⁹¹ Bernhards, W. Somu nacionālā mūzika. *Latvijas Sargs*, 1921, 14. maijs, 1. lpp.

⁹² Mediņš, J. Somu viesošanās. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. maijs, 1. lpp.

⁹³ Somu viesošanās. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. maijs, 1. lpp.

⁹⁴ LTA. Latvijas un Somijas tuvināšanās. *Latvijas Sargs*. 1921, 15. maijs, 1. lpp.

⁹⁵ Mediņš, J. „Viipurin Laulu-Weikot.” *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 7. jūlijs, 3. lpp.

1923. gadā Latviešu jaunatnes savienība tika uzaicināta piedalīties somu dziesmu un mūzikas svētkos Mikeli un jaunatnes svētkos Paimiā. „Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā” notikumam veltīts plašs raksts. 11. jūnijā latviešu jaunatne izbraukusi ar savu jaukto kori, pūtēju orķestri, plastikas un nacionālo dejas grupu uz Somiju. Ekskursijas nolūks bijis apliecināt somu jaunatnei latvju jaunatnes draudzību, kā arī parādīt latviešu jaunatnes sasniegumus.⁹⁶ Raksta autors norāda, ka pasākuma apmeklētāju vidū bijis Somijas ministru prezidents, izglītības, ārlietu un kara ministri, kā arī Zviedrijas un Norvēģijas sūtņi, un latvju dziesmas un pārējie priekšnesumi iekarojuši somu simpātijas, un arī izglītības ministrs vēlāk izteicies atzinīgi par latvju jaunatni.⁹⁷ Latvieši apmeklējuši arī Somijas pilsētu Viipurus, kur tos ar dziesmām sirsnīgi sagaidījis jau pazīstamais „Viipurin Lauluveikot” koris.

Par šo pašu latviešu braucienu uz Somiju plaši rakstīja arī citi latviešu laikraksti, piemēram, „Latvis”, kurā citēts somu laikraksta „Karjala” atzinīgais vērtējums: „Latviju un viņas tautu mēs pazinām līdz šim tikai no grāmatām un pat tad ļoti nepilnīgi. Tagad, redzot viņas jaunatni savā vidū, esam laimīgi par tiem iespaidiem, kādus sniedza šis krietnais vakars. Latvija ir gan jauna kā valsts, bet viņas kultūra veca un augsti vērtējama.”⁹⁸

1924. gada 21. maijā Latvijas Nacionālajā operā un 1922. maijā Māras baznīcā uzstājās cits somu koris – „Suomen Laulu”, par kuru, tāpat kā „Viipurin Lauluveikot” latviešu presē tika plaši rakstīts. „Latvī” publicētā raksta autors par savu vispārējo iespaidu rakstīja: „uz mums runāja augsta kultūra, kura arī viduvējas dabas balvas prot izveidot līdz lielai mākslinieciskai pilnībai”.⁹⁹ Presē tika uzsvērts, ka šie somu koncerti varot kalpot par ierosmi, pamudinājumu un paraugu latviešu dziedoņiem.

Tomēr vislielāko ievērību, tāpat kā Skandināvijas valstīs, Somijā izpelņījās Teodora Reitera kora viesošanās Somijā. Divdesmitajos gados Reitera koris kļuva pazīstams ne tikai Latvijas, bet pat Eiropas mērogā, dodoties koncertēt uz dažādām Eiropas valstīm, tai skaitā arī uz Skandināvijas valstīm un Somiju. Teodors Reiters ir viens no Nacionālās operas orķestra pamatlicējiem, bijis Nacionālās operas galvenais direktors un pirmais diriģents, operu, simfonisko koncertu un koru diriģents. 1930. gadā izdotajās „Latvju skaņu mākslinieku portrejās” Reiteram veltīti sekojoši vārdi: „Reiters ir pēdējos desmit gados bijis redzamākais visa Latvijā. [...] 1920. gadā nodibinājis savu kori, kas vairākkārt koncertceļojumos izbraucis uz ārzemēm, gan uz mūsu kaimiņvalstīm, gan tālāko Vakareiropu; Reitera koris ir ievērojamākā mūsu neprofesionālā kora vienība.”¹⁰⁰

⁹⁶ Šops, K. Latvju jaunatne Somijā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, 1. augusts, 947. lpp.

⁹⁷ Turpat, 951. - 952. lpp.

⁹⁸ Ramats, E. Latvju jaunatne Somijā. *Latvis*, 1923, 22. jūnijs, 1. lpp.

⁹⁹ Arnolds, J. Somu dziedoņu koncerti. *Latvis*, 1924, 24. maijs, 5. lpp.

¹⁰⁰ Vītoliņš, J., Kroders, R. (sast.) *Latvju skaņu mākslinieku portrejas*. Rīga: J. Ozoliņa izdevniecība, 1930. 73. lpp.

1924. gada 11. aprīlī Zariņš rakstīja Ārlietu ministrijas politiski-ekonomiskā departamenta direktoram Šūmanim par to, ka Nacionālās Operas direktors Reiters viņam telegrafējis, ka vēlas sniegt sava kora koncertus Helsinkos 27. vai 28. maijā un Vīborgā 28. vai 29. maijā.¹⁰¹ Lai gan laiks neesot īpaši izdevīgs, pasākums jau tiekot plaši reklamēts un tiek pieliktas lielas pūles viesu uzņemšanai, tādēļ panākumiem vajadzētu būt labiem.¹⁰² Jau pēc koncerta, 4. jūnijā, Zariņš rakstīja Latvijas ārlietu ministram Ludvigam Sējam, ka „visa pagājuse nedēļa Somijā bija viens Latvijas triumfs. Reitera koris sacēla ar savām dziesmām visu Somiju kājās. Ne tikai es pa šiem pieciem gadiem neko tamlīdzīgu nebiju piedzīvojis, bet paši vecie somi saka, ka viņi paši nav varējuši iedomāties, ka dziesmu gars viņus tā varētu sajūsmināt.”¹⁰³ Pirmais koncerts Helsinkos, neraugoties uz bažām par to, ka tas varētu būt maz apmeklēts, esot bijis pārpildīts, tāpēc Helsinkos bijis jāsniedz vēl viens koncerts, lai gan bija plānots tikai viens.¹⁰⁴ Visur tikusi cildināta Latvija, tās māksla un tauta. Zariņš uzsver, ka šim pasākumam bijusi arī liela politiskā nozīme, pirmajā rautā piealījušies arī ministru prezidents Kajanders, parlamenta prezidents Kallio, ministri, inteliģence un zinātnieki un visi kā viens Zariņam izteikuši atzinības un laimes vēlējumus.¹⁰⁵ Kajanders, nododot varu Ingmana kabinetam, „Suomen Laulu” viesošanas Rīgā un Reitera kora viesošanas Somijā esot atzīmējis kā nozīmīgu faktoru. Šiem koncertiem, iespējams, esot pat lielāka politiskā nozīme nekā muzikālie panākumi, un somi to tik ātri neaizmirsīšot.¹⁰⁶

Latviešu un somu glezniecība šajā laika periodā neieguva tādu nozīmi kultūras un mākslas sakaros starp abām valstīm kā mūzika, tomēr šajā laikā tika iecerēts daudz kas, kas tika realizēts vēlāk. Interesanti, ka tieši Helsinkos bija iecerēts atklāt pirmo latviešu mākslas izstādi – pēc panākumiem bagātās pirmās Rīgas mākslinieku grupas izstādes 1920. gada martā Rīgas pilsētas mākslas muzejā presē varēja lasīt, ka „pēc tam to [izstādi], kā dzird no drošiem avotiem, pārvedīšot uz Helsingforsu”.¹⁰⁷ Dace Lamberga raksta, ka zināms reāls pamats šīm cerībām bija, sarunas par to jau aizsākās, taču naudas trūkuma dēļ izstāde Helsinkos tomēr nenotika.¹⁰⁸ Lamberga tam par iemeslu norāda, ka pirmajos pēckara gados jaunā valsts bija pārāk nabadzīga, lai varētu nopietni pievērsties mākslas jautājumiem, tāpēc pirmā latviešu mākslas reprezentācija valstiskā līmenī notika tikai 1927. gadā Stokholmā.¹⁰⁹ Vēlāk,

¹⁰¹ LVVA, 2574. f., 3. apr., 334. l. (Sarakste ar Latvijas sūtniecību Somijā, Izglītības ministriju par lībiešu stāvokli; kultūras sakaru nostiprināšanu starp abām valstīm), 6. lp.

¹⁰² Turpat, 6. lp.

¹⁰³ Turpat, 25. lp.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Turpat.

¹⁰⁶ Turpat.

¹⁰⁷ Lamberga, D. *Jēkabs Kazaks*. Rīga: Neputns, 2007. 141. lpp.

¹⁰⁸ Turpat.

¹⁰⁹ Lamberga, D. Latviešu glezniecības izstādes ārzemēs XX gadsimta 20.-30. gados. Grām.: Konstants, Z. (sast. un red.) *Doma: rakstu krājums*, 2. laid. Rīga: Latvijas mākslas muzeju apvienība, 1994. 35. – 38. lpp.

trīsdesmitajos gados latviešu mākslas izstādes ārzemēs tika rīkotas regulāri, un sen gaidītā izstāde notika arī Helsinkos.

Par somu mākslu latviešu presē atrodams diezgan daudz rakstu, un arī no tā var secināt, ka tālaika Latvijas iedzīvotāju interese par somu kultūru bija liela. Tā, piemēram, 1921. septembrī mākslinieka Jaņa Rozentāla salonā notika somu mākslas izstāde, kurā tikušas izstādītas 36 gleznas, daži rokdarbi un dažas gleznu reprodukcijas.¹¹⁰ Izstāde latviešu presē ieguva lielu vērību, bet, diemžēl, ne atzinību. Jānis Siliņš par to rakstījis laikrakstam „Latvijas Vēstnesis”: „Somu māksla mūs šobrīd interesē ne vien ar saviem panākumiem un ieguvumiem vien. Tā ir mūsu kaimiņu māksla. To kaimiņu, no kuriem mēs varam daudz mācīties, ar kuriem mūs saista kopīgas politiskas, saimnieciskas un kulturālas intereses.”¹¹¹ Tomēr Siliņš norāda, ka konkrētajai izstādei ir „gadījuma raksturs”, jo to saviem spēkiem organizējusi Rozentāla kundze, kā arī mākslas darbu atlase, viņaprāt, neesot veiksmīgākā un var sniegt maldīgu priekšstatu par somu mākslu, bet somu mākslas viesošanās tomēr esot apsveicama parādība. „Latvī” R. Šterns rakstījis, ka izstāde nevar sniegt pareizu priekšstatu ne par somu mākslu, ne gleznotājiem, tāpēc jāgaida plašāka mākslas izstāde, bet pagaidām ieteicams apmeklēt šo pašu.¹¹²

Par izstādi savu vērtējumu snieguši arī pazīstamie latviešu mākslinieki Uga Skulme un Romans Suta. Uga Skulme izrādīja lielu vilšanos, sakot to pašu, ko teicis Siliņš – izstādei esot pārāk gadījuma raksturs, tā nav bijusi pārdomāta un pēc tās par somu mākslu spriest nevarot. Tomēr mākslinieks izteica cerību, ka tuvākā laikā būs apskatāmāka plašāka mākslas izstāde.¹¹³ Romans Suta izstādi vērtēja kā viduvēju un arī izteica vēlmi sagaidīt plašāku somu mākslas izstādi.¹¹⁴ Pēc šīs izstādes arī tika plānotas gan somu izstādes Latvijā, gan latviešu mākslas izstādes Somijā, tomēr iecerēto izdevās realizēt tikai pēc vairākiem gadiem.

Šajā laika posmā vērā ņemama sadarbība notika teātra vidē. Somu teātris piesaistīja latviešu uzmanību 1921. gada 27. maijā, kad uz Nacionālā teātra skatuves tika rādīta Artura Jārviluomas drāma „Ziemeļnieki”. „Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā” šai izrādei veltīts plašs raksts, kurā teikts: „priekšgars atvērās un atklāja latviešu skatītājam somu tautas dzīvi, kas latviešu tautai tik tuva tikpat pēc ārējās iekārtas, kā pēc iekšējā satura.”¹¹⁵ Raksta autors uzsver to, ka luga lieliski parāda somu un latviešu tautu līdzīgo likteni, kā arī mūsdienās abu valstu politiskie uzdevumi esot vienādi, tos vieglāk risināt būtu kopā, un palīdzēt varot arī

¹¹⁰ Šterns, R. Somu mākslas izstāde. *Latvis*, 30. septembris, 6. lpp.

¹¹¹ Siliņš, J. Somu mākslas izstāde Rozentāla zalonā. *Latvijas Vēstnesis*, 26. septembris, 3. lpp.

¹¹² Šterns, R. Somu mākslas izstāde. *Latvis*, 30. septembris, 6. lpp.

¹¹³ Skulme, U. Somu mākslas izstāde Rozentāla zalonā. *Latvis*, 1921, 1. oktobris, 5. lpp.

¹¹⁴ Suta, R. Somu izstāde Rīgā. *Latvijas Sargs*, 1921, 2. oktobris, 3. lpp.

¹¹⁵ Zeltmatis. Somu drāmas izrāde. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, 1. jūnijs, 75. lpp.

Pauls Dāle rakstīja vēstuli Kārlim Zariņam: „Sakarā ar Jūsu ziņojumu par iestādēm un firmām, kuras varētu ziedot vai apmainīt grāmatas Latvijas Augstskolas vajadzībām, Latvijas Augstskola izteic savu prieku un pateicību par Somijas kulturālo iestāžu pretimnākšanu Latvijas Augstskolai un izteic pirmā kārtā vēlēšanos, lai Somijas augstskolas un ziniskās biedrības piesūtītu Latvijas Augstskolai savas ziniskās publikācijas. Latvijas Universitāte no savas puses apsolās darīt to pašu, attiecībā pret Somijas augstskolām un ziniskām iestādēm.”¹²³ Tāpat Latvijas Augstskolas dekāns rakstīja Zariņam ar vēlmi profesoru Mikolu Helsingforsā viesoties Latvijas Augstskolā ar dažām lekcijām par Somijas nacionāli-kultūrvēsturiskiem jautājumiem.¹²⁴

1922. gada oktobrī Latvijā viesojās Helsingforsas Komercentrālās profesori un studenti, par ko arī tika rakstīts laikrakstā „Students”: „Trīs dienas tie pavadīja Rīgā, starp latvju studentiem un profesoriem, iepazīdamies ar mūsu augstskolu dzīvi, muzejiem, operu, teātri, apskatīdami pilsētu, Daugavu, dažas iestādes u.t.t.”¹²⁵ Rakstā īpaši uzsvērts, ka studentu sakari un draudzība, un viņu kopdarbība ir drošākā ķīla abu valstu draudzībai un kopdarbībai kulturāli-sabiedriskos un ekonomiski-politiskos laukos, kā arī somi latviešu studentiem kļuvuši īpaši simpātiski un mīļi.¹²⁶

1923. gada jūlijā Latvijā viesojās somu Baltijas valstu klubs, kam „Latvijas Vēstnesis” 10. jūlijā veltīts raksts. Somijas tautas augstskolas direktors Kalliala pateicies par apsveikumu un laipno uzņemšanu un izcēlis jaunatnes nozīmi tautu dzīvē. Profesors Jānssons iepazīsies ar latviešu izglītības iestādēm un viņu pārsteiguši panākumi. Rakstā teikts, ka „Somijā vidusskolu izglītība ir augstāka nekā Skandināvijā, bet Latvija pārsniedz arī Somiju. [...] Somija vēlas apvienoties izglītības darbā ar Latviju un ir gatava atvieglināt latvjiem iestāšanos Somijas augstskolā.”¹²⁷ 1923. gada „Latvī” arī publicēts Valda Hermana ceļojuma apraksts „Desmit dienas Somijā”. Raksta autors apmeklējis Helsinkus un rakstījis, ka „sarunās ar augstskolas profesoriem izrādījās, ka viņi labi informēti par Latvijas zinātņu vīriem, piemēram, par profesoru Endzelīnu [...]”¹²⁸

Tāpat tika rīkotas dažādas ekskursijas un apmaiņas programmas no Somijas uz Latviju un no Latvijas uz Somiju. Ekskursiju rīkošanā vajadzības gadījumā tika iesaistīta arī Ārlietu ministrija un sūtniecība, laicīgi saskaņojot gan cilvēku skaitu, gan nokārtojot visas nepieciešamās formalitātes. Piemēram, 1924. gada vasarā Kārlis Zariņš rakstīja Vilim

¹²³ LVVA, 2575. f. (Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs), 17. apr., 19. l. (Augstskolas lietas), 1. lp.

¹²⁴ Turpat, 3. lp.

¹²⁵ K. K. Somu studenti Rīgā. *Students*, 1922, 18. oktobris, 1. lpp.

¹²⁶ Turpat.

¹²⁷ Somu Baltijas valstu kluba viesošanās Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, 1923, 10. jūlijs, 3. lpp.

¹²⁸ Hermanis, V. Desmit dienas Somijā. *Latvis*, 1923, 29. jūlijs, 4. lpp.

Šūmanim par Latvijas aizsargu vēlmi doties ekskursijā uz Somiju, šajā gadījumā vajadzēja rakstīt arī oficiālu paziņojumu Somijas Ārlietu ministrijai, jo „lieta grozoties ap bruņoto spēku organizāciju tuvināšanos”.¹²⁹

Runājot par izglītību, jāmin arī literatūra. Šajā periodā lielākais notikums bija somu epa „Kalevala” iztulkošana un izdošana latviešu valodā. Sarezģīto tulkošanas darbu veicis Linards Laicēns, par ko tika rakstīts arī presē. Laikrakstā „Laikmets” tika pausts nosodījums, ka tas nav ticis izdarīts ātrāk: „Kalevalas latviskais tulkojums vairākus gadus nav atradis žēlastību pie Kultūras fonda un nav varējis atrast arī izdevēju. Par somu un latvju tautu tuvināšanos visos gados daudz runāts, bet runāts tikai rautos, turpretī, kad jātuvina šo tautu kultūras būtība, kad jāizpazīst šo tautu īpatnības un pagātnes kultūra, tad priekšlikumam ir noraidoša atbilde – jo priekš tam nav ne vaļas, ne līdzekļu. Nebij vaļas arī Rīgas diplomātiem, Tautu Savienības idejas veicinātājiem un citiem „Somijas draugiem” atnākt uz Laicēna lekciju, kura varēja dot vairāk ierosmes, kā desmit diplomātiski rauti.”¹³⁰ Vēlāk literatūrai tika pievērsta lielāka uzmanība un abu tautu autoru darbi tika tulkoti gan latviešu, gan somu valodās.

Ir svarīgi, ka kultūras sakaru veicināšanā darbojās abu tautu rakstnieku aprindas un inteliģence. Piemēram, pirms Latvijas un Somijas prezidentu savstarpējās vizītes 1926. gadā Kārlis Zariņš rakstīja Latvijas prezidentam Čakstem par tiem somiem, kuriem vajadzētu piešķirt apbalvojumus, un viņš īpaši uzsvēra profesoru Mikolu un viņa kundzi rakstnieci Mailu Talvio, kuriem abiem, viņaprāt, vajadzētu piešķirt Triju Zvaigžņu ordeni, jo abi ar sirdi un dvēseli stāvēt par Latviju.¹³¹ Nevajadzētu aizmirst arī Latvijai draudzīgo Helsingforsas Universitātes profesoru Hugo Suolahti, pirmo sūtni Rīgā Reijonenu un rakstnieku Arturu Järviluomu un Viljo Mansiku, Baltijas kluba priekšsēdētāju.¹³² Jāņem vērā, ka vairums abu tautu inteliģences pārstāvju, kuri šajā laikā palīdzēja veicināt abu tautu kultūras sakarus, vēlāk arī iestājās arī Somu-latviešu vai Latviešu-somu biedrībās.

Protams, liela nozīme abu tautu draudzības apliecināšanā bija prezidentu savstarpējām vizītēm, kas abās valstīs tika atzīmētas ar ievērojamiem kultūras pasākumiem. 1926. gada pavasarī sūtnis Somijā Oļģerts Grosvalds rakstīja ārlietu ministram Hermanim Albatam, ka Somijas prezidents vēlas apciemot Latviju, tomēr Latvijas prezidentam Jānim Čakstem vispirms jāierodas Somijā: Latvija ir jaunāka valsts par Somiju, tādēļ Latvijas prezidentam jābrauc uz Somiju pirmajam.¹³³ 1926. gada 8. aprīlī Grosvalda vēstulē pašam Čakstem arī sekoja ielūgums: „Ārlietu ministrs man teica, ka Somijas Republikas Prezidents un valdība

¹²⁹ LVVA, 2574. f., 3. apr., 334. l. 32. lp.

¹³⁰ Par Kalevalu un Somiju. *Laikmets*, 6. novembris, 3. lpp.

¹³¹ LVVA, 5969. f., 1. apr., 120. l. 62. lp.

¹³² Turpat.

¹³³ Turpat, 29. lp.

ielūdzot Jūs, augsti godātais Valsts Prezidenta kungs, ierasties Helsingforsā jau 16. maijā, kad te tiek svinētu galvas pilsētas atsvabināšanas piemiņas svētki un notiek lielākā militārā parāde gadā.”¹³⁴ Čakste, kā plānots, arī viesojās Somijā no 1926. gada 15. līdz 20. maijam un, kā rakstīja Andersons, „reprezentablais Latvijas valsts prezidents Somijā izpelnījās lielu popularitāti.”¹³⁵

Sekoja Lauri Relandera vizīte Latvijā, un Somijas prezidenta sagaidīšana tika ļoti rūpīgi izplānota. Gan pie sagaidīšanas, gan atvadīšanās ieradās Latvijas augstākās amatpersonas, bet krasta laukumā tika novietota goda sardze un orķestris. Visi pasākumi Relandera vizītes laikā tika izplānoti pa stundām, paredzot laiku gan pilsētas apskatei, gan dziesmu svētku un citu pasākumu apmeklēšanai, braucienam uz Brāļu kapiem, izbraucienam uz laukiem, kā arī tika izplānotas tikšanās ar dažādām amatpersonām un arī civilpersonām.¹³⁶ Kā norāda Sepo Zetebergs, Relanders savā dienasgrāmatā par savu vizīti Latvijā rakstījis ļoti pozitīvas atsauksmes: „Pieņemšana Rīgā bija grandioza. [...] Vislieliskākie pasākumi vizītes programmā bija dziesmu svētki, militārā parāde un viesošānās Latvijas laukos. Ar katru dienu tauta izrādīja arvien vairāk simpātijas pret Somiju, un atvadu brīdis kļuva par kulmināciju.” Kad prezidenti braukuši caur Rīgu atklātajā auto, tas piebiris ar ziediem un Somijas prezidenta cilindrs, kas atradies uz aizmugurējā sēdekļa, pazudis ziedos.¹³⁷

Relanders arī tūlīņ pēc atgriešanās dzimtenē par savām pozitīvajām emocijām rakstīja Čakstem: „Tikko atgriezies Somijā pēc brīnišķām Latvijā pavadītām dienām, pasteidzos Jums izteikt tās sirsnīgās jūtas, kuras saviļņo manu sirdi Jūsu Ekselences un latvju tautas daudzkārtēji izpaustās sirsnības un karstās simpātijas apliecinājumi manai dzimtenei. [...] Iespaidi, kurus es guvu pa manu uzturēšanās laiku Jūsu tēvijā, vēl vairāk pastiprina manu ciešo pārliecību, ka Latvija un viņas brašā tauta ies pretim arvien laimīgākai nākotnei.”¹³⁸ Čakste atbildē izteica pateicību par silto un uzslavas pilno novērtējumu un norādīja, ka „latvju tauta ir laimīga, ka Jūsu apciemojums tai devis gadījumu izpaust tās sirsnīgās simpātijas jūtas, ko tā jau no seniem laikiem sajūt pret varonīgo somu tautu, kuras draudzībai tā piešķir izcilu nozīmi.”¹³⁹

Kārlis Zariņš šai laikā apmeklēja Igauniju un Somiju un īpaši uzsvēra, cik cītīgi abās valstīs sabiedrība sekoja līdzī vizītēm un bija pārsteigts, ka Igaunijā Latvijas un Somijas prezidentu savstarpējā vizīte tikusi minēta gandrīz katrā laikrakstu lappusē, lai gan Igaunijā

¹³⁴ LVVA, 5969. f., 1. apr., 120. l. 48. lp.

¹³⁵ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 198. lpp.

¹³⁶ LVVA, 5969. f., 1. apr., 120. l. 108. – 115. lp.

¹³⁷ Zeterbergs, Z. *Somija neatkarības gados*. 5. lpp.

¹³⁸ LVVA, 5969. f., 1. apr., 120. l. 117. lp.

¹³⁹ Turpat, 116. lp.

tajā laikā bija jāveido jaunā valdība.¹⁴⁰ Tallinā Zariņš ticies arī Rūdolfu Holsti, kurš bijis „tik laimīgs par sava prezidenta lieliem panākumiem Rīgā, ka priekā un sajūsmā mani pat apkampa, ko somi vispār nemēdz darīt”.¹⁴¹ Somijā Zariņš ticies ar Somijas eksprezidentu Stolbergu, kurš arī atzinis, ka šīm vizītēm bija liela nozīme gan politiski, gan abu valstu savstarpējās draudzības stiprināšanā un Somijas orientēšanai uz Baltijas valstīm.¹⁴² Tomēr Zariņš norādīja, ka šis ir tikai viens notikums un tāpēc nevajadzētu cerēt, ka visa Somijas sabiedrība tagad būs labvēlīgi noskaņota Latvijai un sekos kādas būtiskas pārmaiņas Somijas nostājā.¹⁴³ Saprotams, nekas būtiski nemainījās, vizītēm vairāk bija simboliska, ne politiska nozīme, un, kā atzīmē Ščerbinskis, nekāds pavērsiens abu valstu attiecībās nenotika.¹⁴⁴

Kopumā var secināt, ka laika periodā līdz 1926. gadam Somija bija Latvijai draudzīgi noskaņota, bet, ņemot vērā izjukušo Baltijas savienības ideju, abu valstu kulturālā tuvināšanās guva daudz lielākus panākumus nekā politiskā. Līdz ar apziņu, ka politisku savienību ar Somiju noslēgt neizdosies, mazinājās arī kultūras sakaru intensitāte – ja pirmajos gados aktīvi tika rīkoti koncerti, izrādes, izstādes un braucieni, 1924. gadā uzmanību izpelnījās vien Reitera kora panākumi Somijā un „Kalevalas” pārtulkošana. 1926. gada prezidentu vizītei nebija būtiskas politiskas nozīmes, bet tā vairāk kalpoja kā apliecinājums abu tautu tautu draudzībai, kurā abas slavēja viena otras kultūru un sasniegumus. Vēlākajos gados, mainoties apstākļiem politiskajās attiecībās, mainījās arī kultūras sakaru nozīme un organizācija.

¹⁴⁰ LVVA, 5969. f., 1. apr., 120. l. 129. lp.

¹⁴¹ Turpat, 130. lp.

¹⁴² Turpat, 132. lp.

¹⁴³ Turpat, 133. lp.

¹⁴⁴ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 80. lpp.

2. LATVIJAS KULTŪRAS UN MĀKSLAS SAKARI AR SOMIJU NO 1926. LĪDZ 1934. GADAM

Pēc īslaicīga, nosacīta klusuma perioda pārmaiņas Latvijas un Somijas kultūras sakaros ieviesa 1931. gada nogalē dibinātā Latviešu-somu biedrība. Biedrība aktīvi darbojās, lai veicinātu pēc iespējas plašāku kultūras sadarbību starp abām tautām, rīkojot informatīvus un izglītojošus pasākumus, un vērienīgākajiem abu valstu amatpersonas un prese piedēvēja lielu nozīmi abu tautu draudzības veicināšanā.

2.1. Latvijas un Somijas politiskās attiecības līdz 1934. gadam

Divdesmito gadu otrajā pusē, pēc Baltijas savienības idejas izjukšanas, Latvijas un Somijas politiskās attiecības vairs ciešākas nekļuva, ko noteica vairāki faktori. Pirmkārt, Somijas iekšpolitiskā situācija un biežā valdību maiņa neļāva veidot noteiktu ārpolitiku, ar ko Latvijas politiskie spēki varētu rēķināties. Otrkārt, abu valstu ārpolitiskās attiecības ietekmēja arī pārmaiņas Centrālajā un Austrumeiropā – drošības problēmas risinājuma mēģinājumi, kas aizsākās ar 1925. gadā noslēgto Lokarno līgumu, kā arī autoritāro režīmu nostiprināšanās kaimiņvalstīs Polijā un Lietuvā, kā arī vēlāk Igaunijā un visbeidzot Latvijā. Somijā, neraugoties uz radikālo spēku aktivitātēm, 1932. gadā organizētais labējo spēku apvērsums izgāzās un tika saglabāta parlamentāra iekārta.¹⁴⁵ Tomēr būtu nepamatoti apgalvot, ka šajā laika posmā abu valstu attiecības bija sliktas. Mainoties situācijai Eiropā, Somija arvien vairāk sliecās mainīt politisko orientāciju no tuvāk Skandināvijas valstīm un neitralitātei, kas neļāva iesaistīties politiskos līgumos ar Baltijas valstīm.

Somijā iekšpolitiskā situācija it kā sāka uzlaboties. 1926. gada decembrī ministru prezidenta Veini Tannera vadībā darbu uzsāka pirmā sociāldemokrātu valdība, kas pie varas, neraugoties uz kopējo pret to vērsto naidīgo noskaņojumu, noturējās veselu gadu.¹⁴⁶ Tomēr ap 1929. gadu situācija atkal pasliktinājās, kad aizsākās pret komunistiem vērsta nacionāli radikālā „lapujiešu” kustība, kuru neapmierināja valdības pasākumi komunistu darbības ierobežošanā un tie ar varmācīgiem līdzekļiem centās ieviest savu kārtību.¹⁴⁷ Jaunā desmitgade Somijā sākās nemierīgi. Somiju bija skārusi pasaules ekonomiskā krīze, kas vissmagāk skāra zemniekus, tomēr kopumā Somija krīzi pārcieta visai labi.¹⁴⁸ Politisko aktualitāšu centrā bija prezidenta vēlēšanas, un 1931. gadā amatu ieņēma Pērs Svinhuvuds. Ar atsevišķiem incidentiem sevi vēl lika manīt arī „lapujiešu” kustība, kas pēc minētā apvērsuma

¹⁴⁵ Jēkabsons, Ē. Reakcija ārzemēs uz 1934. gada 15. maija apvērsumu Latvijā. Grām. : Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Apvērsums: 1934. gada maija notikumi avotos un pētījumos*. Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs; Latvijas arhīvistu biedrība 2012. 69. lpp.

¹⁴⁶ Zeterbergs, Z. *Somija neatkarības gados*. 45.- 47. lpp.

¹⁴⁷ Turpat, 49. – 50. lpp.

¹⁴⁸ Turpat, 53. lpp.

mēģinājuma tika aizliegta, bet to aizvietoja labēji radikālā partija – Tēvzemes tautas kustība.¹⁴⁹

Latvija, protams, rūpīgi sekoja līdzi notikumiem Somijā, bet pēc vizītes Helsinkos 1929. gadā Latvijas ārlietu ministrs Antons Balodis rakstījis, ka abu valstu attiecībās iestājies „zināms klusums”, un šī situācija būtiski nemainījās arī tuvākajos gados.¹⁵⁰ Gan Somijas iekšpolitiskā situācija, gan pārmaiņas tās ārpolitiskajā nostājā nebija labvēlīgas attiecību uzlabošanai ar Latviju. Arī Latvijā pie varas vairs nebija iepriekšējo Baltijas kopīgās politikas entuziastu, turklāt sūtņi Somijā Oļģerts Grosvalds un no 1930. gada Antons Balodis nebija tik rosīgi un Somijas sabiedriskajā dzīvē ieinteresēti kā viņu priekštecis Kārlis Zariņš, kas arī nebija abu valstu politisko un kultūro sadarbību veicinošs faktors. 1933. gada vasarā sūtniecības Somijā vadību uzņēmas Vilis Roberts Šūmanis.¹⁵¹ Šūmanis, atšķirībā no Grosvalda un Baloža, jau daudz aktīvāk pildīja savus pienākumus un arī atbalstīja dažādu kultūras pasākumu organizēšanu, tomēr ar Somijas nenoteikto ārpolitisko nostāju pret Latviju sūtņi bija neapmierināti.

1934. gada 17. un 18. janvārī Latvijas Ārlietu ministrs Voldemārs Salnais kopā ar Baltijas valstu nodaļas vadītāju Emīlu Vīgrabu un ģenerālsekretāru Vilhelmu Munteru devās uz Helsinkiem, kur tikās ar Somijas ārlietu ministru A. V. Hakselu un citiem ministrijas pārstāvjiem. Ārlietu ministrs Salnais, runājot par ārpolitiku ziemeļzemēs bija uzsvēris, ka „Somijā un Skandināvijā daudz kas darāms, veicinot interesi par mums.”¹⁵² Apspriedē ar somu ministriem tika nolemts pastiprināt abu valstu militāro iestāžu, politisko un saimniecisko sadarbību.¹⁵³ Tomēr Latvijas mēģinājumi veicināt politisko sadarbību cieta neveiksmi. Somija bija pretimnākoša saimnieciskajai un kultūras sadarbībai, bet pret jebkādiem ierosinājumiem veidot politisku savienību bija atturīga.

2.2. Latviešu-somu biedrības izveide un darbība

Neraugoties uz abu valstu vēsajām politiskajām attiecībām, kultūras sadarbība tika turpināta. Kā savā promocijas darbā darbā situāciju raksturojis Valters Ščerbinskis, „20. gadu otrajā pusē, redzot, ka tuvināšanās ar Somiju nav iespējama caur politiskiem kanāliem, Latvijas ārlietu resors centās to īstenot, izmantojot kultūras pasākumus un kultūras institūciju tīklu.”¹⁵⁴ Ščerbinskis par piemēru gan min Latvijas vēlmi iesaistīties Skandināvijas kultūras

¹⁴⁹ Zeterbergs, Z. *Somija neatkarības gados*. 53. lpp.

¹⁵⁰ Ščerbinskis, 85. lpp.

¹⁵¹ LVVA, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 14. apr., 1534. l. (Šūmanis Vilis), 538. -546. lp.

¹⁵² Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. 52. lpp.

¹⁵³ Turpat, 620. lpp.

¹⁵⁴ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 179. lpp.

apvienībā „Norden”, tomēr vēl spilgtāk tas kļuva redzams trīsdesmitajos gados, kad kultūras sakarus ar Somiju lielā mērā pārņēma Latviešu-somu biedrība un Izglītības ministrija, protams, ar Ārlietu ministrijas atbalstu un sakariem. Aktīvā sadarbība kultūrā ļāva gan amatpersonu tikšanās reizēs, gan presē uzturēt draudzīgu Latvijas un Somijas attiecību tēlu.

Par ļoti nozīmīgu notikumu abu valstu kultūras sakaros kļuva Latviešu un somu biedrības dibināšana 1931. gada 6. decembrī, jo tieši šim mērķim veidotā biedrība pārņēma kultūras sakarus savā paspārnē, atvieglojot dažādu pasākumu rīkošanu un saskaņošanu ar valsts iestādēm, kā arī padziļinot jau sākto sadarbību dažādās jomās. Sadarbība kļuva regulārāka un organizētāka.

Savu darbību biedrība uzsāka, izstrādājot rūpīgi pārdomātus statūtus, kas arī tika reģistrēti Rīgas Apgabaltiesā 1931. gada 19. decembrī un ieviesti bezpeļņas biedrību reģistrā.¹⁵⁵ Biedrības statūti ir svarīgs avots, kas sniedz būtisku informāciju par biedrības mērķiem, darbību un organizāciju. Biedrības mērķis bija nostiprināt draudzību starp latviešu un somu tautām un sekmēt savstarpējo tuvināšanos, it sevišķi kultūras un saimnieciskās dzīves laukā.¹⁵⁶ Mērķa sasniegšanai biedrības uzdevums bija veicināt latviešu un somu savstarpējo saprašanos un sakarus, rīkojot lekcijas par Somiju, tās zemi un kultūru, dibinot un uzturot dažādas kultūras sakarus veicinošas iestādes (bibliotēkas, skolas, muzejus, informācijas birojus), rīkojot saviesīgus pasākumus, priekšnesumus, koncertus, izstādes, ekskursijas un atbalstot abu tautu cilvēkus, kas apmeklē otras tautas zemi un uzturas tur izglītības, zinātnes, mākslas un praktiskas darbības nolūkos, kā arī atbalstot biedrības mērķim atbilstošus sabiedriskus un individuālus pasākumus, vajadzības gadījumā vērsties arī pie Latvijas valdības ar lūgumiem un iesniegumiem minēto mērķu veicināšanas nolūkā.¹⁵⁷ Biedrība darbojās visā Latvijas teritorijā un tai bija gan sava emblēma, karogs, zīmogs un arī nozīmes un žetoni, ko varēja nēsāt ar Iekšlietu ministrijas atļauju.¹⁵⁸

Biedrības biedru skaits nebija ierobežots, tomēr statūtos tika noteikts, ka par biedriem var kļūt abu dzimumu personas, kas sasniegušas 18 gadu vecumu.¹⁵⁹ Biedrībā bez kārtējiem biedriem varēja būt arī goda biedri, mūža biedri un korespondētāji biedri, un atkarībā no šī statusa bija noteikta arī dalības maksa. Biedrībai bija arī savi līdzekļi, kas tika iegūti no biedru dalības maksām, ienākumiem no dažādiem sarīkojumiem, ziedojumiem un citiem biedrības peļņas avotiem.¹⁶⁰ Tāpat biedrībai bija arī sava valde, kas sastāvēja no 9 locekļiem, kuri no sava vidus izvēlējās biedrības priekšnieku, divus priekšnieka biedrus, sekretāru, kasieri,

¹⁵⁵ LVVA, 2252. f., 1. apr., 1. l., 2. lp.

¹⁵⁶ Turpat.

¹⁵⁷ Turpat.

¹⁵⁸ Turpat.

¹⁵⁹ Turpat, 3. lp.

¹⁶⁰ Turpat.

biedrzini, izrīkojumu zinātāju, arhivāru-bibliotekāru un dāmu komitejas priekšnieci.¹⁶¹ Augstākā biedrības instance bija vispārējā sapulce, kas notika reizi gadā, pulcējoties visiem biedriem.

Latviešu un somu biedrība visu savu darbības laiku pulcēja lielu skaitu nozīmīgu un sabiedrībā zināmu personu. Jau biedrības dibināšanas dienā pierakstītais protokols patīkami parsteidz ar uzskaitītajiem biedrības dibināšanas iniciatoriem: „Latvijas universitātes rektors prof. Dr. M. Bīmanis, prorektors Fr. Balodis, prof. L. Adamovičs, mākslas akadēmijas rektors prof. V. Purvītis, konservatorijas prorektors P. Šūberts, ģenerālis A. Kalējs, prof. E. Blesse, prorektors prof. P. Zīlīte, armijas komandieris ģen. M. Peniķis, redaktors A. Bergs, prof. A. Spekke, prof. P. Kundziņš, Ārlietu ministrijas preses nodaļas vadītājs dr. A. Bīlmanis, Baltijas valstu nodaļas vadītājs J. Filholds, Somijas sūtnis Latvijā P. Hinnikens, Somijas sūtniecības atašejs R. Sepāla, Somijas ģenerālkonsuls Latvijā A. Zēbergs, rakstnieks R. Egle, žurnālisti R. Vilde un O. Matisons – pavisam 20 personas.”¹⁶² Pirmais biedrības priekšnieks Ludvigs Adamovičs bija sabiedrībā zināma persona, Latvijas Universitātes profesors, teologs, kurš visai bieži publicējās presē, turklāt no 1934. gada marta līdz 1935. gada aprīlim Adamovičs ieņēma izglītības ministra amatu. 1939. gadā par biedrības priekšnieku kļuva Pauls Šūberts, kurš bija Latvijas konservatorijas profesors, prorektors, arī Nacionālās operas direktors.¹⁶³ Šūberts muzicējis tehniski perfekti un Rīgā gandrīz visi ievērojamākie solisti, gan latviešu, gan cittautu, viņu aicinājuši par pavadītāju.¹⁶⁴ Gluži saprotams, ka Šūberts gandrīz vienmēr bija atbildīgais par biedrības rīkoto pasākumu muzikālo daļu. Biedru skaitam vēlāk pievienojās tādas sabiedrībā zināmas personas kā Kārlis Zariņš, Antons Balodis, Oļģerts Grosvalds, Voldemārs Salnais, Krišjānis Berķis, Ellijs Rozentāle, Latvijas Universitātes rektors Jūlijs Auškaps, Jāzeps Vītols, Latvijas telegrāfa aģentūras direktors Rihards Bērziņš, arhitekts Eižens Laube, rakstniece Anna Brigadere, komponists Jānis Mediņš, redaktors Jānis Benjamiņš un citi. Gandrīz katrā valdes sēdē tika uzņemti vairāki jauni biedri, trīsdesmito gadu otrajā pusē biedru skaitam tuvojoties trim simtiem.

Biedrības darbība tika fiksēta biedrības protokolu grāmatā. Katrā valdes sēdē tika pierakstīta sēdes norises vieta, laiks, klātesošie, kā arī sēdes dienas kārtība un apspriestie temati. Sēdes noslēgumā tika pierakstīts sēdes beigu laiks, aiz kura parakstījās biedrības priekšnieks un sekretārs. Katrā sēdē tika nolasīts un apstiprināts iepriekšējās sēdes protokols.

¹⁶¹ LVVA, 2252. f., 1. apr., 1. l., 4. lp.

¹⁶² LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 1. lp.

¹⁶³ Vītoliņš, J., Kroders, R. (sast.) *Latvju skaņu mākslinieku portrejas*. Rīga: J. Ozoliņa izdevniecība, 1930. 121. lpp.

¹⁶⁴ Grāvītis, O. Izcilā pianista prof. Paula Šūberta 120. gadskarta. *Mūzikas Saule*, nr. 2., 2004. 20.-21. lpp.

Pirmais protokols bija biedrības dibināšanas sēde 1931. gada 6. decembrī, kad „piecos pēcpusdienā Somijas sūtniecībā Rīgā sanāca uz apspriedi iniciatoru grupa apspriest Latvju un somu biedrības dibināšanu kulturālas tuvināšanas nolūkos”.¹⁶⁵ Sēdi atklāja profesors Ludvigs Adamovičs, kurš norādīja, ka 6. decembris ir Somijas neatkarības svētku diena un klātesošo vārdā lūdza Somijas sūtni Hinninenu pieņemt sirsnīgākos apsveikumus. Savā tālākajā runā Adamovičs norādījis, ka „politiskā un saimnieciskā laukā Latvija un Somija jau visus savas patstāvības gadus organizēti veido savas attiecības, bet kulturālo sakaru veidošanā un uzturēšanā maz kas darīts. Latvju sabiedrība savās visplašākās aprindās izjūt dziļas simpātijas pret somu tautas kulturālajiem sasniegumiem un tādēļ nepieciešama organizācija, ar kuras palīdzību somu kultūra kļūtu latviešiem vēl tuvāka un saprotamāka.”¹⁶⁶

1932. gada 11. janvāra sēdē tika izlemts, ka biedrības atklāšanas vakars notiks 5. februārī, kas ir somu nacionālā dzejnieka Johana Ludviga Runeberga piemiņas diena, ko Somijā svin kā nacionālās atmodas svētku dienu.¹⁶⁷ Pasākumam tika rezervētas Latvijas Tirgotāju savienības telpas, savukārt vakara programmā bija paredzētas Ludviga Adamoviča un Somijas sūtna Hinninena uzrunas, kā arī referāts par dzejnieku Runebergu, pēc kura sekotu muzikāli priekšnesumi un viesīga sadzīve.¹⁶⁸ Lai vakaru noorganizētu, tika vākti ziedojumi un noteikta dalības maksa: 5 lati no personas. Biedrības atklāšanas pasākums tika arī detalizēti apskatīts presē: „Latviešu un somu biedrības atklāšanas akts bija vakar Tirgotāju savienības telpās pulcējis labu tiesu ļoti nozīmīgu dalībnieku. Bija redzami ministri, ģenerāļi, profesori, redaktori un citi izcilāki sabiedrības locekļi. Aktu atklāja biedrības priekšnieks prof. Adamovičs, norādīdams uz latviešu un somu vēsturisko saistību pagātnē, uz vēlākiem likteņa un kultūras sakariem. Kā latvieši, tā somi ir uzglabājuši ļoti tīkamas personīgās atmiņas, kad gadījies sērst vai meklēt atbalstu vienam pie otra, tak tomēr mūsu tautu sirdīs šīs sajūtas vēl nav guvušas to plašumu, kādām tām vajadzētu būt. [...] Latviešu un somu biedrībai te ir vēl nopietns darbs priekšā abu tautu tuvināšanā un tā grib Rīgā darīt to pašu, ko jau Helsinkos dara somu un latviešu biedrība.”¹⁶⁹ Somu-latviešu biedrība Helsinkos tika izveidota 1928. gadā un tās priekšnieks bija profesors Viljo Johanness Mansika.¹⁷⁰ No Latvijas valdības Latviešu-somu biedrībai sekmīgu darbību vēlējis izglītības ministrs Atis Ķeniņš, rakstiski biedrību sveikuši Valsts prezidents Alberts Kviesis, ministru prezidents Mārgers Skujenieks, Latgales divīzijas komandieris ģenerālis Krišjānis Berķis un vairāki citi.¹⁷¹

¹⁶⁵ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 1. lp.

¹⁶⁶ Turpat.

¹⁶⁷ Turpat, 3. lp.

¹⁶⁸ Turpat, 4. lp.

¹⁶⁹ Latviešu un somu biedrības. *Latvijas Kareivis*, 1932, 6. februāris, 3. lpp.

¹⁷⁰ LVVA, 2574. f., 3. apr., 2764. l. (Lieta par Latvijas un Somijas kultūras sakaru biedrību), 1. lp.

¹⁷¹ Latviešu un somu biedrības. *Latvijas Kareivis*, 1932, 6. februāris, 3. lpp.

Biedrība katru gadu rīkoja svinības un dažādus pasākumus Somijas valsts svētkos – gan neatkarības pasludināšanas, gan citās nozīmīgās gadadienās. Parasti tika sarīkoti priekšlasījumi vai lekcijas par aktuālo tēmu, ko pavadīja muzikāli vai citi radoši priekšnesumi. Piemēram, 1932. gada 6. decembrī, tieši gadu pēc biedrības dibināšanas, biedrība svinīgi atzīmēja Somijas neatkarības 15. gadadienu. Nacionālais teātris bija piekritis biedrības valdes priekšlikumam sarīkot svētku izrādi „Koku pludinātāji” ar svinīgu aktu pirms izrādes, kurā Reitera koris izpildīja abu valstu himnas, kā arī biedrības priekšnieks L. Adamovičs uzstājās ar runu „Kā tapa neatkarīgā Somija?”.¹⁷² Uz biedrības rīkotajiem pasākumiem nereti tika uzaicinātas kādas Somijas sabiedrībā zināmas personas – profesori, rakstnieki vai mākslinieki, piemēram, 1933. gada 6. decembra sarīkojumā uzstājās somu dziedātāja Pia Ravenna.¹⁷³ Biedrība ik gadu arī sveica Somijas augstākās amatpersonas gan viņu dzimšanas dienās, gan citos svarīgos notikumos.¹⁷⁴

Tāpat biedrība allaž piedalījās ievērojamu Somijas viesu, valsts, sabiedrisko un kultūras darbinieku uzņemšanā. Piemēram, 1933. gadā Rīgā ieradās Somu-latviešu biedrības priekšnieks profesors Mansika ar kundzi. Prese vēstīja: „Viņš kārto dažus jautājumus mūsu universitātē un apmeklē arī Latviešu-somu biedrību, kura viesim par godu rīko šovakar Romas viesnīcā vakariņas.”¹⁷⁵

Latviešu-somu biedrība veicināja ekskursijas uz Somiju un no Somijas uz Latviju, kā arī atbalstīja abu valstu universitāšu un augstskolu savstarpējo sadarbību un profesoru lekciju un priekšlasījumu organizēšanu gan Somijā, gan Latvijā. Jau 1932. gada pavasarī uz Helsinkiem tika uzaicināts Latvijas Universitātes rektors un Latviešu-somu biedrības biedrs M. Bīmanis, savukārt uz Helsinku konservatorijas 50 gadu pastāvēšanas svētkiem tika uzaicināts Latvijas Konservatorijas rektors Jāzeps Vītols. Tā paša gada novembrī, Latvijas Universitātē viesojās un ar lekcijām uzstājās Helsinku universitātes rektors Dr. K. R. Broterus, kuram par godu 15. novembrī Romas viesnīcā biedrība sarīkoja brokastis.¹⁷⁶

Tāpat biedrība ar sūtniecības Helsinkos un Latvijas Ārlietu un Izglītības ministriju atbalstu aizsāka organizēt arī skolēnu apmaiņas braucienus vasarā no Latvijas uz Somiju un no Somijas uz Latviju. 1933. gada decembrī sūtniecības Helsinkos pagaidu vadītājs K. Students rakstīja Ārlietu ministrijai: „Šodien mani apmeklēja sūtniecībā Somijas skolu ceļojumu biroja pārzinis H. Hagmans ar biroja darbinieku Mag. Tuuri un ierosināja jautājumu par Latvijas un Somijas skolnieku vasaras brīvdienu pavadīšanu otrā valstī, līdzīgi tam, kāda

¹⁷² LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 10. lp.

¹⁷³ Turpat, 16. lp.

¹⁷⁴ Turpat, 8. lp.

¹⁷⁵ Somijas zinātnieks Rīgā. *Latvijas Kareivis*, 1933, 15. janvāris, 3. lpp.

¹⁷⁶ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 10. lp.

skolnieku apmaiņa ar brīvuzturu līdz šim nodibinājusies starp Somiju un Vāciju. Minētie kungi, kuri vada skolnieku ceļojuma lietas, liek priekšā nodibināt Rīgā un Helsinkos pa nelielai komitejai no 3 personām, kurās ieietu pārstāvji no sūtniecībām, ceļojumu birojiem un skolu pārvaldēm, un kuras pārzinātu skolnieku izmaiņu. Komitejām, sarakstoties, būtu jānoteic skolnieku skaits, kuru katru vasaru varētu uzņemt un novietot pie sevis to Somijas un Latvijas skolnieku vecāki, kuri savus bērnus gribētu nosūtīt brīvlaika pavadīšanai uz otru valsti. [...] Pašā sākumā somu organizatori liek priekšā apmainīties ne vairāk kā ar 20 skolniekiem. [...]. Skolnieku ciemošanās laiku varētu noteikt uz 4 nedēļām.”¹⁷⁷ Nākamā gada sākumā Izglītības ministrija ierosinājumu organizēt skolēnu apmaiņas braucienu uz Somiju un Latviju izteica arī Latviešu-somu biedrībai, kura to apsprieda valdes sēdē 23. februārī. Biedrības valde vienbalsīgi izlēma ierosinājumu atbalstīt.¹⁷⁸

Var secināt, ka biedrība jau savas darbības sākumā izvērta plašu darbības loku, tomēr apskatītajā laika periodā redzamākais biedrības sasniegums bija Latvju mākslas amatniecības un etnogrāfijas izstādes sarīkošana Helsinkos 1933. gada oktobrī.

2.3. Latvju mākslas amatniecības un etnogrāfijas izstāde Helsinkos

Ideja par izstādes sarīkošanu piederēja Somu-latviešu biedrībai Helsinkos. Latviešu-somu biedrības sēdē 1932. gada 9. novembrī tika nolasīta Somu-latviešu biedrības telegramma ar priekšlikumu sarīkot izstādi Helsinkos, kas arī tika atbalstīts.¹⁷⁹ Minētajā sēdē biedrība sprieda, ka „izstādē būtu izstādāmi arheoloģijas, etnogrāfijas un lietišķās mākslas priekšmeti, kā arī iekārtojama neliela nodaļa, kas varētu raksturot latviešu un somu tuvināšanos, somu brīvprātīgo cīņas Latvijas ziemeļu daļā pret lieliniekiem u.t.t.”¹⁸⁰ Somu-latviešu biedrība to akceptēja, tomēr uzsvēra, ka vēlas, lai galvenā kārtā reprezentēta būtu tieši latviešu etnogrāfijas un mākslas amatniecība.¹⁸¹

Izstāde abām biedrībām bija īsts izaicinājums, un izstādes rīkošanā tika iesaistītas arī abu valstu iestādes, tai skaitā Ārlietu un Izglītības ministrijas. Abas biedrības sadalīja darbus. Latviešu-somu biedrība Latvijā vērsās pie Vēstures muzeja un Pieminekļu valdes ar lūgumiem ļaut viņu eksponātus vest uz Helsinkiem. Eksponāti bija jāsavāc, jāsakārto, jāsedz transporta un jūras apdrošināšanas izdevumi no Rīgas līdz Helsinkiem, kā arī jāizdod ilustrēts izstādes katalogs.¹⁸² Somu un latviešu biedrībai Helsinkos no savas puses bija jāuzņemas izgādāt no Somijas valdības garantiju eksponātu brīvai ievēšanai un izvešanai, jāsedz

¹⁷⁷ LVVA, 2252. f., 1. apr., 3. l., 5. lp.

¹⁷⁸ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 17. lp.

¹⁷⁹ Turpat, 8. lp.

¹⁸⁰ Turpat, 9. lp.

¹⁸¹ Turpat, 11. lp.

¹⁸² LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 9. lp.

izdevumi par izstādes telpām, eksponātu izstādīšanu un apdrošināšanu izstādes laikā, kā arī transporta un jūras apdrošināšanas izdevumi no Helsinkiem līdz Rīgai un komandēšanas un uztura izdevumi Vēstures muzeja eksponātiem līdz komandētajam darbiniekam.¹⁸³

1933. gada 13. septembrī Izglītības ministrija vēstulē Ministru kabinetam rakstīja par iecerēto latviešu etnogrāfijas, tautas mākslas un mākslas amatniecības izstādi, kurā, tā kā lūgtās senmantas un mākslas amatniecības priekšmeti ir valsts īpašums, izteikts lūgums Ministru kabinetu atļaut Valsts vēstures muzejam un Valsts mākslas amatniecības skolai izsniegt Latviešu-somu biedrībai senmantu un mākslas amatniecības izlasi izstādīšanai minētajā izstādē Helsinkos, kā arī visus izstādei paredzētos eksponātus izsvest no Latvijas uz Somiju un ievest atpakaļ Somijā bez muitas maksas.¹⁸⁴ Lūgtā atļauja tika saņemta. Tāpat Latvijas Ārlietu ministrija izstādes vajadzībām Latviešu-somu biedrībai piešķīra 500 latu, ko biedrība saņēma 1933. gada februārī.¹⁸⁵

Biedrība arī parūpējās par ievērojamu izstādes atklāšanas programmu, kuras mākslinieciskās puses sagatavošana un organizēšana tika uzticēta P. Šūbertam.¹⁸⁶ Izstāde tika ieplānota 1933. gada oktobrī, par izstādes protektorāti tika uzaicināta Somijas prezidenta Svinhufvuda kundze, bet goda komitejā - Somijas ārlietu ministrs, izglītības ministrs un Latvijas sūtnis Helsinkos Vilis Šūmanis. Līdzīga komiteja tika izveidota arī Latvijā, kurā arī uzaicināja Latvijas ārlietu ministru, izglītības ministru un Somijas sūtni Pāvo Hinninenu.¹⁸⁷

Izstāde tika atklāta 1933. gada 7. oktobrī un izraisīja plašu rezonansi gan Somijas, gan Latvijas presē. Latviešu-somu biedrības sēdē 19. oktobrī tika secināts, ka no latviešu propagandas viedokļa izstāde jāuzskata par labi izdevušos, jo tā saistījusi pie sevis plašu somu sabiedrības interesi un preses ievērību, kas veltījusi izstādei plašus rakstus.¹⁸⁸ Protams, biedrībai bija svarīgi, ka arī tā ir tikusi sekmīgi reprezentēta. Latvijas presē bija lasāms gan par izstādes atklāšanu, gan apmeklējumu, gan atsauksmēm no apmeklētājiem un somu preses, beidzot arī ar slēgšanu un pašu rīkotāju komentāriem.

Uz izstādes atklāšanu ieradās daudz cilvēku: valdības pārstāvji, kultūras darbinieki, mākslinieki, zinātnieki, etnogrāfi un vienkārši interesenti. Izstādi atklāja Somijas ārlietu ministrs Haksels, kurš arī savā runā izteicis cerību, ka izstāde vēl vairāk nostiprinās ciešos sakarus starp somu un latvju tautām.¹⁸⁹ Ar muzikāliem priekšnesumiem priedzējis Pauls Šūberts un operdziedātājs Jānis Vītiņš. Somu sabiedrībā izstāde guvusi daudz lielāku interesi,

¹⁸³ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 9. lp.

¹⁸⁴ LVVA, 2252. f., 1. apr., 3. l., 10. lp.

¹⁸⁵ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

¹⁸⁶ Turpat, 11. lp.

¹⁸⁷ Turpat, 15. lp.

¹⁸⁸ Turpat, 16. lp.

¹⁸⁹ Lta. Mūsu etnogrāfiskās un mākslas izstādes panākumi Helsinkos. *Latvijas Kareivis*, 1933, 10. oktobris, 3. lpp.

nekā gaidīts, un arī kritiķu atsauksmes bijušas negaidīti labas. Publikai visvairāk patikušas dejotājas latviešu tautastērpos.¹⁹⁰ Tā kā dejotājas bija latviešu studentes, tām Helsinku studentu korporācijas sarīkoja uzņemšanu savās telpās, kā arī studenti tika uzņemti pie Somijas ārlietu ministra. Pauls Šūberts arī spēlēja Somijas radiofonā, kā arī maģistrs Joensu nolasījis referātu par Latviju. Somijā šī esot īsta „latviešu nedēļa”.¹⁹¹

Pēc izstādes slēgšanas „Latvijas Kareivī” arī tika sniegtas atsauksmes no Somijas. Izstāde kopumā bija atvērta 15 dienas un apmeklētāju skaits, neskaitot vairāk kā 150 skolniekus un mākslas skolu audzēkņus, gandrīz sasniedzis 700, kas Helsinku apstākļos esot ļoti daudz, jo pat lielas mākslas izstādes parasti apmeklējot vien puse no tā skaita, kāds bijis latviešu mākslas izstādei.¹⁹² Helsinkos atzinību guvusi ne tikai pati izstāde, bet arī operdziedātājs Vītiņš, kurš uzstājās arī Helsinku operā, un par viņa talantu dzirdamas tikai labas atsauksmes.¹⁹³ Latvijas sūtnis Vilis Šūmanis iepriekšējā vakarā pirms izstādes atklāšanas rīkoja pieņemšanu Latvijas sūtniecības namā, kas bija arī jaunā sūtņa ieiešana Helsinku sabiedrībā. Somijas prese izstādei pievērsusi ārkārtīgi lielu uzmanību: „Tā ir mākslas kritiķi, ir etnogrāfi devuši savu novērtējumu par latviešiem vislabvēlīgākā garā, un laikraksti nav taupījuši vietas, lai latviešu izstāde gūtu vispilnīgāko atferējumu.”¹⁹⁴ Izstādes slēgšanas vakarā profesors Mansika slavējis izstādes panākumus un latvieši varot būt lepni par savas izstādes sekmēm.¹⁹⁵

Izstādes atskaņās tā paša gada 18. novembrī Somu-latviešu biedrība, līdzīgi kā Latviešu-somu biedrība Latvijā atzīmēja Somijas neatkarības svētkus decembrī, atzīmēja Latvijas neatkarības gadadienu, kam Somijas prese bijusi reti atsaucīga, neatkarīgi no partijām un virzieniem.¹⁹⁶

Jau 1934. gada pavasarī tika plānota atbildes izstāde – somu gleznu un skulptūru izstāde Rīgā, kas bija paredzēta jau 1934. gada rudenī, bet dažādu apstākļu dēļ notika tikai nākamā gada janvārī.¹⁹⁷ Tāpat Latviešu-somu biedrība vasarā iecerēja sarīkot ekskursiju uz Somiju.

1934. gada 16. martā notika Latviešu-somu biedrības vispārējā biedru sapulce, kurā biedrības priekšsniēks uzstājās ar ziņojumu par biedrības darbību 1933. gadā. Adamovičs uzsvēra Latviešu etnogrāfiskās un mākslas amatniecības izstādes panākumus, to, ka notikušas viesošānās no zinātniekiem un mākslas aprindām gan Latvijā, gan Somijā, biedrības biedru

¹⁹⁰ Lta. Mūsu etnogrāfiskās un mākslas izstādes panākumi Helsinkos. *Latvijas Kareivis*, 1933, 10. oktobris, 3. lpp.

¹⁹¹ Turpat.

¹⁹² A. Latvju tautas māksla Somijā (Vēstule no Helsinkiem). *Latvijas Kareivis*, 1933, 3. novembris, 1. lpp.

¹⁹³ Turpat.

¹⁹⁴ Turpat, 3. lpp.

¹⁹⁵ Turpat.

¹⁹⁶ R. Latvijas valsts svētki ārzemēs. *Latvijas Kareivis*, 1933, 25. novembris, 2. lpp.

¹⁹⁷ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 19. lp.

skaits pārsniedza divus simtus, turklāt biedrībai bija arī saimnieciskie ieguvumi – biedrības ienākumi pārsniedza izdevumus.¹⁹⁸

Var secināt, ka Latviešu un somu biedrība savu divu gadu darbības laikā paveica ievērojamu darbu un gan ar regulārajiem pasākumiem, gan vērienīgo latviešu mākslas amatniecības un etnogrāfijas izstādi parādīja sevi kā spējīgu, mērķtiecīgu apvienību. Abas biedrības turpināja jau agrāk iesākto daudzpusīgo kultūras sadarbību starp abām tautām, ko izvērtēta regulāros, saskaņotos abu valstu kultūras sakaros.

Par abu valstu kultūras sakariem šajā laika periodā kopumā jāsecina, ka bija mainījusies gan to izpausme, gan intensitāte, gan nozīme. Laika posmā līdz 1926. gadam abu tautu sadarbība bija vērojama gandrīz visās kultūras jomās, bet tā notika neregulāri un katram lielākam pasākumam – kora koncertam, teātra izrādei –, it īpaši presē, tika piedēvēta liela nozīme politisko attiecību veicināšanā, uzsverot abu tautu līdzības un tāpēc arī nepieciešamību sadarboties. Divdesmito gadu beigās un trīsdesmito gadu sākumā kultūras sadarbība kļuva stabilāka un regulārāka, nostiprinoties galvenajās jomās, bet to organizāciju uzņēmoties abām kultūras sakaru veicināšanas biedrībām. Ņemot vērā pārmaiņas politiskajās attiecībās, mainījās arī kultūras sakaru nozīme – tie palīdzēja uzturēt draudzīgas attiecības starp abām tautām un veicināt abu tautu kulturālo tuvināšanos, tomēr politisko tuvināšanos kultūras sakari reāli veicināt nespēja, it īpaši pēc pārmaiņām, kas sekoja pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma Latvijā.

¹⁹⁸ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 20. lp.

3. LATVIJAS KULTŪRAS UN MĀKSLAS SAKARI AR SOMIJU LĪDZ 1940. GADAM

Pēc 1934. gada apvērsuma Latvijā izveidojās autoritāra valsts iekārta un valsts iekšējā, ārējā un kultūras politika tika pakļauta jaunajam režīmam un ideoloģijai. Pārmaiņas skāra arī Latvijas ārpolitiskās attiecības ar Somiju, līdz ar to Latvija atteicās no idejas izveidot politisku savienību ar Somiju. Tomēr formāli abas valstis saglabāja draudzīgas attiecības, turpinot arī sadarbību kultūras jomā.

3.1. Latvijas un Somijas politiskās attiecības pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma Latvijā

1934. gada 15. maijā Latvijā notika Kārļa Ulmaņa realizētais valsts apvērsums, kā rezultātā Latvijā stājās spēkā autoritārs režīms, kas ir arī viens no pretrunīgāk vērtētajiem laika periodiem Latvijas vēsturē. Par apvērsuma cēloņiem var uzskatīt gan valsts iekšējās problēmas, sociālo struktūru, demokrātijas pieredzes trūkumu, gan ārējos faktorus – Latvijas kaimiņvalstīs un lielākajā daļā Austrumeiropas jau bija nostiprinājušies autoritārie režīmi. Tāpat liela nozīme bija paša Ulmaņa personībai un ambīcijām. Trīsdesmito gadu pirmajā pusē Ulmaņa politiskais reitings bija krities un jau 1933. gada novembrī viņš izšķīrās par politisko apvērsumu.¹⁹⁹ Slepeni izplānotais apvērsums tika realizēts naktī no 15. uz 16. maiju. Sekoja politiskais terors iespējamo politisko pretinieku apcietināšana un vērienīgi pārkārtojumi, kas skāra visas valsts dzīves sfēras, sākot ar iekšējo un ārējo politiku un saimniecību, beidzot ar kultūru.

Latvijas ārējo politiku pēc 15. maija, saprotams, noteica pats Ulmanis, kurš līdz 1936. gadam pats arī ieņēma ārlietu ministra amatu, un Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs Vilhelms Munters, kurš ārlietu ministra amatu pārņēma un saglabāja līdz pat 1940. gadam. Kā savā promocijas darbā norāda Valters Ščerbinskis, Ulmaņa un Muntera uzskati ārpolitikas veidošanā būtiski neatšķīrās, un tas attiecās arī uz attiecībām ar Somiju. Ulmanis attiecībā pret Latvijas ciešiem sakariem ar Somiju bijis atturīgs, un arī Munters bijis skeptisks par ārpolitiskas tuvināšanās mēģinājumiem ar valsti, kura pret Baltijas valstīm izturas vēsi un savu ārpolitiku apņēmīgi orientē Skandināvijas valstu virzienā.²⁰⁰ Līdz ar to Latvijas ārpolitikā pret Somiju spēkā stājās būtiskas izmaiņas. Sūtnis Somijā Vilis Šūmanis vēstulē Ulmanim bija asi kritizējis Somijas ārpolitiku, kura savā attieksmē pret Latvijas centieniem tuvināties un sadarboties ir izteikti nevērīga: „Mazāko Somijas labvēlības žestu vai vārdu

¹⁹⁹ Dunsdorfs, E. *Kārļa Ulmaņa dzīve: Ceļinieks. Politikāis. Diktators. Moceklis*. Stokholma: Daugava, 1978. 233. lpp.

²⁰⁰ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 99. – 103. lpp.

esam vēlējušies iztulkot, ka nupat Somijas ledus sāk kust un viņa nāks mums līdzī. [...] Bet, kad aplūkojam realitātes, tad redzam, ka ilgi daudzīnātā somu draudzība nav pat gājusi tik tālu, lai ieskaitītu Latviju Somijas tirdzniecības līgumos Baltijas valstu klauzulā [...].”²⁰¹ Sūtnis kritizēja Latvijas taktiku attiecību veidošanā – tā saukto „izstieptās rokas principu”, un šajā ziņā gan Ulmanis, gan Munters viņam piekrita.²⁰² Līdz ar to Latvija ārpolitiski vairs netiecās pēc Somijas draudzības un atbalsta un, kā norāda Ščerbinskis, 30. gadu nogalē Latviju vairāk interesēja Skandināvijas, īpaši Zviedrijas, nostāja nekā Somija un tās ārpolitiskie centieni.²⁰³ Somija, savukārt, 1935. gadā oficiāli deklarēja savu neitralitāti un ārpolitisko virzienu uz Skandināviju, tādējādi galīgi atsakoties no orientācijas Baltijas valstu virzienā.²⁰⁴

Somija, lai gan pati saglabāja demokrātisku režīmu, pēc Ulmaņa apvērsuma savu attieksmi pret Latviju būtiski nomainīja, atsevišķas personas Somijas valdībā pārmaiņas pat vērtēja atzinīgi.²⁰⁵ Kā sūtnis Šūmanis 1935. gada martā vēstulē rakstīja Munteram, Somijas pilsoniskā prese, ieskaitot liberālo „Helsingin Sanomat”, uzņēma labvēlīgi Latvijas notikumus, izņemot, protams, sociāldemokrātisko presi.²⁰⁶ Arī Ščerbinskis savā promocijas darbā norāda, ka Latvijas autoritārā režīma kritika Somijā atklātībā neparādījās.²⁰⁷

1936. gadā Somijas ārlietu ministrs Anti Verners Haksels apciemoja visas trīs Baltijas valstis un no 26. līdz 28. maijam bija Rīgā, kur satikās ar Latvijas ārlietu ministru Ludvigu Ēķi, Vilhelmu Munteru un citiem Ārlietu ministrijas darbiniekiem. Šīs vizītes laikā somi izteica atbalstu Latvijas kandidatūrai Tautu Savienības padomē.²⁰⁸ Tomēr ārpolitiskajā nostājā Somija arvien vairāk turpināja attālināties no Baltijas valstīm. Latvijai it kā labvēlīgs notikums bija 1937. gada valdības maiņa Somijā: pie varas nāca tā sauktā „sarkanzaļā koalīcija” – Zemnieku savienības un sociāldemokrātu pārstāvji, par ministru prezidentu kļušot A. Kajanderam, bet ārlietu ministra amatu atkal ieguva Baltijai draudzīgi noskaņotais Rūdolfs Holsti.²⁰⁹ Tomēr Holsti neko būtiski mainīt nespēja. 1937. gada pavasarī Munters, atbildot pagājušā gada Haksela vizītei, viesojās Helsinkos, kur tikās ar Rūdolfu Holsti, kuram pēc atgriešanās Latvijā rakstīja pateicību par viesmīlīgo uzņemšanu un draudzības apliecinājumiem, kā arī uzsvēra, ka ar prieku turpinās sadarbību, kurai pats Holsti ir licis

²⁰¹ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 104. lpp.

²⁰² Turpat, 105. lp.

²⁰³ Turpat, 107. lpp.

²⁰⁴ Ščerbinskis, V. *Ziemas karš un Latvija 1939-1940. Latvijas arhīvi*, 1999. 112. lpp.

²⁰⁵ Jēkabsons, Ē. *Reakcija ārzemēs uz 1934. gada 15. maija apvērsumu Latvijā*. 69. lpp.

²⁰⁶ LVVA, 1313. f. (Ārlietu ministrija), 1. apr., 93. l. (Ģenerālsēkretāra V. Muntera sarakste ar Latvijas sūtniecībām, firmām, organizācijām, sabiedriskiem un valsts darbiniekiem par dažādu preses izdevumu, literatūras piesūtīšanu), 336. lp.

²⁰⁷ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 116. lpp.

²⁰⁸ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. sēj. 622. lpp.

²⁰⁹ Zeterbergs, S. *Somija neatkarības gados*. 55. lpp.

pamatus.²¹⁰ Tomēr šī sadarbība tā arī palika tikai vārdos izteikta un nekāda reāla politiska sadarbība praksē nenotika, abi tikai vienojās, ka turpinās Somijas un Latvijas sadarbību saimniecības un kultūras laukā.²¹¹

Turklāt Somijas iekšlietās problēmas sagādāja sakāpinātais valodu jautājums. 1934. gada rudenī izvirzījās jautājums par abu valodu - gan somu, gan zviedru - pieļaušanu Helsinku universitātē.²¹² 1937. gadā stājās spēkā jaunais valodas likums Helsinku universitātē, kas noteica, ka somu valoda ir vienīgā administratīvā valoda, bet lekcijas var notikt abās valodās. Vilis Šūmanis 1937. gada 23. septembrī rakstīja, ka jaunais likums dzīvē ir jau izraisījis lielākas nesaskaņas abu tautību starpā nekā to varēja iedomāties - izcēlušies vairāki incidenti studentu un personāla starpā, un arī zviedru deputāti iesnieguši pieprasījumu valdībai novērst universitātē zviedru valodas nicināšanu.²¹³ Somu prese uz to norādījusi, ka universitātē somu valoda ir vienīgā administratīvā valoda, zviedru prese uz to atbildēja ļoti skarbiem vārdiem un valodu strīds esot jau pacēlies tik tālu, ka zviedri gribot vērsties Tautu Savienībā, jo Somija nepildot doto solījumu zviedru minoritātes lietā.²¹⁴

1938. gadā Munters atkal apmeklēja Helsinkus. Latvijas ārlietu ministrs tika uzņemts ļoti sirsnīgi un Somijas ārlietu ministrs Holsti sacīja presei, ka Muntera apmeklējums viņam ir sevišķi tīkams un mīļš gan tāpēc, ka savstarpējie apmeklējumi starp Rīgu un Helsinkiem vienmēr sagādā iespēju auglīgai domu apmaiņai, gan tāpēc, ka šajā gadā paiet 20 gadu kopš Holsti ir ciešā sadarbībā ar Latvijas valstsvīriem.²¹⁵ Tāpat, protams, tika uzsvērts, ka tuvojas Latvijas neatkarības 20. gadadiena un ka Latvija šai laikā ir ļoti daudz paveikusi. Tomēr arī šai vizītei nebija nekādas būtiskas politiskas nozīmes. Periodiskās ārlietu ministru vizītes nenozīmēja pārmaiņas abu valstu ārpolitiskajā nostājā vai attiecību uzlabošanos. Valters Ščerbinskis norāda, ka trīsdesmito gadu otrajā pusē vairs nebija nekādu ilūziju par abu valstu iespējamu ciešāku tuvināšanos, tomēr Latvijas un Somijas ģeogrāfiski tuvā atrašanās un atmiņas par tuvināšanās mēģinājumiem ļāva ārpolitikas veidotājiem uzturēt retoriku par draudzīgajām un saskanīgajām attiecībām.²¹⁶ Latvijas politiķi vismaz varējuši rēķināties ar zināmu Somijas pretimnākšanu lietās, kuras neuzlika nekādas saistības un nerunāja pretim somu centieniem attālināties no Baltijas valstīm.²¹⁷

Situācijai Eiropā kļūstot arvien saspringtākai, Baltijas valstu vidū ideja par kopīgas ārpolitikas īstenošanu atguva aktualitāti, tomēr tam bija jau par vēlu. Pēc Otrā pasaules kara

²¹⁰ LVVA, 1313. f., 1. apr., 118. l., 134. lp.

²¹¹ Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. sēj. 622. lpp.

²¹² Zeterbergs, S. *Somija neatkarības gados*. 54. – 55. lpp.

²¹³ LVVA, 2574. f., 3. apr., 2106. l. (Nekonfidenciāli ziņojumi no Somijas, II). 61. lp.

²¹⁴ Turpat.

²¹⁵ A. V. Munters un R. Holsti par viesošanās nozīmi. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 4. maijs, 1. lpp.

²¹⁶ Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940*. 113. lpp.

²¹⁷ Turpat, 114. lpp.

sākuma, Baltijas valstis bija spiestas padoties Padomju Savienības spiedienam parakstīt līgumus par tās bāzu izvietojumu Baltijas valstu teritorijā. Somija spiedienam nepakļāvās un bija pirmā, pret kuru tika vērstas padomju agresija. Kā norāda Ščerbinskis, Padomju Savienības agresija Somijā – 1939. un 1940. gada Ziemas karš – bija viens no traģiskākajiem starptautiskajiem notikumiem Eiropā 30. gadu beigās.²¹⁸ Latvija, parakstot bāzu līgumu, bija faktiski kļuvusi par PSRS sabiedroto un oficiāli tai nebija iespēju palīdzēt Somijai, tomēr Ščerbinskis uzsver, ka Latvijai attiecībā pret Ziemas karu bija divas nostājas – oficiālā un neoficiālā jeb sabiedrības nostāja.²¹⁹ Ziemas kara laikā Latvija, atbilstoši deklarētajai neitralitātei, izvairījās no jebkādiem kontaktiem ar Somiju, ko varētu uzskatīt par šīs neitralitātes pārkāpšanu. Tā kā Latvijā pastāvēja autoritārs režīms, Latvijas prese atspoguļoja valsts oficiālo nostāju, tāpēc, kā uzsver Ščerbinskis, mūsdienās ir grūti gūt objektīvu priekšstatu par sabiedrībā vadošajiem uzskatiem.²²⁰ Rakstos presē par Ziemas karu autori parasti izvairījās no noteikumu izvērtējuma, tādējādi atsakoties nostāties vienā vai otrā pusē. 1940. gadā parādījās raksti, kuros bija redzams padomju propagandas piedāvātais notikumu skatījums, tomēr atsevišķos rakstos ir izsecināms arī atbalsts somiem.²²¹ Ščerbinskis atzīmē, ka pieejamajos avotos pārsvarā tomēr dominējis Latvijas sabiedrības atbalsts somiem, un vairākās vēstures liecībās konstatēta arī reāla palīdzība.²²²

Pēc somu-padomju miera līguma noslēgšanas 1940. gada martā Latvijas un Somijas politiskās attiecības bija atturīgas, abām ieturot pasludināto neitralitāti. Latvijas iedzīvotāji cerēja, ka agresija pret Baltijas valstīm nesekos, tomēr 1940. gada jūnijā Baltijas valstis viena pēc otras saņēma PSRS ultimātus, pēc kuriem sekoja arī valstu okupācija. No rietumu valstīm gaidītā palīdzība netika saņemta un Baltijas valstu neatkarība *de facto* tika iznīcināta.

1940. gada jūnija beigās padomju okupācijas iestādes pārņēma varu valstī, arī Latvijas pārstāvniecībās ārzemēs. 1940. gada 14. jūlijā sūtis Somijā Jānis Tepfers rakstīja ministru prezidentam un ārlietu ministram Augustam Kirhenšteinam: „Augsti godātais Ministru prezidenta kungs, ņemot vērā patreizējos apstākļus, kā arī manu slikto veselības stāvokli, laipni lūdzu mani atbrīvot no ieņemamā sūtņa Somijā amata.”²²³ 1940. gada 24. jūlijā tika parakstīta pavēle, kurā Tepfers, sakarā ar iesniegto lūgumu atbrīvot viņu no sūtņa amata Somijā, nodeva sūtniecības vadību sūtniecības pirmajam sekretāram Jānim Zirnim.²²⁴ 27. jūlijā Tepfers parakstīja aktu par Latvijas sūtniecības Helsinkos nodošanu Jānim Zirnim,

²¹⁸ Ščerbinskis, V. *Ziemas karš un Latvija 1939-1940*. 111. lpp.

²¹⁹ Turpat, 111. – 112. lpp.

²²⁰ Turpat, 116. lpp.

²²¹ Turpat, 118. lpp.

²²² Turpat, 118. – 121. lpp.

²²³ LVVA, 2570. f., 14. apr., 1556. l. (Tepfers Jānis). 234. lp.

²²⁴ Turpat, 224. lp.

saskaņā ar kuru tika pārņemts arī viss sūtniecības kustamais un nekustamais īpašums.²²⁵ Sūtniecība pēc tam tika likvidēta, bet ēku pārņēma padomju varas iestādes.

Var secināt, ka laikā, kad Latvijā pastāvēja Kārļa Ulmaņa autoritārais režīms, mainījās Latvijas ārpolitiskā koncepcija attiecībā pret Somiju – Latvija pārstāja meklēt politiskas tuvināšanās iespējas, jo Somija bija skaidri likusi manīt, ka ar Baltijas valstīm politiskas vienošanās neslēgs un saglabās skandināvisko orientāciju un neitralitāti. Tomēr tas netraucēja vismaz formāli abām valstīm saglabāt draudzīgas attiecības un turpināt uzturēt kultūras un mākslas sakarus.

3.2. Kultūras un mākslas sakari ar Somiju pēc apvērsuma Latvijā

Kārļa Ulmaņa jaunā kultūrpolitika būtiski ietekmēja Latvijas mākslas dzīvi – tā tika pakļauta režīma interesēm un ideoloģijai, un mākslinieki, kuri to atbalstīja, Ulmaņa laikā tika īpaši godināti. Piemēram, mākslinieks Ģederts Eliass, kurš daudz gleznoja režīmam tīkamās lauku dzīves ainas un zemnieku dzīvi, 1936. gadā saņēma Triju Zvaigžņu ordeni.²²⁶ Tika idealizēts viss latviskais, rīkoti grandiozi masu pasākumi un slavēts vadonis. Tomēr mākslas zinātniece Dace Lamberga norāda, ka, lai gan Ulmaņa laikā valsts ideoloģija centās izvirzīt savas prasības un vēlmes, mākslinieki joprojām pilnīgi brīvi varēja veidot savu radošo rokrakstu.²²⁷

Latvijas kultūras un mākslas sakariem ar Somiju, neraugoties uz izmaiņām politiskajā nostājā, jaunā politika šķēršļus nelika un arī Latviešu-somu biedrība turpināja rosīgi darboties. Tomēr bija zināmi ierobežojumi, kurus nācās saskaņot ar valsts iestādēm. Piemēram, biedrībai bija jālūdz atļauja Iekšlietu vai Sabiedrisko lietu ministrijai, vai Latviešu un somu biedrības rīkotajos pasākumos drīkst kāda pasākuma daļa notikt citās valodās. Tā 1935. gada decembrī Iekšlietu ministrija deva atļauju, ka pasākuma laikā somu rakstniece Maila Talvio nolasa vācu valodā referātu par somu tautas eposu „Kalevala”.²²⁸ 1937. gada 6. decembrī Sabiedrisko lietu ministrija deva atļauju Latviešu un somu biedrības sarīkojumā izpildīt dziesmas somu valodā.²²⁹ Arī citiem pasākumiem līdz pat 1940. gada vasarai bija nepieciešamas šādas atļaujas, vēl 1940. gada 23. aprīlī Sabiedrisko lietu ministrija deva atļauju somu valodā izpildīt 4 konkrētas dziesmas.²³⁰ Tomēr būtisku aizliegumu vai biedrības darbības

²²⁵ LVVA, 2570. f, 14. apr., 1556. l. 212. lp.

²²⁶ Slava, L. (sast.) *Ģederts Eliass*. Rīga: Neputns, 2012. 361. lpp.

²²⁷ Lamberga, D. *Latviešu glezniecības izstādes ārzemēs XX gadsimta 20.-30. gados*. 46. lpp.

²²⁸ LVVA, 3724. f. (Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departaments), 1. apr. 6372. l. (Akte latviešu un somu biedrības lietā), 14. lp.

²²⁹ Turpat, 19. lp.

²³⁰ LVVA, 3724. f, 1. apr., 6375. l., 11. lp.

ierobežojumu nebija, un biedrība turpināja daudzpusīgo sadarbību ar tālajiem ziemeļu kaimiņiem.

Arī šajā laika periodā nozīmīga abu valstu kultūras sakaru sastāvdaļa bija sadarbība izglītībā. Joprojām Latvijas un Somijas profesori turpināja otras valsts apmeklējumus, lasot lekcijas, vai piedaloties dažādos kultūras vai tematiskajos pasākumos. Piemēram, 1935. gadā virkne Latvijas profesoru kā arī Izglītības ministrs tika uzaicināti uz Somiju, kur, kā Ulmanim rakstīja sūtnis Vilis Šūmanis, „ļoti svinīgā kārtā atzīmēs 100 gadu jubileju somu tautas eposa „Kalevala” sakopotājam. [...] Svinības Helsinkos turpināsies 4 dienas un tajās visdziņvāko dalību ņems arī Somijas valdība.”²³¹ Svarīgi, ka abu valstu profesori sadarbojās ne tikai tādās jomās kā vēsture vai literatūra, bet arī zinātnē. Somijā ilgāku laiku pavadīja Latvijas Universitātes docente Dagmāra Talce, bet 1937. gadā Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultāti apmeklēja Helsinku tehniskās augstskolas profesors Dr. chem. et Dr. med. h. c. Arturi Ilmari Virtanens, vēlākais Nobela prēmijas laureāts, kurš uzsvēra, ka abām valstīm vajadzētu biežāk apmainīties ar zinātnieku apciemojumiem, lai labāk iepazītu to sasniegumus un personības.²³²

Trīsdesmito gadu vidū aktuāls jautājums bija Somijas-Baltijas zinātniskā institūta dibināšana Helsinkos, kā arī Latviešu valodas lektorāta dibināšana Helsinku universitātē. 1935. gada 6. aprīlī Vilis Šūmanis informēja Vilhelmu Munteru, ka par pirmo vēl notiek diskusijas, bet Latviešu valodas lektorāta jautājums atrisinās labvēlīgi: „Līdzekļi jaundibināmam lektorātam ir jau uzņemti universitātes 1936. gada budžetā un šais dienās universitātes kanclers ir nodevis budžeta projektu ar labvēlīgu atsaukumi tālāk ministru kabinetam.”²³³ Lektorāts tika nodibināts 1938. gada septembrī, un lekcijas lasīja somu valodnieks Valentīns Kiparskis.²³⁴

Amatpersonu vizītēs arīdzan tika pievērsta uzmanība universitāšu vai skolu apmeklējumiem. Piemēram, 1937. gada aprīlī Latvijas presē tika aprakstīta Muntera vizīte Somijā, pievēršot uzmanību ministra Helsinku universitātes un A. Kivi pamatskolas apmeklējumam. Helsinku universitātē ārlietu ministru sirsnīgi sagaidījuši profesori Broterus, Mansika un Mikola. Patīkamu pārsteigumu universitātes vestibilā sagādājis vēl nesen Latvijā bijušais Dienvidsomijas studentu novadniecības koris ar savu diriģentu Elloku, izpildot Latvijas himnu.²³⁵ Munters apmeklēja vienu no lielākajām Helsinku pamatskolām - A. Kivi pamatskolu, kas arī esot modernākā visā Somijā. Šo interesanto apmeklējumu ierosinājis un

²³¹ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1078. l. (Sarakste ar Ārlietu ministriju par kultūras sakaru veicināšanu ar ārzemēm 1935. g.), 33. lp.

²³² Somu profesors Rīgā. *Brīvā Zeme*, 1937, 15. aprīlis, 12. lpp.

²³³ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1078. l. 97. lp.

²³⁴ Universitātes padomes lēmumi. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 22. septembris, 2. lpp.

²³⁵ Somu zemes uzmanība un sirsnība. *Brīvā Zeme*, 1937, 17. aprīlis, 3. lpp.

noorganizējis bija Somu-latviešu biedrības priekšnieks Mansika, un pēc skolas apskates Munters sirsnīgi pateicās par visu interesanto un ierosinošo, kas šajās stundās bija redzēts.²³⁶ Jāpiebilst, ka Somijas izglītības sistēma visu pēdējo laiku periodu tika uzskatīta par paraugu Latvijas izglītības sistēmai, lai gan autoritārā režīma apstākļos tas netika uzsvērts.

No 1938. gada 2. līdz 7. decembrim Somijā viesojās Latvijas Izglītības ministrijas skolu departamenta direktors K. Ozoliņš un vicedirektors J. Celms.²³⁷ Viņus pieņēma Somijas izglītības ministrs U. Hannula un skolu virsvaldes direktors O. Mantere. Kā sūtniecības pagaidu vadītājs Jānis Tepfers rakstīja Sabiedrisko lietu ministrijai, minētie kungi tikās arī ar Somijas izglītības ministru U. Hannulu, Skolu virsvaldes direktoru O. Manteri, profesoru Mansikku, rakstnieku Jārviluomu un rektoru Heporautu. Somijas apmeklējuma laikā viņi apskatījuši skolas un iepazinušies ar somu izglītības metodēm. 6. decembrī, Somijas valsts svētku dienā, abi tikuši ielūgti pieņemšanā pie Valsts prezidenta un iepazinušies ar izciliem Somijas valsts un kultūras darbiniekiem.²³⁸

Ar Latviešu-somu biedrības un Izglītības ministrijas atbalstu vasarās no 1935. gada notika skolēnu apmaiņas braucieni, par ko no Somijas puses gādāja skolu ceļojumu birojs, kurš rūpējās arī par apmaiņas braucieniem arī ar citām valstīm, piemēram, Vāciju un Ungāriju.²³⁹ Somu jaunieši vienu mēnesi vispirms pavadīja latviešu ģimenēs, un tad no ģimenēm, kas uzņēma somus, latviešu jaunieši devās uz Somiju, kur arī pavadīja vienu mēnesi. Uztura un ceļa uzdevumus sedza pašas ģimenes, kas ar braucieniem bijušas ļoti apmierinātas. Bērniem pārmaiņas bijušas ļoti ierosinošas garīgās attīstības ziņā, turklāt draudzība ar otru ģimeni turpinoties arī pēc ciemošanās, apmainoties ar vēstulēm.²⁴⁰

Tāpat notika arī organizāciju viesošanās, piemēram, 1934. gada vasarā viesojās Somijas skauti. Jau pirms tam bija notikušas latviešu un skautu savstarpējās viesošanās, piemēram, 1926. gadā uz Somiju devās latviešu skauti, pavadot otrā valstī nepilnas sešas dienas.²⁴¹ 1934. gada jūnijā Asaros notika Latvijas skautu III Lielā nometne, kurā viesojās arī skauti no vairākām pasaules valstīm, arī no Somijas.²⁴² Latvijas skautu centrālā organizācija pat vērsās pie Latviešu-somu biedrības ar lūgumu atbalstīt Somijas skautu viesošanos: „Šajā nometnē mēs gribam mūsu ārzemju viesiem dot iespēju iepazīties ar mūsu zemi, kultūru un sasniegumiem un gādāt, lai viņi minētās 10 dienās pie mums atrastu patīkamu atpūtu un viesmīlību. No Somijas skautu organizācijas jau saņēmām attiecīgu pieteikumu un gaidīsim

²³⁶ Somu zemes uzmanība un sirsnība. *Brīvā Zeme*, 1937, 17. aprīlis, 3. lpp.

²³⁷ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1086. l. (Sarakste ar Ārlietu ministriju, Latvijas sūtniecībām ārzemēs uc. par kultūras sakariem ar ārzemēm, mazākuma tautību stāvokli Latvijā u.c. 1937. – 1940.), 174. lp.

²³⁸ Turpat, 176. lp.

²³⁹ Nonācs, O. Jaunatnes apmaiņa. *Latvijas-Igaunijas Biedrības Menešraksts*, 1936, 1. maijs, 6. lpp.

²⁴⁰ Turpat.

²⁴¹ H. B. Mūsu skauti Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1926, 22. augusts, 4. lpp.

²⁴² Skautu lielā nometne. *Latvijas Kareivis*, 1934, 21. jūlijs, 3. lpp.

mūsu draudzīgās valsts skautus ierodamies pie mums jo kuplā skaitā. [...] mēs pagodināties griezties pie Jums ar lūgumu arī no savas puses atbalstīt somu skautu viesošanās Latvijā lielākā skaitā, piešķirot šim nolūkam no biedrības puses vēl dažas brīvvietas pēc Jūsu ieskatiem.”²⁴³ Pēc četriem gadiem, 1938. gadā notika IV Lielā skautu nometne, kurā ieradās jau prāvāks ārzemju dalībnieku skaits, arī 30 skauti no Somijas.²⁴⁴

Ar Latviešu-somu biedrības atbalstu, protams, tika rīkotas arī ekskursijas uz Somiju un no Somijas uz Latviju. Piemēram, 1936. gada jūlijā notika biedrības divu nedēļu ilga ekskursija uz Somiju, kurā piedalījās 12 personas.²⁴⁵

Tāpat biedrība turpināja uzņemt ievērojamus somu viesus, un to pašu darīja arī Somu-latviešu biedrība Somijā, piemēram, 1938. gada maijā Somu-latviešu biedrība sarīkoja brokastis Somijas un Latvijas ārlietu ministriem, kurās piedalījās arī biedrības valde pilnā sastāvā un arī nozīmīgas Somijas amatpersonas un sabiedriskie darbinieki. Ārlietu ministrs Munters pateicās biedrībai par paveikto un arī novēlēja turpmāk tikpat ražīgu darbu.²⁴⁶ Līdzīgi kā biedrība Rīgā, Somu-latviešu biedrība Helsinkos rīkoja arī dažādus sarīkojumus – vai nu par godu kādiem īpašiem viesiem, gan biedrības svētkos, gan otras valsts svētkos. Piemēram, 1935. gada 5. aprīlī Helsinkos notika Somu-latviešu biedrības gada svētki. Kā goda viesi svētkos piedalījās Baltijas valstu sūtņi. Svētkos tika runāts par Garlība Merķeļa nozīmi latviešu tautas atbrīvošanā, Helsinku universitātes docents Kibanskis turējis priekšlasījumu par radniecīgiem elementiem latviešu un somu valodās, bet muzikālajā daļā uzstājusies latviešu dziedātāja Elza Žebranska, kurai rudenī bija paredzēti arī koncerti Helsinku operā, un somu dziedātājs Sinela.²⁴⁷ 1937. gada 18. novembrī, Latvijas valsts svētkos, Somu-latviešu tuvināšanās biedrība sarīkoja vakaru, kuru atklāja biedrības priekšnieks profesors Mansika. Ārlietu ministris Holsti garākā runā pakavējās pie somu latviešu kopīgām cīņām abu valstu patstāvības nodibināšanai, Latvijas draugs profesors Mikola atstāstīja savus iespaidus Latvijā vēsturnieku konferencē, savukārt muzikālajā daļā piedalījās somu vīru koris „Kaleva”, somu dziedātāja Aholainena un somu operas baleta solisti.²⁴⁸ Jāatzīmē, ka 1938. gada 27. aprīlī Somu-latviešu biedrības priekšnieks Viljo Mansika tika apbalvots ar II šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.²⁴⁹ Biedrības rīkoja svētkus arī prezidentu dzimšanas dienās. Latviešu-somu biedrība 1936. gada 15. decembrī apvienoja Somijas neatkarības svētkus ar prezidenta Svinhufvuda 75 gadu jubilejas svētkiem, Virsnieku klubā sarīkojot priekšlasījumu par Svinhufvudu, kam

²⁴³ LVVA, 2252. f. 1. apr., 3. l., 148. lp.

²⁴⁴ Skautu lielā nometne Lielupē. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 18. jūnijs. 11. lpp.

²⁴⁵ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 29. lp.

²⁴⁶ A. V. Munters un R. Holsti par viesošanās nozīmi. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 4. maijs, 1. lpp.

²⁴⁷ Lta. Somu-latviešu draudzības svētki. *Rīts*, 1935, 6. aprīlis, 1. lpp.

²⁴⁸ Mūsu Valsts svētku atskaņas ārzemēs. *Valdības Vēstnesis*, 1937, 27. novembris, 3. lpp.

²⁴⁹ Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto 24. saraksts. *Valdības Vēstnesis*, 1938, 14. maijs, 1. lpp.

sekoja arī svētku mielasts.²⁵⁰ Arī Somu-latviešu biedrība Helsinkos atzīmēja Ulmaņa 60 gadu jubileju 1937. gada 4. septembrī.

Bez pasākumiem, ko biedrība rīkoja Somijas valsts svētku dienās, tika rīkoti arī informatīvie vakari, priekšlasījumi, izrādes un pat filmas – tā 1936. gada 7. janvārī kinoteātrī „Splendid Palace” tika rādīta filma „Somija aicina”.²⁵¹ Filma pēc satura bijusi tūrisma propagandas filma un tā savu uzdevumu veikusi teicami.²⁵²

Protams, visredzamākais abu biedrību veikums abu valstu savstarpējo kultūras sakaru veicināšanā šajā laika periodā bija divu izstāžu sarīkošana: somu gleznu izstāde Rīgā 1935. gadā un latviešu mākslas izstāde Helsinkos 1936. gadā.

3.3. Mākslas izstādes Rīgā un Helsinkos

Somu mākslas izstādei Rīgas pilsētas mākslas muzejā biedrības sāka gatavoties drīz pēc Latvju amatniecības un etnogrāfijas izstādes Helsinkos. Par izstādes goda protektorātu lūdza kļūt valsts prezidentam Albertam Kviesim, savukārt goda komitejā lūdza piedalīties ministru prezidentam un ārlietu ministram Kārlim Ulmanim, Rīgas pilsētas galvai Hugo Celmiņam, Izglītības ministram Ludvigam Adamovičam, kara ministram Jānim Balodim un armijas komandierim Krišjānim Berķim.²⁵³ Izstādes rīcības komiteja tika veidota saskaņā ar Izglītības ministriju, pieaicinot arī mākslinieku pārstāvjus.

1935. gada 7. janvāra biedrības valdes sēdē tika paziņots, ka izstādes izdevumiem būs iespējams no valdības saņemt rīcības kapitālu 3000 latu apmērā.²⁵⁴ Izstādes atklāšana tika paredzēta 16. janvārī. Izstāde atradās Latvijas prezidenta Alberta Kvieša un Somijas prezidenta Pēra Svinhufvuda protektorātā. Izstādes goda prezidijā gan no Latvijas, gan no Somijas puses atradās augstas amatpersonas. Izstādes goda komitejā ietilpa Latvijas Universitātes rektors Jūlijs Auškaps, Pieminekļu valdes priekšsēdētājs Francis Balodis, Latviešu un somu biedrības biedre Emīlija Benjamiņa, LETA direktors Rihards Bērziņš, armijas komandieris Krišjānis Berķis, mākslas akadēmijas docents Ģederts Eliass, Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs Vilhelms Munters, Rīgas pilsētas mākslas muzeja direktors profesors Vilhelms Purvītis, universitātes un mākslas akadēmijas profesors Boriss Vipers, Izglītības ministrijas mākslas un kultūras lietu pārzinis Edvarts Virza un citi, tai skaitā daudzas Somijas sabiedrībā zināmas personas.²⁵⁵

²⁵⁰ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 29. lp.

²⁵¹ LVVA, 2252. f., 1. apr., 3. l., 92. lp.

²⁵² Grapmanis, E. Somija aicina. *Latvijas Kareivis*, 1936, 8. janvāris, 6. lpp.

²⁵³ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l., 23. lp.

²⁵⁴ Turpat, 24. lp.

²⁵⁵ Turpat.

Vēl pirms izstādes atklāšanas Latvijas prese veltīja lielu uzmanību gaidāmajam notikumam. Izstādes rīcības komitejas priekšsēdētājs profesors Vilhelms Purvītis paskaidrojis, ka izstādītā somu māksla attiecas uz pagājušā gadsimta otro pusi, konkrētāk pēdējo ceturksni, bet somi darījuši visu iespējamo, lai dotu plašu pārskatu gan par viņu veco, gan jauno mākslu. Latviešiem īpaši varēšot interesēt somu mākslas nacionālā puse un viņu dziļā pieķeršanās savai zemei.²⁵⁶

Pēc izstādes atklāšanas somu izstādes aprakstam pievērsās visi ievērojamākie Latvijas laikraksti. Laikraksts „Rīts” rakstīja, ka izstādes atklāšanā Rīgas pilsētas mākslas muzejs bijis greznots ar Somijas un Latvijas karogiem, ieradušies gan prezidents Alberts Kviesis, gan ministru prezidents Kārlis Ulmanis, gan ministru prezidenta biedrs Mārgers Skujenieks, izglītības ministrs Ludvigs Adamovičs, finanšu ministrs Ludvigs Ēķis, Somijas sūtnis Eduards Jalmars Palins, kā arī daudzas citas nozīmīgas amatpersonas.²⁵⁷ Latviešu-somu biedrības priekšnieks un izglītības ministrs Ludvigs Adamovičs uzrunā pateicies visiem izstādes rīkotājiem, un norādījis, ka Latviešu-somu tuvināšanās biedrība Rīgai pavērusi plašu un gaišu logu uz somu mākslas pasauli, bet mākslā iemiesojas tautas dvēsele.²⁵⁸ Iepazīstot somu mākslu, labāk var iepazīt arī pašu tautu, kas ir priekšnoteikums labām attiecībām. Pēc ministra runas koris „Dziesmuvara” diriģenta A. Ābeles vadībā izpildījis Latvijas himnu, no savas puses prieku par izstādi izteicis Somijas sūtnis Eduards Palins, norādot, ka izstādē apskatāmi ap 500 darbu, kas tapuši laika periodā no 1880. gada līdz mūsdienām.²⁵⁹ Pēc sūtņa runas skanējusi Somijas himna un sākusies kopīga gleznu apskate.

„Latvijas Kareivis” izstādes atklāšanai veltīja jau nedaudz detalizētu aprakstu, pievērsoties arī izstādīto darbu māksliniekiem, norādot, ka apskatāmi darbi sākot no lielmeistariem Edelfelta un Gallena-Kallelas, beidzot ar jaunākās mākslas reprezentantiem, no kuriem jaunākajai māksliniecei esot vien 17 gadu.²⁶⁰ Izstādē apskatāma arī neliela skulptūru un kokgriezumu kolekcija – Villes Valgrena, Fēliksa Nilunda, Hanes Autero un Veino Altonena darbi. Rakstā uzsvērtā sūtņa Palina runa, kurā viņš norādījis, ka somu māksla, salīdzinot ar citu tautu mākslām, vismazāk pārņēmusi no ārzemēm, vairāk demonstrējot savas nacionālās īpatnības.²⁶¹

Laikraksts „Valdības Vēstnesis”, salīdzinot ar citiem laikrakstiem, savā rakstā vairāk koncentrējās uz ievērojamo amatpersonu skaitu izstādes atklāšanā, kā arī uzsvēra Adamoviča

²⁵⁶ Somu mākslas izstāde Rīgā. *Rīts*, 1935, 14. janvāris, 6. lpp.

²⁵⁷ Vakar Rīgā atklāja somu mākslas izstādi. *Rīts*, 1935, 17. janvāris, 1. lpp.

²⁵⁸ Turpat.

²⁵⁹ Turpat.

²⁶⁰ Somu mākslas izstādes atklāšana. *Latvijas Kareivis*, 1935, 17. janvāris, 1. lpp.

²⁶¹ Turpat.

runu par somu un latviešu tuvināšanos, ko izstāde palīdzēsot veicināt.²⁶² Vēlāk presē bija lasāmas arī nopietnas mākslinieku recenzijas. Piemēram, izdevumā „Daugava” detalizētu izstādes apskatu sniedza mākslinieks Uga Skulme, kurš norādījis, ka somu izstāde ir interesanta ne tikai tāpēc, ka tā ir simpātisku kaimiņu un vecu draugu mākslas parāde, bet arī tādēļ, ka tā atgādina arī mūsu pašu mākslas jaunību un tās aizraušanās.²⁶³ Savā rakstā Skulme pievēršas konkrētiem mākslas darbiem un to īpatnībām un uzsver, ka šī izstāde uzskatāmi parāda, ka uzskats, ka vecās paaudzes mākslinieki (Gallens un citi) ir spēcīgākie, ir maldīgs.²⁶⁴ Kopumā somu mākslas izstādei Rīgā bija lieli panākumi, tā guva pozitīvas atsauksmes gan latviešu, gan somu presē, un arī paši izstādes rīkotāji bija gandarīti ar paveikto.

Jau tajā pašā gadā Latviešu-somu biedrība sāka plānot sen gaidīto latviešu gleznu izstādi, uz ko pamudinājis sūtnis Somijā Vilis Šūmanis. 1935. gada 10. septembrī vēstulē biedrības priekšniekam Adamovičam sūtnis rakstīja: „Ceru, ka jūs neliegsiet savu pretimnākšanu un atbalstu Latvijas mākslas izstādes sarīkošanai Helsinkos. Šī izstāde, kā Jums zināms, ir domāta kā atbilde Somijas glezniecības un skulptūras izstādei Rīgā šā gada janvārī, pie kuras labās izdošanās Jums ir tik lieli nopelni.”²⁶⁵ Tika izlemts, ka izstāde tiks rīkota 1936. gada rudenī, un, ka oficiālā izstādes rīkotāja būs Latvijas Izglītības ministrija.

Mākslas zinātnieki latviešu mākslas izstādes ārzemēs trīsdesmitajos gados vērtē kā veselu posmu latviešu mākslas vēsturē: sākot ar veiksmīgo latviešu mākslas izstādi Stokholmā 1927. gadā varot runāt jaunu posmu Latvijas mākslas dzīvē - Eiropas iekarošanu ar mākslu. Mākslas zinātniece Dace Lamberga raksta, ka kopš 1927. gada Vilhelma Purvīša vadībā ārzemēs regulāri tika rīkotas arī latviešu mākslas izstādes un viņš daudz domājis par šo misiju: „jaunām tautām ir savas priekšrocības: tā ir ziņkāre, ar kādu vecās kultūras aplūko viņām svešos darbus. Mēs laužam ceļu uz Eiropu ar savu mākslu un ceram, ka to arī izlauzīsim.”²⁶⁶ Helsinki bija viena no pirmajām to Eiropas galvaspilsētu sarakstā, kur bija iecerēta latviešu mākslas izstāde, tomēr dažādu iemeslu dēļ tā tika atlikta līdz 1936. gadam.

Ceļojošajām mākslas izstādēm starpkaru periodā bija liela nozīme. 1936. gadā, vienlaicīgi ar latviešu mākslas skati Helsinkos, somu māksla bija izstādīta Parīzē. Vilhelms Purvītis brīnījies, ka somiem esot iespējams zidot tik daudz līdzekļu izstāžu rīkošanai, uz ko gleznotājs Alberts Edelfelts atbildējis, ka „tikai ar mākslu un kultūru mēs kā nācija kļūsim

²⁶² Somijas mākslas izstādes atklāšana. *Valdības Vēstnesis*, 1935, 17. janvāris, 1. lpp.

²⁶³ Skulme, U. Somu izstāde. *Daugava*, 1935, 1. februāris, 187. lpp.

²⁶⁴ Turpat, 188. lpp.

²⁶⁵ LVVA, 2252. f. 1. apr., 3. l. 110. lp.

²⁶⁶ Lamberga, D. Laikmets un māksla. Grām.: Slava, L. (red.) *Latvijas māksla: 20. gadsimts*. Rīga: Neputns, 2002. 127. lpp. 13. lpp.

paazīstama pasaulē.”²⁶⁷ Tieši to mēģināja panākt arī latviešu mākslinieki, trīsdesmitajos gados sarīkojot virkni mākslas izstāžu daudzās Eiropas pilsētās: Oslo, Maskavā, Ļeņingradā, Helsinkos, Tallinā, Tartu, Varšavā, Krakovā, Budapeštā, Vīnē, Prāgā, Kauņā, Kopenhāgenā, Parīzē un Londonā.²⁶⁸ Izstādēs tika atlasīti ievērojamāko latviešu mākslinieku darbi, pamatā vieni un tie paši, bet atsevišķās izstādēs tika veiktas izmaiņas. Pamatsastāvā bija tādu mākslinieku kā Augusta Annusa, Jākoba Bīnes, Ģederta Eliasa, Vilhelma Purvīša, Oto Skulmes, Ugas Skulmes, Leo Svempa, Voldemāra Tones, Konrāda Ubāna un citu mākslinieku darbi. Bez gleznām tika izstādīti arī atsevišķi tēlniecības un grafikas paraugi, piemēram, Gustava Šķiltera, Teodora Zaļkalna, Kārļa Zemdegas, kā arī Riharda Zariņa darbi.²⁶⁹ Mākslas izstāde Helsinkos atšķīrās ar to, ka tur, protams, īpaša uzmanība tika pievērsta arī Jaņa Rozentāla darbiem, kuri citās izstādēs izstādīti netika.

Pati izstāde Helsinkos tās organizatoriem sagādāja daudz pūļu un rūpju. Pirmkārt, bija nepieciešams rezervēt izstādes telpas, par ko rūpējās Vilis Šūmanis. Sūtnis 1935. gada rudenī vairākkārt rakstīja Latvijas Izglītības ministram Augustam Tentelim, norādot, ka izstādei iecerētās Helsinku „Konsthallen” telpas Latvijas mākslas izstādei pieejamas vai nu 1936. gada janvārī, vai tā paša gada oktobrī.²⁷⁰ 1935. gada 21. novembrī apspriedē Izglītības ministrijā, kurā piedalījās pārstāvji no Latviešu-somu biedrības, Latviešu-poļu biedrības, Latvijas Mākslas akadēmijas, Valsts mākslas muzeja, Izglītības un Ārlietu ministrijām un citi latviešu glezniecības izstāžu rīkošanā iesaistītie, tika izlemts, ka izstāde Helsinkos jārīko oktobrī.²⁷¹ Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļas vadītājs A. Skrebers vēstulē Latvijas sūtnim Vilim Šūmanim šo lēmumu skaidro ar to, ka pavasarī ir jāsarīko latviešu mākslas izstāde Varšavā, turklāt Ziemassvētku brīvlaikā ir paredzēta lielā Kultūras fonda izstāde, kurai latviešu māksliniekiem rūpīgi jārīkojas. Līdz janvārim laika esot maz, turklāt ledus dēļ jūrā gleznas no Somijas varot aizkavēties un apdraudēt izstādi Varšavā.²⁷² Skrebers lūdza Šūmanim noskaidrot, kas būs izstādes rīkotājs, kas uzņemtos darbus Helsinkos, kādi ir Mākslas halles izmēri un plānojums, kādi ir paredzami izstādes izdevumi par telpām, sludinājumiem, katalogiem, ielūgumiem un pārējām vajadzībām.²⁷³ Izstādes oficiālās rīkotājas bija goda un organizācijas komitejas no abām valstīm – Latvijas un Somijas, bet darbus Helsinkos uzņēmās „Konsthallen” direktors Hintze ar mākslas halles personāla palīdzību, piedaloties arī

²⁶⁷ Lamberga, D. *Latviešu glezniecības izstādes ārzemēs XX gadsimta 20.-30. gados*. 35. lpp.

²⁶⁸ Siliņš, J. *Latvijas māksla 1915-1940*, 2. sēj. Stokholma: Daugava, 1990. 22.lpp.

²⁶⁹ Turpat, 22. – 23. lpp.

²⁷⁰ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1125. l., 5. lp.

²⁷¹ Turpat, 6. lp.

²⁷² Turpat.

²⁷³ Turpat, 7. lp.

Latvijas izstādes komisāram.²⁷⁴ Par izstādes komisāru tika nozīmēts E. Šveics, par ģenerālkomisāru - Vilhelms Purvītis. Halles izmērs ļāva izvietot aptuveni 250-300 gleznu. Par telpām, gleznu pārvešanu no kuģa uz halli, gleznu izstādīšanu, izsaiņošanu un iesaiņošanu, kā arī sludinājumiem, ielūgumiem, kataloga izgatavošanu un citus izdevumus segt uzņēmās Somijas mākslas halle ar Somijas valdības pabalstu, bet Latvijai bija jā rūpējas par gleznu apdrošināšanu, izstādes komisāra uzturēšanos Helsinkos un arī gleznu transporta izdevumiem uz un no Helsinkiem.²⁷⁵

Vilis Šūmanis arī precizēja vēlamo izstādes raksturu: „Tā kā latvju māksla Somijā tikpat kā nemaz nav pazīstama (izņemot Rozentālu), tad, pēc lietpratēju domām, vislabākais eksponātu sastāvs būtu sekošais: apmēram viena ceturtdaļa vecā latvju glezniecība; viena ceturtdaļa latvju glezniecība pēdējos gadu desmitos un puse tagadnes mākslas. Mūsu izstāde Helsinkos daudz mantotu, ja mūsu lielie gleznotāji, kā Rozentāls, Purvīts u.c. būtu kuplāki reprezentēti. Attiecībā uz Rozentālu, šejienes komitejas centīsies sadabūt uz vietas vairākas gleznas, bet tomēr jā rēķinās ar to, ka no Rīgas vajadzētu nākt galvenai daļai. Attiecībā uz Purvīti, man ir izteikta vēlēšanās redzēt apm. 12 viņa darbus.”²⁷⁶ Šūmanis norādīja, ka būtu vēlams izstādīt arī apmēram 30 skulptūras darbus un 40-50 grafiskus darbus, kā arī jāatlasa darbi un jāuzraksta īss ievads un pārskats par latvju mākslu izstādes katalogam.²⁷⁷

Augustā tika informēti mākslinieki, lai tie no 7. līdz 10. septembrim nodotu pieprasītos mākslas darbus Valsts mākslas muzejā, klāt pievienojot darba nosaukumu, lielumu, cenu un citas ziņas.²⁷⁸ 17. septembrī Valsts mākslas muzeja direktors B. Dzenis Izglītības ministrijai nosūtīja sarakstu ar Helsinku un Tallinas izstādei paredzētajiem 38 māksliniekiem un 162 mākslas darbiem – gleznām, akvareļiem, zīmējumiem, tēlniecības darbiem -, kuru kopvērtība bija 127 710 latu.²⁷⁹ Sarakstā bija tādi zināmi gleznotāji kā Augusts Annuss, Jēkabs Bīne, Ģederts Eliass, Vilhelms Purvītis, Janis Rozentāls, Oto un Uga Skulmes, Leo Svemps, Valdemārs Tone, Konrāds Ubāns un citi. Vidēji katram māksliniekam bija 3 darbi, visvairāk, protams Purvītim – 35 darbi, un Rozentālam – 10.²⁸⁰ Grafikas un akvareļu autoru vidū bija tādi zināmi mākslinieki kā Kārlis Padeģis, Niklāvs Strunke, Rihards Zariņš, bet tēlniecības darbiem – Gustavs Šķilters, Teodors Zaļkalns un Kārlis Zemdega un citi.²⁸¹ Uz izstādi Helsinkos tika sūtīti redzamāko latviešu mākslinieku izcilākie darbi. Mākslas zinātniece

²⁷⁴ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1125. l., 12.-13. lp.

²⁷⁵ Turpat, 13. lp.

²⁷⁶ Turpat, 13. lp.

²⁷⁷ Turpat, 13.-14. lp.

²⁷⁸ Turpat, 30. lp.

²⁷⁹ Turpat, 52. lp.

²⁸⁰ Turpat, 53. – 61. lp.

²⁸¹ Turpat.

Tatjana Kačalova norādījusi, ka arī Vilhelms Purvītis uzstājās ar savām jaunākajām un labākajām gleznām.²⁸²

Arī šī izstāde bija valsts prezidentu – Svinhufvuda un Ulmaņa – protektorātā, bet goda komitejās bija abu valstu ārlietu un izglītības ministri, kā arī sūtņi. Jau vairākus mēnešus pirms izstādes atklāšanas prese pievērsa uzmanību gaidāmajam notikumam. Par izstādes atklāšanu rakstīja visi lielie laikraksti.

Atklāšanā piedalījies gan Somijas prezidents Svinhufvuds ar kundzi, gan daudzas augstas amatpersonas. Ar runu uzstājies Somijas izglītības ministrs Mantere un izstādes ģenerālkomisārs Vilhelms Purvītis, kurš arī Latvijas izglītības ministra vārdā izteicis prieku par „tagad nodibinātiem sakariem mākslas laukā starp abām valstīm”²⁸³. Sūtnis Vilis Šūmanis izteicis pateicību Somijas prezidentam par izstādes protektorāta uzņemšanos, un pēc tam sekojusi gleznu apskate. Vēlāk Latvijas izglītības ministrs telegrammā Somijas izglītības ministram izteicis cerību, ka Latvijas māksla spēs veicināt Somijā latviešu garīgās kultūras ceļu izpratni un būs jauns iemesls abu valstu kultūras tuvināšanā.²⁸⁴

Pēc izstādes slēgšanas Šūmanis rakstīja Ārlietu ministram Munteram: „Vakar, 18. oktobrī, slēdza Latvju mākslas izstādi Helsinkos. Par izstādes garīgiem un materiāliem panākumiem varam būt vairāk kā apmierināti. Daudzos somu preses iztirzājumos un kritikās par latvju mākslu, kas parādījušies izstādes laikā, nav kritis neviens mums nelabvēlīgs atzinums. Jau 29. septembrī, izstādes iepriekšējās apskates dienā, Somijas oficiālās personas un prese bija pārsteigtas par latvju glezniecības augsto kulturālo līmeni. Šis spriedums spīd cauri arī visās vēlākās kritikās.”²⁸⁵ Šūmanis uzsvēra, ka somu vidū pat esot parādījies jautājums, ko Somijas valdība grasoties darīt somu mākslas līmeņa pacelšanai. „Suomen Sosialidemokraatti” kritiķis izteicies, ka latvju mākslas augstais līmenis esot izskaidrojams ar to, ka Latvijas valdība ļoti daudz ko esot darījusi mākslas veicināšanai.²⁸⁶ Helsinkos palikušas 11 latviešu gleznas, par pārdotajām gleznām mākslinieki saņēmuši 39 500 latu, līdz ar to materiālā ziņā Helsinku izstāde ieņēmot pirmo vietu no visām ārzemēs rīkotajām izstādēm, ko apstiprinot arī izstādes komisārs Šveics.²⁸⁷ Izstādes lielie materiālie panākumi tika arī plaši cildināti presē. „Brīvā Zeme” rakstā par izstādes slēgšanu norādīja, ka „no izstādītām gleznām pārdotas 11 par 65 000 somu markām, ko Helsinkos uzskata gandrīz par rekorda skaitu”²⁸⁸.

²⁸² Kačalova, T. *Vilhelms Purvītis*. Rīga: Liesma, 1971. 119. lpp.

²⁸³ LTA. Latvijas mākslas izstāde Helsinkos atklāta. *Jaunākās Ziņas*, 1936, 1. oktobris, 16. lpp.

²⁸⁴ Turpat.

²⁸⁵ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1125. l., 132. lp.

²⁸⁶ Turpat, 132.-133. lp.

²⁸⁷ Turpat, 133. lp.

²⁸⁸ LTA. Latvju mākslas panākumi Helsinkos. *Brīvā Zeme*, 1936, 20. oktobris, 7. lpp.

Latvijas prese publicēja arī Somijas presē paustās atziņas par izstādi. Īpaši daudz par atsauksmēm Somijā rakstīja „Latvijas Kareivis”. 27. oktobra numurā tika norādīts: „Gandrīz visi laikraksti ievietojuši garākas vai īsākas atzinīgas recenzijas par latviešu mākslas attīstību vispār un sevišķi par izstādē reprezentētiem autoriem un darbiem. Presē drukātas arī daudzas reprodukcijas. Visumā somi atzīst mūsu mākslas augsto līmeni, lielo vitalitāti un patstāvīgo nacionālu izteiksmes veidu.”²⁸⁹ Somi īpaši novērtējuši, ka latvieši, līdzīgi kā paši somi, nav īpaši ietekmējušies no cittautu glezniecības tendencēm. Citā „Latvijas Kareivja” numurā publicēts citāts no somu laikraksta „Uusi Suomi”: „Latvju mākslas izstāde parāda, cik ievērojami rezultāti sasniegti Latvijas neatkarības laikā, šī izstāde sniedz plasām aprindām daudz interesanta un jauna. Māksla ir arī visuzskatāmākā forma, kas palīdz tautām vienai ar otru iepazīties. Tādēļ būtu jāizmanto šī izdevība un ar latviešu tautu, ar kuru Somija grib stāties tuvos sakaros, jāiepazīstas caur viņas tēlojošo mākslu.”²⁹⁰

Nozīmīgs notikums bija arī izstādei par godu notikusī baleta izrāde, kas izpelnījās gandrīz tikpat lielu uzmanību. Izrādē uzstājās latviešu izcilākās baletdejojotājas – soliste Helēna Tangijeve-Birzniece, dejotājas Edīte Pfeifere, Melānija Lence, Mirdza Griķe un Tatjana Šmite, kā arī baletmeistari Eižens Leščevskis, Osvalds Lēmanis un solisti Harijs Plūcis un Eižens Mežulis.²⁹¹ Šūmanis pēc izrādes rakstīja Nacionālās operas direktoram J. Porukam: „Baleta iebraukšana, uzstāšanās un drīzā aizbraukšana ir salīdzināma ar ar spoža meteora parādīšanos, kas ilgi vēl paliks šejienes mākslas aprindu un sabiedrības atmiņā. Pēc brīnišķīgā vakara somu operā, no visām pusēm izskan vēlēšanās drīzi atkal redzēt mūsu baletu lielākā ansamblī un uz vairākām izrādēm Helsinkos. [...] Par mūsu baleta solistiem, kas viesojās Helsinkos, man trūkst pateicības un uzslavas vārdu. Katrs no viņiem ir cēlis Latvijas slavu ārzemēs. Lūdzu izteikt vēl reiz viņiem manā vārdā sirsniņu paldies un cerību uz drīzu atkalredzēšanos Helsinkos.”²⁹²

Pēc izcilās uzstāšanās, protams, varēja lasīt arī uzslavas gan latviešu, gan somu presē. Laikrakstā „Rīts” tika norādīts, ka somu prese jau pirms latviešu baletdejojotāju ierašanās pievērsusi lielu uzmanību gaidāmajai izrādei, kā arī plaši aprakstījusi mākslinieku ierašanos un sagaidīšanu Helsinkos.²⁹³ Somu sabiedrības interese par latvju baletu bijusi tik liela, ka Helsinku operā notiekošā baleta viesizrādei biļetes bijušas izpārdotas jau iepriekšējā dienā.²⁹⁴ Izrādes apmeklētāju vidū bija ne tikai Somijas valdības pārstāvji un diplomāti, bet arī tikusi reprezentēta visa Helsinku intelektuālā sabiedrība, un izrāde izvērtusies par jaunu latvju baleta

²⁸⁹ Latvijas mākslas izstādes panākumi Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1936, 27. oktobris, 6. lpp.

²⁹⁰ Latvju mākslas panākumi Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1936, 4. oktobris, 1. lpp.

²⁹¹ Latvju mākslas uzvara Helsinkos. *Rīts*, 1936, 10. oktobris, 1. lpp.

²⁹² LVVA, 1632. f., 2. apr., 1125. l., 122. -123. lp.

²⁹³ Latvju mākslas uzvara Helsinkos. *Rīts*, 1936, 10. oktobris, 1. lpp.

²⁹⁴ Turpat.

triumfu ārzemēs.²⁹⁵ Izstādi pavadījis Helsinku pilsētas orķestris Latviešu diriģenta Arvīda Norīša vadībā. Skatītāji dejotāju priekšnesumus vairākkārt lūguši atkārtot un slavējuši ar ovācijām. Atsevišķas dejas atstājušas tik lielu iespaidu, ka „skatītāji, pretēji visām somu publikas tradīcijām, vārda pilnā nozīmē rēca un dauzīja grīdu kājām.”²⁹⁶ Protams, tika sniegti arī detalizēti izrādes apskati, piemēram, 1. novembra „Mūzikas Apskatā” izvērtēta gan izrāde, gan tās mākslinieki. Baleta izrāde raksturota ar Cēzara slaveno teicienu „Veni, vidi, vici”, un norādīts, ka spožie latviešu baleta panākumi bija pelnīti, un ar savu mākslas izstādi un baleta viesizrādi Latvija ir atstājusi jaunas un mērķapzinātas kultūras valsts iespaidu.²⁹⁷ Līdzīgus uzskatus jau minētajā vēstulē Munteram pauda Vilis Šūmanis, rakstot, ka Latvju mākslas izstāde un baleta viesošānās lielā mērā cēlušas Latvijas valsts un tautas kulturālo prestižu Somijā.²⁹⁸

Var secināt, ka izstādes Rīgā un Helsinkos bija ievērojamākie notikumi abu tautu kultūras sakaros trīsdesmito gadu otrajā pusē, ko apstiprina gan Viļa Šūmaņa ziņojumi uz Latviju, kurā viņš raksta par atsauksmēm no Somijas, gan arī ziņas latviešu un somu presē. Pēc šīm izstādēm ne Rīgā, ne Helsinkos vairs nenotika tik ievērojamas otras valsts kultūras un mākslas reprezentācijas.

3.4. Latviešu-somu biedrības darbības pārorganizēšana un likvidācija

Trīsdesmito gadu otrajā pusē abu valstu kultūras sadarbība pamazām kļuva mērenāka. 1938. gada maijā notikušajā pilnsapulcē Latviešu-somu biedrība sprieda par turpmākās darbības pārorganizēšanu. Sapulces vadītājs Ludvigs Adamovičs norādīja, ka izstāžu sarīkošana biedrībai vairs nebija iespējama, jo tās tagad rīko valstis, respektīvi, valdības, un arī ekskursiju rīkošanas sagādājot grūtības un ir atkarīgas no apstākļiem.²⁹⁹ Būtībā biedrības darbības loks tika sašaurināts. Lai turpinātu pildīt biedrības izvirzīto mērķi – veicinātu kultūras sakarus, jau minētajā pilnsapulcē izskanēja ierosinājums izdot grāmatu par Somiju latviešu valodā: „šāda grāmata varētu būt arī zināma veida rokas grāmata par Somiju ar tās vēstures, ģeogrāfijas un citiem datiem.”³⁰⁰ Ierosinājums tika pieņemts. Ideja tika apņēmiģi virzīta uz priekšu un par monogrāfijas iznākšanas laiku tika noteikts 1940. gada pavasaris. 1939. gada 28. martā biedrības sekretārs Oto Matisons rakstīja Somijas sūtniecībai Rīgā: „Latviešu un somu biedrības valde savā sēdē starp citu pārrunāja monogrāfijas izdošanu latviešu valodā par Somijas zemi un tautu. Grāmata domāta kā dažādu autoru kolektīvs darbs

²⁹⁵ Latvju mākslas uzvara Helsinkos. *Rīts*, 1936, 10. oktobris, 1. lpp.

²⁹⁶ Turpat.

²⁹⁷ Kn. L. Latviešu baleta triumfs Helsinkos. *Mūzikas Apskats*, 1936, 1. novembris, 263. - 266. lpp.

²⁹⁸ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1125. l., 133. lp.

²⁹⁹ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l. 33. lp.

³⁰⁰ Turpat.

un visiem rakstiem būtu populāri zinātnisks raksturs ar piemērotām ilustrācijām.”³⁰¹ 1939. gada maijā bija zināms, ka darbs tiks izdots izdevniecībā „A. Gulbis” tirāžā ap 2000 eksemplāru un grāmatas biezums būtu ap 200 lappušu.³⁰² Diemžēl 1940. gada pavasarī, kad tika fiksēts pēdējais biedrības sēdes protokols, darbs vēl nebija iznācis un arī 1940. gada presē par šāda darba iznākšanu ziņu nav.

Protams, biedrība turpināja iesākto sadarbību izglītībā, turpināja rīkot ikgadējos sarīkojumus par godu Somijas valsts svētkiem un uzņemt somu viesus, tomēr lielāku pasākumu rīkošanu savā pārziņā pārņēma valsts iestādes.

1938. gada 6. decembrī par godu Somijas patstāvības svētkiem radiofonā tika rīkots somu dziedātājas Pia Ravnas koncerts, kam sūtnis Eduards Palins bija apsūtījis piešķirt 500 latu pabalstu.³⁰³ 1939. gada aprīlī Rīgā uzstājās jau zināmais somu vīru koris „Viipurin Lauluveikot.” Latviešu-somu biedrības valdes pārstāvji piedalījās kora sagaidīšanā un biedrības vārdā pēc koncerta pasniedza korim ziedus. Pauls Šūberts biedrībai ziņoja, ka koris ar savu viesošanos bijis ļoti apmierināts.³⁰⁴ Somu laikrakstam „Karjala” koris paudis savu pārsteigumu un prieku par sirsnīgo uzņemšanu Rīgā un norādījis, ka koncertā universitātes aulā neesot bijis brīvu vietu. Sūtnis Rīgā Palins siltos vārdos uzsvēris Latvijas-Somijas savstarpējo attiecību sirsnību, kas vienmēr kādā nebūt veidā pierādot, ka vienādas asinis rit abu tautu dzīslās.³⁰⁵

Sākoties Ziemas karam, abu tautu kultūras sakari saruka. Kā jau minēts iepriekš, noslēgtā bāzu līguma rezultātā Latvija faktiski bija Padomju Savienības pusē, lai gan oficiāli ieturēja neitralitāti. Latviešu-somu biedrība atradās neērtā situācijā. Visu kara laiku biedrība nenoturēja nevienu sēdi, un tikai 6. martā, pirmajā sēdē un biedrības pilnsapulcē pēc pārtraukuma, biedrības priekšnieks Pauls Šūberts ziņoja, ka sakarā ar kara apstākļiem biedrības darbība nav paredzama plaša, vien turpināja virzīt uz priekšu iecerētās grāmatas izdošanu.³⁰⁶ Tomēr biedrības sēdē 11. aprīlī tika izņemts sarīkot koncertu Latvijas konservatorijā, kura eventuālo atlikumu paredzēja ziedot trūkumā nonākušajiem Somijas bēgļu bērniem.³⁰⁷ Koncerts bija paredzēts 2. maijā, uzstājoties Veltai Ozols, Paulam Šūbertam un konservatorijas stīgu kvartetam: Arvīdam Norītam, Jānim Huncenam, Eduardam Vīnertam un Alfrēdam Ozolam.³⁰⁸

³⁰¹ LVVA, 2252. f. 1. apr., 3. l. 27. lp.

³⁰² LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l. 39. lp.

³⁰³ Turpat, 35. lp.

³⁰⁴ Turpat, 39. lp.

³⁰⁵ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1086. l. 281. lp.

³⁰⁶ LVVA, 2252. f., 1. apr., 2. l. 41. lp.

³⁰⁷ Turpat, 42. lp.

³⁰⁸ LVVA, 2252. f. 1. apr., 3. l. 12. lp.

Pēc Latvijas okupācijas 1940. gada jūnijā biedrības biedri viens pēc otra paziņoja par savu izstāšanos no biedrības un biedrība faktiski izbeidza savu darbību. Biedrības likvidācija notika vēlāk un to vairs neveica paši biedri. 1940. gada 20. novembrī tika parakstīts 3481. lēmums par Latviešu un somu biedrības un Rīgas igauņu kluba slēgšanu. Par likvidatoriem tika iecelti Emma Lanskoja un Kārlis Graudiņš. Biedrība bija jālikvidē 2 mēnešu laikā. Lēmumu parakstīja Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja biedrs R. Neilands un Biedrību likvidācijas komitejas priekšsēdētājs M. Paupers.³⁰⁹ Biedrība tika likvidēta 1941. gada janvārī. 1941. gada 15. jūnijā tika izdots Latviešu un Somu biedrības likvidatoru protokols Nr. 3, kurā tika nolemts pabeigt biedrības likvidāciju, biedrības arhīvu sagatavot un nodot Valsts arhīvam, kā arī dzēst biedrību no biedrību reģistra.³¹⁰ 1942. gada 25. janvārī Biedrību likvidāciju komiteja paziņoja, ka 15. janvāra protokols Nr. 3 ir apstiprināts.³¹¹

Tomēr jānorāda, ka pēc biedrības likvidēšanas un Latvijas sūtniecības Somijā pārņemšanas latviešu kultūras sakari ar somiem nepārtrūka. Izveidojās jauni apstākļi, kas noteica kultūras sakaru izpausmi, dažādību un intensitāti, bet latviešu kultūras sakari ar somiem padomju laikā jau ir cita pētījuma temats.

Par laika periodu kopumā var secināt, ka pirmajos gados pēc apvērsuma kultūras sakari starp Latviju un Somiju aktīvi turpinājās, kas īpaši labi redzams abās mākslas izstādēs Rīgā un Helsinkos, kuru laikā kultūras sakaru nozīmei abu valstu attiecībās tika pievērsta īpaša uzmanība. Tomēr trīsdesmito gadu otrajā pusē kopējā situācija abu tautu kultūras sakariem kļuva arvien nelabvēlīgāka un tie zaudēja savu nozīmi un iespējas reāli ietekmēt abu valstu attiecības.

³⁰⁹ LVVA, 3724. f., 1. apr., 6375. l., 12. lp.

³¹⁰ Turpat, 21. lp.

³¹¹ Turpat, 22. lp.

SECINĀJUMI

Vispirms jānorāda, ka darba gaitā apstiprinājās ievadā paustā atziņa, ka kultūras sakaru nozīme ārpolitikā tiek nepamatoti aizmirsta un nav līdz galam izvērtēta. Protams, uzreiz pretimstādama arī atziņa, ka tos nevajag pārvērtēt un to nozīmi – pārspīlēt. Tomēr visā apskatītajā laika periodā kultūras un mākslas sakari pavadīja politiskos procesus, savās runās politiķi un amatpersonas bieži vien uzsvēra kultūras sakaru nozīmi abu valstu attiecībās, un arī tad, kad abu valstu politiskās attiecības kļuva vēsākas, kultūras sakari palīdzēja saglabāt draudzīgas attiecības un vismaz formāli uzturēt ideju par abu valstu ciešākas sadarbības nepieciešamību.

Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju apskatītajā laika posmā izpaudās dažādi. Pirmkārt, jau dažādās darbā apskatītajās sfērās: mūzikā, tēlotāja mākslā, izglītībā, atsevišķos gadījumos arī teātrī, baletā, kā arī dažādās ekskursijās, sarīkojumos un arī personiskos kontaktos. Kultūras sakari starp abām valstīm raksturojami kā daudzveidīgi, bet ar atšķirīgu intensitāti. Atšķirības intensitātē labi redzamas darbā izdalītajos laika periodos: no 1918. līdz 1926. gadam sakari bija intensīvi un plaši propagandēti, tika nepārtraukti uzsvērtas abu tautu līdzības un kultūras sakaru nozīme abu tautu draudzībā; no 1926. gadam līdz 1934. gadam abu tautu sadarbība vairs nebija tik cieša, līdz Latviešu un somu biedrības izveidošanai kultūras sakari bija visai epizodiski, ko noteica gan politiskā situācija, gan citi faktori. Pēc biedrības dibināšanas kultūras sakari tika rūpīgi organizēti un sadarbība atkal kļuva intensīvāka. No 1934. līdz 1940. gadam abu valstu kultūras sakaru intensitāte raksturojama ar lejupslīdi – līdz 1936. gadam tika aktīvi gatavotas un arī sarīkotas mākslas izstādes Rīgā un Helsinkos, notika aktīva sadarbība izglītībā, rīkoti sarīkojumi par godu otrai valstij, ekskursijas un viesošānās. Pēc 1936. gada izstādes vairs tik ievērojamu pasākumu nebija un arī Latviešu-somu biedrības darbības lauks tika ierobežots. Pēc Ziemas kara sākuma abu valstu kultūras sakari apsīka un līdz ar Latvijas okupāciju un biedrības likvidēšanu pārtrūka.

Kultūras sakaru nozīmi abu valstu savstarpējās draudzības un politisko attiecību veicināšanā arī nepieciešams skaidrot izdalīto laika periodu un tābrīža politisko notikumu kontekstā. Latviešu un somu kultūras sakariem līdz Latvijas valsts dibināšanai bija būtiska nozīme kā abu valstu politiskās un kultūras sadarbības priekšnoteikumam. Līdzīgā vēsture un kultūra bija veicinošs faktors gan Latvijas atzīšanai *de iure* no Somijas, kā to uzsvēra Somijas ārlietu ministrs Rūdolfs Holsti, gan arī politiskajai sadarbībai un Baltijas savienības idejai - tika nepārtraukti uzsvērtā līdzīgo tautu sadarbības nepieciešamība. Saprota, ka aktīvā politiskā sadarbība veicināja arī kultūras sakarus, tāpēc par šo laikposmu jāsecina, ka bija īpaši labi vērojama kultūras sakaru un politikas mijiedarbība.

Otrajā posmā – laikā līdz 1934. gada maijam vērojama jau citāda situācija. Somija kļuva atturīgāka pret politiskas sadarbības centieniem no Baltijas valstīm, līdz ar to arī attiecības ar Latviju kļuva rezervētākas. Arī kultūras sakari vairs nebija tik intensīvi un netika tik plaši propagandēti. Tobrīd vēl kultūras sakarus ietekmēja subjektīvais faktors – abu valstu kultūras sakaru veicināšana lielā mērā bija uzticēta Latvijas sūtniecībai Somijā, bet tobrīd sūtnis Somijā bija Oļģerts Grosvalds, kurš nebija ieinteresēts Somijas sabiedriskajā dzīvē un nebija arī abu valstu kultūras sakaru veicināšanas entuziasts. Tomēr jāuzsver, ka tieši ar kultūras sakaru palīdzību Latvijas ārlietu resors centās panākt tuvināšanos ar Somiju, tāpēc var pat secināt, ka abu valstu draudzīgo attiecību uzturēšanā kultūras sakaru nozīme šajā laikā tikai pieauga. Politisko sadarbību kultūras sakari veicināja tikai vārdos - kultūras pasākumos amatpersonas uzsvēra, ka līdzīgā kultūra tikai parāda, cik svarīgi ir nodibināt ciešākas politiskās attiecības, bet reāli nekādas izmaiņas nenotika.

Trešā posma (1934-1940) sākumā saglabājas līdzīga situācija. Ulmaņa režīma noteiktā ārpolitika atteicās no politiskas savienības idejas ar Somiju, un arī Somijas pasludinātā neitralitāte neļāva iesaistīties politiskā savienībā ar Baltijas valstīm. Tikmēr kultūras sakari palīdzēja uzturēt draudzīgas attiecības un ļāva arī presē uzsvērt nepieciešamību pēc abu tautu ciešākas sadarbības. Tomēr trīsdesmito gadu otrajā pusē arī kultūras sakari apsīka un desmitgades nogalē zaudēja savu nozīmi. Šajā laikā vairāk bija redzama politisko attiecību nozīme kultūras sakaru veicināšanā, nevis otrādi, tomēr tas vēlreiz parāda politisko attiecību un kultūras sakaru saistību.

Par visu laika periodu kopumā var secināt, ka vislielākā nozīme kultūras sakariem starp abām valstīm bija tieši draudzīgo attiecību uzturēšanā, un tas bija viens no Latvijas ārlietu resora mērķiem – uzturēt draudzīgas attiecības ar ārvalstīm, veicināt informācijas apmaiņu, un to kultūras sakari palīdzēja realizēt. Protams, jāņem vērā, ka abu tautu sadarbība dažādajās kultūras jomās veicināja arī tīri profesionālu kultūras un mākslas attīstību abās valstīs, jo vienmēr varēja atrast kaut ko, no kā ņemt piemēru – kā Mediņš uzsvēra, ka no somiem jā mācās, lai latvieši gūtu plasāku atpazīstamību pasaulē, tā somi mācījās no latviešiem, ka valdībai vairāk jāveicina mākslas attīstība, un tie, protams, nebija vienīgie gadījumi. Jānorāda, ka ir problemātiski izvērtēt kultūras sakaru reālo nozīmi, jo avotos, īpaši presē, kultūras sakaru un atsevišķu notikumu nozīme nereti tika pārspīlēta, tāpēc to nozīme ir jāvērtē gan plašākā, gan šaurākā politisko notikumu un abu valstu politisko attiecību kontekstā.

Pievēršoties konkrētiem kultūras sakariem, var secināt, ka visu laika periodu ļoti cieša bija abu valstu sadarbība, pirmkārt, mūzikā. To parādīja gan somu kora viesošanās Latvijā, gan latviešu kora viesošanās Somijā. Arī mazākus pasākumus allaž pavadīja muzikāli priekšnesumi – Somu-latviešu biedrības pasākumos viesojās latviešu mūziķi, piemēram, Elza

Žebranska, Latviešu-somu biedrības sarīkojumos viesojās somu dziedātāja Pia Ravenna. Tāpat notika sadarbība starp abu valstu konservatorijām un to profesoriem, un šādu piemēru ir ļoti daudz. Otrkārt, jāuzsver sadarbība tēlotāja mākslā – jau sākot ar Jani Rozentālu un viņa atstāto mantojumu, gan mākslas izstādem, kas izpelnījās tik lielu uzmanību presē. Ļoti nozīmīga ir arī sadarbība izglītībā, kas pastāvēja visu laika periodu. Sadarbība izglītības jomā bija arī abu valstu Izglītības ministriju pārziņā, un svarīgi ir arī tādi aspekti, ka Latviešu-somu biedrības priekšnieks Ludvigs Adamovičs vienu gadu bija Latvijas izglītības ministrs, Somu-latviešu biedrības priekšnieks Viljo Mansika bija profesors, Pauls Šūberts bija profesors – abu tautu kultūras sakaru biedrības vispār ap sevi pulcēja inteligenci, tāpēc sadarbība izglītības jomā šķiet gandrīz pašsaprotama. Citas jomas – teātris, opera, balets, arhitektūra, tēlniecība – abu valstu kultūras sakaros parādījās epizodiski un tām nebija tik nozīmīga loma kā mūzikai, izglītībai vai tēlotāja mākslai, tomēr arī tās bija vērtīgas.

Abu valstu kultūras sakaru veicināšanā, pirmkārt, liela nozīme bija ārlietu resoram un diplomātiskajai pārstāvniecībai. Latvijai Somijā vislielākie panākumi šajā ziņā bija sūtņu Kārļa Zariņa un Viļa Šūmaņa darbības laikā. Otrkārt, nozīmīga loma bija arī Latviešu-somu un Somu-latviešu kultūras sakaru biedrībām, kas tika izveidotas tieši ar mērķi veicināt abu tautu kultūras sadarbību un mērķa sasniegšanā guva atbalstu arī no valsts iestādēm, galvenokārt, Ārlietu un Izglītības ministrijas. Biedrību lielākais ieguldījums bija sadarbības organizēšanā un regulāro pasākumu un izstāžu rīkošanā. Tomēr lielākā problēma bija, ka Latviešu-somu biedrības un valsts iestāžu darbs pārklājās, tāpēc ar laiku tā tika pabīdīta malā un tās darbības loks tika sašaurināts.

Kopumā jāsecina, ka Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju no 1918. līdz 1940. gadam ir interesants pētījuma temats. Ņemot vērā, ka zinātniskajos pētījumos un literatūrā kultūras sakariem parasti tiek piešķirta sekundāra nozīme, šis darbs ir nozīmīgs ar to, ka tajā pievērsta uzmanību tieši kultūras sakariem, to izpaušmei un nozīmei. Darbā parādītas un uzsvērtas galvenās sadarbības jomas un kultūras sakarus veicinošās institūcijas. Tomēr pētījumu ir iespējams un ir nepieciešams izvērst. Pirmkārt, jau ievadā tika uzsvērts, ka termins „kultūra” darbā sašaurināts līdz atsevišķām sadarbības jomām. Vairākas sadarbības jomas, piemēram, sports, netika apskatīti vispār. Otrkārt, atsevišķas sadarbības jomas, piemēram, sadarbību mūzikā vai izglītībā var vērst plašumā kā atsevišķu pētījumu tematus, jo par tām ir pieejams daudz informācijas gan arhīva materiālos, gan presē. Treškārt, var paplašināt darba hronoloģiskās robežas, plašāk apskatot gan sadarbību pirms valsts dibināšanas, gan arī latviešu un somu kultūras sakarus padomju okupācijas gados. Ceturtkārt, var pētīt Latvijas kultūras sakarus ar Ziemeļvalstīm, apskatot arī kultūras sakarus ar Zviedriju, Norvēģiju un Dāniju.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

I Avoti

Nepublicētie avoti

1. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1313. f. (Latvija Ārlietu ministrija), 1. apr., 93. l. (Ģenerālsekretāra V. Muntera sarakste ar Latvijas sūtniecībām, firmām, organizācijām, sabiedriskiem un valsts darbiniekiem par dažādu preses izdevumu, literatūras piesūtīšanu 1934 - 1935). 484. lp.
2. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1313. f. (Latvijas Ārlietu ministrija), 1. apr., 118. l. (V. Muntera ziņojumi prezidentam par ārzemju braucienu termiņiem; Skandināvijas valstu ārlietu ministru 1937. g. Helsinku konferences materiāli u.c. 1936 – 1937). 198. lp.
3. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1632. f. (Izglītības ministrija), 2. apr., 1078. l. (Sarakste ar Ārlietu ministriju par kultūras sakaru veicināšanu ar ārzemēm 1935. g.). 257. lp.
4. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1632. f. (Izglītības ministrija), 2. apr., 1086. l. (Sarakste ar Ārlietu ministriju, Latvijas sūtniecībām ārzemēs uc. par kultūras sakariem ar ārzemēm, mazākuma tautību stāvokli Latvijā u.c. 1937. – 1940.). 403. lp.
5. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1632. f. (Izglītības ministrija), 2. apr., 1125. l. (Sarakste ar Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļu, sūtniecību Somijā un Tallinā par latviešu mākslas izstādes organizēšanu Somijā un Igaunijā 1935. – 1937.g.). 203. lp.
6. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 1. l. (Latviešu un somu biedrības statūti). 6. lp.
7. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940), 1. apr., 2. l. (Latviešu un somu biedrība: protokolu grāmata 1931. – 1940. g.). 42. lp.
8. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940). 1. apr., 3. l. (Latviešu un somu biedrības korespondences materiāli). 212. lp.
9. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2252. f. (Latviešu un somu biedrība 1931-1940). 1. apr., 4. l. (Latviešu un somu biedrības kases grāmata 1932-1940). 21. lp.

10. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 14. apr., 520. l. (Grosvalda Oļģerta personīgā lieta). 341. lp.
11. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 14. apr., 1534. l. (Šūmanis Vilis). 723. lp.
12. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 14. apr., 1556. l. (Tepfers Jānis). 234. lp.
13. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 14. apr., 1557. l. (Tepfers Jānis). 63. lp.
14. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas Politiskais departaments), 1. apr., 99. l. (Latvijas Republikas sūtniecības Somijā politiskie ziņojumi). 99. – 229. lpp.
15. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 1. apr., 125. l. (Latvijas Republikas sūtniecības Somijā politiskie ziņojumi). 106. lpp.
16. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 3. apr., 334. l. (Sarakste ar Latvijas sūtniecību Somijā, Izglītības ministriju par lībiešu stāvokli; kultūras sakaru nostiprināšanu starp abām valstīm). 52. lp.
17. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 3. apr., 1657. l. (Latvijas-Somijas sadarbība augstākās izglītības jomā. Sūtņa ziņojumi). 4. lp.
18. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 3. apr., 2105. l. (Nekonfidenciāli ziņojumi no Somijas, I sēj.). 399. lp.
19. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 3. apr., 2106. l. (Nekonfidenciāli ziņojumi no Somijas, II sēj.). 204. lp.
20. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 3. apr., 2764. l. (Lieta par Latvijas un Somijas kultūras sakaru biedrību). 1. lp.

21. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2574. f. (Ārlietu ministrijas politiskais departaments), 4. apr., 6308. l. (Lieta par Somijas valsts vadītāju vizīti Latvijā). 2. lpp.
22. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2575. f. (Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs), 17. apr., 19. l. (Augstskolas lietas). 1.-3. lpp.
23. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 3724. f. (Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departaments), 1. apr. 6372. l. (Akte latviešu un somu biedrības lietā). 11.-12. lpp.
24. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 3724. f. (Sabiedrisko lietu ministrijas Preses un biedrību departaments), 1. apr., 6375. l., (Latviešu un somu biedrība. Likvidācijas akts). 22. lpp.
25. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 5480. f. (Kārlis Reinholds Zariņš, diplomāts), 1. apr., 117. l. (Latvijas avīžu ziņas un raksti par Skandināvijas valstīm), 7. lpp.
26. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 5969. f. (Kārlis Ulmanis, Latvijas Valsts prezidents), 1. apr., 120. l. (Latvijas sūtņu ārzemēs (Somijā, Zviedrijā, PSRS u.c.) konfidenciālie ziņojumi; Latvijas un Somijas valsts prezidentu savstarpējo vizīšu sagatavošanas dokumenti – telegrammas, vizītu programmas, priekšlikumi apbalvošanai u.c.; dažādu organizāciju iesniegumi un priekšlikumi u.tml. (oriģināli un noraksti)). 271. lpp.

Publicētie avoti

1. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Apvērsums: 1934. gada maija notikumi avotos un pētījumos*. Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs; Latvijas arhīvistu biedrība 2012. 575. lpp.

Atmiņas

1. Skulme, U. *Atmiņu grāmata*. Rīga: Neputns, 2013. 463. lpp.

Prese

1. A. V. Munters un R. Holsti par viesošanās nozīmi. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 4. maijs, 1. lpp.
2. Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto 24. saraksts. *Valdības Vēstnesis*, 1938, 14. maijs, 1. lpp.
3. Asars, H. Somu viesu aizbraukšana. *Latvis*, 1921, 20. oktobris, 1. lpp.

4. Blanks, E. Somu viesi Rīgā. *Latvijas Sargs*, 1921, 20. oktobris, 1. lpp.
5. Bernhards, W. Somu nacionālā mūzika. *Latvijas Sargs*, 1921, 14. maijs, 1. lpp.
6. Brusbārdis, E. Somu kora „Wiipurin Laulu-Weikot” koncerti 14. un 15. maijā Nacionālā Operā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, 1. jūnijs, 73. lpp.
7. Eichvalds, K. O. Skandināvijas valstis un Latvija. *Līdums*, 1926, 28. jūlijs, 2. lpp.
8. Freijvalds, E. Somija-Latvija. Pie Somijas-Latvijas politiskām attiecībām. *Brīvā Zeme*, 1921, 15. oktobris, 3. lpp.
9. Grapmanis, E. Somija aicina. *Latvijas Kareivis*, 1936, 8. janvāris, 6. lpp.
10. Grāvītis, O. Izcilā pianista prof. Paula Šūberta 120. gadskarta. *Mūzikas Saule*, nr. 2., 2004, 20.-21. lpp.
11. Hellaakoski, A. Somijas tēlojošā māksla tagadnē. *Ritums*, 1924, 1. augusts, 40. lpp.
12. Hermanis, V. Desmit dienas Somijā. *Latvis*, 1923, 29. jūlijs, 4. lpp.
13. Jārviluomas, A. Somu teatrs. *Teātra Vēstnesis*, 1921, 1. oktobris, 6. lpp.
14. Jārviluomas, A. „Ziemeļnieku” sabiedrībā Rīgā. *Teātra Vēstnesis*, 1921, 1. septembris, 3. lpp.
15. K. K. Somu studenti Rīgā. *Students*, 1922, 18. oktobris, 1. lpp.
16. L., N. Somija un Latvija. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 11. maijs, 1. lpp.
17. Kn. L. Latviešu baleta triumfs Helsinkos. *Mūzikas Apskats*, 1936, 1. novembris, 263. – 266. lpp.
18. Latviešu mākslas izstāde Somijā. *Brīvā Zeme*, 1936, 20. augusts, 1. lpp.
19. Latvijas mākslas izstādes panākumi Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1936, 27. oktobris, 6. lpp.
20. Latvju mākslas panākumi Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1936, 4. oktobris, 1. lpp.
21. Latvju mākslas uzvara Helsinkos. *Rīts*, 1936, 10. oktobris, 1. lpp.
22. Latviešu un somu biedrības. *Latvijas Kareivis*, 1932, 6. februāris, 3. lpp.
23. Latvijas un Somijas tuvināšanās. *Latvijas Vēstnesis*. 1923, 10. jūlijs, 3. lpp.
24. Lesiņš, Kn. Somi dzied. *Brīvā Zeme*, 1936, 18. aprīlis, 12. lpp.
25. LTA. Latvijas mākslas izstāde Helsinkos atklāta. *Jaunākās Ziņas*, 1936, 1. oktobris, 16. lpp.
26. LTA. Latvijas un Somijas tuvināšanās. *Latvijas Sargs*. 1921, 15. maijs, 1. lpp.
27. LTA. Latvju mākslas panākumi Helsinkos. *Brīvā Zeme*, 1936, 20. oktobris, 7. lpp.
28. LTA. Lāčplēša kara ordeņa izsniegšana somu varoņiem. *Latvijas Kareivis*, 1923, 8. jūlijs, 1. lpp.
29. Lta. Mūsu etnogrāfiskās un mākslas izstādes panākumi Helsinkos. *Latvijas Kareivis*, 1933, 10. oktobris, 3. lpp.

30. LTA. Satversmes Sapulces delegācijas viesošanās Somijā. *Latvijas Sargs*, 1921, 7. maijs, 1. lpp.
31. LTA. Somijas ārlietu ministrs Dr. Holsti. *Latvijas Sargs*, 1920, 19. oktobris, 1. lpp.
32. LTA. Somu skaņu māksla. *Latvju Mūzika*, 1921, 1. maijs, 20. lpp.
33. LTA. Somu viesu godināšana. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. oktobris, 1. lpp.
34. Lta. Somu-latviešu draudzības svētki. *Rīts*, 1935, 6. aprīlis, 1. lpp.
35. Mediņš, J. Somu mūzika. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 12. maijs, 1. lpp.
36. Mediņš, J. Somu viesošanās. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. maijs, 1. lpp.
37. Mediņš, J. „Wiiipurin Laulu-Weikot.” *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 7. jūlijs, 3. lpp.
38. H. B. Mūsu skauti Somijā. *Latvijas Kareivis*, 1926, 22. augusts, 4. lpp.
39. Mūsu Valsts svētku atskaņas ārzemēs. *Valdības Vēstnesis*, 1937, 27. novembris, 3. lpp.
40. Nacionālās operas balets viesosies Helsinkos. *Brīvā Zeme*, 1936, 2. oktobris, 8. lpp.
41. Nonācs, O. Jaunatnes apmaiņa. *Latvijas-Igaunijas Biedrības Mēnešraksts*, 1936, 1. maijs, 4. – 8. lpp.
42. Pa varavīksnes loku uz Somiju: Latvju baleta triumfs Helsinkos. *Jaunākās Ziņas*, 12. oktobris, 3. lpp.
43. Par Kalevalu un Somiju. *Laikmets*, 6. novembris, 3. lpp.
44. R. Latvijas valsts svētki ārzemēs. *Latvijas Kareivis*, 1933, 25. novembris, 2. lpp.
45. R.-s. Somu jaunā māksla. *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 1. augusts, 3. lpp.
46. Ramats, E. Latvju jaunatne Somijā. *Latvis*, 1923, 22. jūnijs, 1. lpp.
47. R. Par Somijas mākslu. Grām.: Veissmanis, J. (izd. un red.) *Vērotājs. Mēnešraksts sirds un prāta izglītošanai*. 2. gads. Jelgava: J. F. Steffenhāgens un dēls, 1905, 242. lpp.
48. S. Latvijas un Somijas tuvināšanās. *Latvijas Sargs*, 1921, 11. maijs, 1. lpp.
49. Siliņš, J. Somu mākslas izstāde Rozentāla zalonā. *Latvijas Vēstnesis*, 26. septembris, 3. lpp.
50. Skautu lielā nometne. *Latvijas Kareivis*, 1934, 21. jūlijs, 3. lpp.
51. Skautu lielā nometne Lielupē. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 18. jūnijs, 11. lpp.
52. Skujenieks, M. Somu viesošanās Rīgā. *Latvis*, 1921, 18. oktobris, 1. lpp.
53. Skulme, U. Somu izstāde. *Daugava*, 1935, 1. februāris, 187. – 189. lpp.
54. Skulme, U. Somu mākslas izstāde Rozentāla zalonā. *Latvis*, 1921, 1. oktobris, 5. lpp.
55. Somijas mākslas izstādes atklāšana. *Valdības Vēstnesis*, 1935, 17. janvāris, 1. lpp.
56. Somijas zinātnieks Rīgā. *Latvijas Kareivis*, 1933, 15. janvāris, 3. lpp.

57. Somu Baltijas valstu kluba viesošanās Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, 1923, 10. jūlijs, 3. lpp.
58. Somu dziedātāji Rīgā. *Jaunais Vārds*, 1921, 22. maijs, 4. lpp.
59. Somu-latviešu tuvināšanās biedrība Helsinkos. *Latvijas Kareivis*, 1934, 22. aprīlis, 1. lpp.
60. Somu mākslas izstāde Rīgā. *Latvijas Kareivis*, 1934, 23. decembris, 3. lpp.
61. Somu mākslas izstāde Rīgā. *Rīts*, 1935, 14. janvāris, 6. lpp.
62. Somu mākslas izstādes atklāšana. *Latvijas Kareivis*, 1935, 17. janvāris, 1. – 2. lpp.
63. Somu profesors Rīgā. *Brīvā Zeme*, 1937, 15. aprīlis, 12. lpp.
64. Somu viesošanās. *Latvijas Vēstnesis*, 1921, 18. maijs, 1. lpp.
65. Somu viesu godināšana Rīgā. *Latvijas Sargs*, 1920, 19. oktobris, 1. lpp.
66. Somu zemes uzmanība un sirsnība. *Brīvā Zeme*, 1937, 17. aprīlis, 3. lpp.
67. Šops, K. Latvju jaunatne Somijā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1923, 1. augusts, 947. lpp.
68. Šterns, R. Somu mākslas izstāde. *Latvis*, 30. septembris, 6. lpp.
69. Tiitanen'a, A. Helsinku somu teātri. *Ritums*, 1925, 1. janvāris, 62. lpp.
70. Tiitanen'a, A. Somu teatrs. *Ritums*, 1924, 2. februāris, 59. lpp.
71. Universitātes padomes lēmumi. *Jaunākās Ziņas*, 1938, 22. septembris, 2. lpp.
72. Vakar Rīgā atklāja somu mākslas izstādi. *Rīts*, 1935, 17. janvāris, 1. lpp.
73. Zariņš, K. Latvija un Somija. *Jaunais Vārds*, 1921, 20. februāris, 2. lpp.
74. Zariņš, K. Somija un Latvija. *Latvijas Vēstnesis*, 1922, 4. augusts, 1. lpp.
75. Zeltmatis. Somu drāmas izrāde. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1921, 1. jūnijs, 75. lpp.
76. W., P. Pirmā somu luga Nacionālā teātrī. *Latvijas Sargs*, 1921, 29. maijs, 5. lpp.
77. X. Somi par latvju mūziku. *Mūzikas Nedēļa*, 1925, 26. marts, 259. lpp.

II Literatūra

Uzziņu izdevumi:

1. Kokts, J. (Atb. red.) *Latviešu Periodika: 1920-1940: bibliogrāfiskais rādītājs, 3. sēj. 1. daļa*. Rīga: Zinātne, 1988. 734. lpp.
2. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.) *Latvijas Ārlietu dienesta darbinieki 1918-1991: Biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2003. 435. lpp.
3. Treijs, R. *Latvijas Republikas prese 1918-1940*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 523. lpp.

Literatūra

1. Andersons, E. *Latvijas vēsture 1920-1940: Ārpolitika*, 1. sēj. Stokholma: Daugava, 1982. 703. lpp.
2. Avotiņa, A. u.c. *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. 507. lpp.
3. Bleiere, D. u.c. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 488. lpp.
4. Bremša, L. u.c. *Latvijas mākslas vēsture*. Rīga: Pētergailis, 2003. 543. lpp.
5. Butulis, I., Zunda, A. *Latvijas vēsture*. Rīga: Jumava, 2010. 206. lpp.
6. Bužinska, I. (sast.) *Sapnis no laimības: Janis Rozentāls 1866-1916: Izstādes katalogs*. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2006. 25. lpp.
7. Čaupova, R. Starpnacionālie sakari latviešu tēlniecībā dažādos 20. gadsimta cēlienos. Grām.: Grosa, S. (sast.). *Latvijas māksla starptautisko sakaru kontekstā*. Rīga: Neputns, 2000. 140. – 155. lpp.
8. Dunsdorfs, E. *Kārļa Ulmaņa dzīve: Ceļnieks. Poliķis. Diktators. Moceklis*. Stokholma: Daugava, 1978. 613. lpp.
9. Feldmanis, I., Stranga, A., Virsis, M. *Latvijas ārpolitika un starptautiskais stāvoklis (30. gadu 2. puse)*. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 1993. 435. lpp.
10. Gerharde-Upeniece, G. Kultūras fonda aktivitātes tēlotājas mākslas nozarē (1920-1940). Grām.: Lāce, D. (sast.) *Māksla un politiskie konteksti*. Rīga: Neputns, 2006. 77. – 93. lpp.
11. Grinfelds, N. u.c. *Vispārējā mūzikas vēsture*, 2. Rīga: Zvaigzne, 1985. 40. – 41. lpp.
12. Lamberga, D. *Jēkabs Kazaks*. Rīga: Neputns, 2007. 226. lpp.
13. Lamberga, D. Laikmets un māksla. Grām.: Slava, L. (red.) *Latvijas māksla: 20. gadsimts*. Rīga: Neputns, 2002. 127. lpp.
14. Lamberga, D. Latviešu glezniecības izstādes ārzemēs XX gadsimta 20.-30. gados. Grām.: Konstants, Z. (sast. un red.) *Doma: rakstu krājums*, 2. laid. Rīga: Latvijas mākslas muzeju apvienība, 1994. 38. - 50. lpp.
15. Lamberga, D. Vilhelms Purvītis un Latvijas māksla ārzemēs. Grām.: Riņķe, I. (sast.). *Vilhelms Purvītis 1872-1944*. Rīga: Neputns, 2000, 153. – 158. lpp.
16. Lerhis, A. *Latvijas Republikas Ārlietu dienests 1918-1941*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 326. lpp.
17. Kļaviņš, E. *Latviešu tēlotājas mākslas sakari ar citām mākslas skolām XIX. gs. otrajā pusē, XX. gs. sākumā*. Rīga: Mācību iestāžu metodiskais kabinets, 1988.
18. Krastiņš, J. (atb. red.) *Latvijas PSRS Zinātņu akadēmija. Vēstures institūts. Rīga 1860-1917*. Rīga: Zinātne, 1978. 493. lpp.

19. Meinanders, H. *Somijas vēsture: līnijas, struktūras, pavērsienpunkti*. Tulk. R. Lediņa. Rīga: Jumava, 2013. 213.lpp.
20. Pujāte, I. (sast., teksts) *Janis Rozentāls*. Rīga: Liesma, 1991. 205. lpp.
21. Ščerbinskis, V. Latvija un Austrumkarēlijas sacelšanās 1921. – 1922. gadā. *Latvijas arhīvi*, 2002, Nr.4. 84. – 96. lpp.
22. Ščerbinskis, V. Latvijas un Somijas politiskās attiecības 1918-1925. *Latvijas arhīvi*, 1999, Nr.3. 122. – 139. lpp.
23. Ščerbinskis, V. *Somija Latvijas ārpolitikā 1918 – 1940: promocijas darbs Dr. hist. grāda iegūšanai*. Rīga: 2002. 222. lpp.
24. Ščerbinskis, V. Ziemas karš un Latvija 1939-1940. *Latvijas arhīvi*, 1999, Nr.1. 111. – 132. lpp.
25. Slava, L. (sast.) *Ģederts Eliass*. Rīga: Neputns, 2012. 367. lpp.
26. Siliņš, J. *Latvijas māksla 1899-1914*, 2. sēj. Stokholma: Daugava, 1980. 366. – 373. lpp.
27. Siliņš, J. *Latvijas māksla 1915-1940*, 1. sēj. Stokholma: Daugava, 1988. 477. lpp.
28. Siliņš, J. *Latvijas māksla 1915-1940*, 2. sēj. Stokholma: Daugava, 1990. 433. lpp.
29. Šilde, Ā. *Latvijas vēsture 1914-1940: Valsts tapšana un suverēnā valsts*. Stokholma: Daugava, 1976. 781. lpp.
30. Treijs, R. *Latvijas diplomātija un diplomāti (1918-1940)*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. 416. lpp.
31. Treijs, R. *Zigfrīds Meierovics*. Rīga: Jumava, 2007. 220. lpp.
32. Vītoļiņš, J. Krasinska, L. *Latviešu mūzikas vēsture*. Rīga: Liesma, 1972. 402. lpp.
33. Vītoļiņš, J., Kroders, R. (sast.) *Latvju skaņu mākslinieku portrejas*. Rīga: J. Ozoliņa izdevniecība, 1930. 172. lpp.
34. Zeterbergs, S. *Somija neatkarības gados*. Tulk. I. Strazdiņš. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 181. lpp.

Bakalaura darbs „Latvijas kultūras un mākslas sakari ar Somiju no 1918. līdz 1940. gadam” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Elīna Peremeža

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr.hist. Aivars Stranga

Recenzents: asoc. profesors Dr.hist. Ēriks Jēkabsons

Darbs iesniegts 14.05.2014.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura darba gala pārbaudījuma komisijas sēdē

prot.Nr. vērtējums

Komisijas sekretāre: Kristīne Ante